

196/97

in

v dekaniji

Radolica.

Spisal

Jožef Lavtižar,

duhovnik Ljubljanske škofije.

Cena 80 kr.

V Ljubljani 1897.

Založil pisatelj. — Tiskala R. Milic-eva tiskarna.

35456, II, B. g.

Zgodovina župnij

in

zvono vi

v dekaniji

Radolica.

Spisal

Jožef Lavtižar,

duhovnik Ljubljanske škofije.

V Ljubljani 1897.

Založil pisatelj. — Tiskala R. Milic-eva tiskarna.

Kazalo.

Stran

Vvod	1
----------------	---

Splošnji del.

I. Kratak obris zgodovine zvonov	4
II. Znamnja na zvonovih	6
III. Vlivanje zvonov in njihovi deli	7
IV. Razmerje med glasom in težo	9
V. Melodija ali harmonija?	11
VI. Posvečevanje zvonov	13
VII. Nekateri opomini	14
VIII. Cerkvnen govor o zvonovih	15

Posebni del.

1. Radolica	19
2. Bégunje	26
3. Bohinjska Bela	31
4. Koroška Bela	34
5. Bohinjska Bistrica	37
6. Breznica	42
7. Dobráva pri Kropi	49
8. Dovje	52
9. Gorje	56
10. Grad	62
11. Jesenice	71
12. Kamna Gorica	76
13. Koprivnik	81
14. Kranjska Gora	84
15. Kropa	89
16. Lescé	94
17. Leše	99
18. Ljubno	102
19. Mošnje	106

20. Olše	111
✓ 21. Ráteče	115
22. Srednja Vas v Bohinju	120
23. Weissenfels	127
24. Zasip	133
25. Sv. Križ nad Jesenicami	141
Župnijske matice v kronološki vrsti	144
A. Zvonovi po starosti	145
B. Veliki zvonovi župnijskih cerkev	147
C. Veliki zvonovi podružnic	148
Sklep	148

V v o d.

Ko dan se zaznava
Danica priplava,
Se sliši zvonjenje
Čez hrib in čez plan.

Blaž Potočnik.

Slovenecm podajam pričujočo knjižico, ki je menda prva v tej obliki. Gradivo sem dalj časa nabiral po cerkvah in stolpih, katere sem osebno obiskal. Dandanes ko se vse določuje, opisuje, primerja in tehta, zaslužijo tudi naši zvonovi večjo pozornost. Častitljivi so mnogi vsled starosti, ljudstvo je izdalo za-nje veliko tisočakov, odločeni so službi božji po škofovem posvečenju in koliko zanimivega se zve iz njihovih napisov za zgodovino narodovo! — Stalo je precej dela, da se je spis dovršil. Lahko si vsak misli, da potovanje pisateljevo ni bilo za kratek čas. Treba se je večkrat plaziti po trohnjenih stopnicah in tavati po temnih prostorih, brisati prah in pajčevine, snažiti nesnago tičev in netopirjev, pritiskati se ob znanem črnem mazilu. Zvonar pride razgret v stolp, kjer se mora varovati prepriha, včasih ga zasači še kaka nevihta z bliskom in gromom, toda dobra volja vse premaga.

Sploh imajo pa zvonovi nek poseben vpliv do človeškega srca. Zato se omenjajo mnogokrat v ljudski govorici, v pesmih in v cerkvenih propovedih. Župnije tekmujejo med seboj, katera ima lepše zvonjenje. Opomnim Te, častiti bralec, kako Ti dobro dene, ko slišiš zjutraj zvonjenje razlegujoče se po planjavi, po dolini ali v temnem gojzdu. Ta glas ne vdarja samo ob zvon temveč tudi ob Tvoje srce, da se spominjaš Onega, kateri Ti je dal včakati novega dne. Ravno tako zvečer. Z dnevnim svitom

mrò zadnji glasi večernega angeljevega češčenja, da po počasnem obmolku zavijó tudi Tebe k počitku.

Iz stolpa sem mi zvon doni,
Ko vlega mrak se po vasi,
Le doni zvon iz temnih lin,
Le vzbujaj mi na dom spomin.

Ant. Funtek.

Kaj pa čutiš ob nedeljah, ko gre ljudstvo praznično opravljeno v božji hram? Veselje sije na obrazu mladim in starim in to veselje budé zvonovi, ki pojó danes tako milo, da se taja srce. In ko se spremeni veselje v žalost, ko nastopi za slovesnim dnevom — tuga, ko pojo zvonovi potniku-trpinu zadnjo pesem? Kaj misliš takrat? Saj so ravno tisti glasovi kakor ob praznikih, pa zakaj tako otožni, da bi se razjokal? Pač so ravno tisti glasovi, saj je neobčuten mrtvi bron, ker mu ne moreš dati drugega glasu, kakoršnega mu je dal zvonar, a neobčutno ni Tvoje srce, katero se spreminja po prijetnih ali neprijetnih dogodkih. Pa vendar se nam zdi, kakor da bi se tudi zvonovi z nami veselili in žalovali z nami. Združeni so nekako z življenjem narodovim. Glasijo se ob hudi uri in ob ognju, vsak dan vabijo trikrat k molitvi, kličejo nas v hišo božjo in le enkrat obmolknijo v letu, tisti veliki dan, ko se je tresla zemlja pri smrti božjega Sina! Stari oče pripoveduje malim vnučkom, da gredo takrat zvonovi v Rim k papežu. In kako dolgo se nam zdi teh 48 ur od velikega četrtega dopoldne do velike sabote zjutraj, ko ropotá namesto njih iz cerkvenega stolpa vršéča raglja!

V zvonoslovju se odlikuje med vsemi škofijami ona v St. Pölten-u na Nižje-Avstrijskem. Tukaj je bogoslovski profesor Janez Fahrngruber sam ogledal ali po drugih ogledati dal vse zvonove škofije ter izdal knjigo o tej preiskavi. Čast sem imel seznaniti se s tem učenjakom l. 1896., ko je na povratku iz Jeruzalema bival nekaj dni na Bledu. Ogledala sva skupaj nekatere zvonove v Blejski okolici. Občevanje s takim strokovnjakom me je navdušilo še bolj, da sem pričeto delo z večjim razumom nadaljeval in tudi srečno dovršil.

Pri nas je župnik Ivan Šašel j (sedaj v Adlešičih) popisal več zvonov v „Zgodovinskem zborniku“ l. 1889. in 1890.

Precejšnjo nalogo je prevzel podpisani, da je pregledal vse zvonove dekanije Radoliške, katera šteje 25 župnijskih cerkev,

31 podružnic, 11 kapel, 66 stolpov in 185 zvonov. Sedaj ima še to željo, da najde v vsaki dekaniji sličnega sodelovalca in potem inamo v kratkem skupaj vse zvonove in obris vse zgodovine naše škofije.

Da namreč delo ni postalo preveč suhoparno, dodal sem povsod nekoliko zgodovine: O začetku župnij, o bolj važnih dogodkih, o župnikih, semtrtje kako ljudsko pravljico itd. Zahvalo izrekam na tem mestu vsem častitim cerkvenim predstojnikom za ustmene ali pismene podatke. Ako zasledijo zgodovinarji in starinoslovci kako pomoto, naj jo blagovoljno popravijo in obvesté, da postane knjižica zanesljiva podlaga daljšemu raziskovanju.

Pozabljena je sedaj težava potovanja, plezanja, mučnega čitanja in pisanja. *Suscipiat Dominus hoc sacrificium!* (Naj sprejme Gospod to daritev!)

Ráteče na Gorenjskem 1. junija 1897.

Jož. Lavtižar.

Splošnji del.

I. Kratek obris zgodovine zvonov.

V prvih časih krščanstva zvonovi še niso bili v navadi. Službo božjo so oznanjevali namesto zvonov cerkveni služabniki, katerim so rekli *cursores* ali *ostiarii* (tekalci, vratarji). V Latinskem jeziku se imenuje zvon *campana*. To besedo različno razlagajo. Nekateri trdijo, da izhaja od Rimske pokrajine *Kampanija*, ki ima dosti rude in kjer se je res izdelovala ilovnata in bronasta posoda (*vasa campana*). Manjšim zvonovom pravijo *nolæ*, menda od mesta Nola, kjer je umrl l. 431 škof Pavlin, ki je vlil več zvonov. Morebiti pa pomeni *campana* glas, ki se razlega *in campis*, po polju, po ravnini? ali *in campo fusa*, ker so jih vlivali zvonarji kamor so ravno prišli ali kjer so našli pripraven prostor?

Zgodovinsko je dokazano, da so menihi, kateri so sv. Patriciju († 493) pomagali na Irskem spreobračati nevernike, izdelovali cerkvene posode in lili zvonove. Nemška beseda *Glocke* je nastala iz Irske besede *clock*, kar pomenja toliko kakor glas, ki nastane iz bitja ali trkanja.

Tako se je razvijalo vlivanje zvonov dalje za časa Karola Velikega († 814), ki jih je dal vliti za mesti Aachen in Köln. Žalibog da so sovražni Ogrji veliko škodovali razvitju umetnosti v Evropi. Šele po popolnem porazu Ogrov na polju Lech v praznik sv. Lovrenca l. 955 se je začela razcvitati omika toliko hitreje

po zapadu. Cerkev, ki je pospeševala vsak napredek, je skrbela tudi za to, da so se vedno bolj množili zvonovi in narodom oznanjevali mirnejše čase.

Največja zvonova na svetu sta zvon v Mingum-u (Indija) in zvon v Moskvi. Zvon v Mingumski pagodi tehta menda 100.000 *kg*. Moskvski je bil vlit l. 1819, tehta 50.000 *kg*. in ima 6 metrov v premeru (Durchmesser). Izmed bronastih kolosov navedem še naslednje:

Cesarski zvon stolnice v Kölnu, ki je najtežji zvon, s katerim se zvoni in tehta 27.150 *kg*.

Savoyenski zvon, ki so ga darovali cerkvi Sacré-Coer na Montmartre v Parizu prebivalci Savoyenski. Tehta z jarmom, na katerem je obešen 27.065 *kg*.

Jožefinski zvon v stolnici sv. Štefana na Dunaju s 17.700 *kg* in zvon „Maria gloriosa“ cerkve v Erfurtu-u na Nemškem s težo 16.750 *kg*. O zadnjem je ljudska govornica, da bobni še o bin-kostih, ako so zvonili ž njim o veliki noči.

Omeniti moram na tem mestu tudi velikega zvona škofijske cerkve v Ljubljani. Kdor ga je slišal, mora priznati, da doni veličastno. V krilu ima 179 *cm* premera in tehta 64 stotov z glasom *A*. Vlit Gašper Franchi v Ljubljani l. 1706. Dvakrat je bil že obrnjen, da vdarja sedaj na tretjem prostoru. Ob vratu ima petero večjih podob in sicer: 1. Sveta Trojica venča Marijo. 2. Sv. Nikolaj s knjigo in jabelki, z desno roko daje revežu miloščino. 3. Sv. Janez Krstnik kot otrok z jagnjetom. 4. Sv. Anton z Jezusom v naročju. 5. Angelji molijo ime božje (beseda jehva z Arabskimi črkami).

Napis ob krilu:

**ANNO DOMINI MDCCVI SEDENTE IN CATHEDRA PETRI
CLEMENTE XI., REGNANTE JOSEPHO I. ROM: IMP:;
GUBERNANTE SANCTAM ECCLESIAM LABAC. FERDI-
NANDO S. R. E. P., AUSPICIO PETRI ANTONY CODELLI
DE FANNENFELD FUSA EST HAEC CAMPANA.**

(V letu Gospodovem 1607, ko je sedel na prestolu sv. Petra Klemen XI., vladal Rimski cesar Jožef I., vodil sveto cerkev Ljubljansko Ferdinand, knez Rimske cerkve, je bil ta zvon vlit z naklonjenostjo Petra Antona Codelli plem. Fannenfeld.)

Najtežji zvon na Slovenskem (ako moremo ta kraj še Slovenski zemlji prištevati) je v Gospej sveti — Maria Saal —

na Koroškem s 118 stoti. Vtil ga je Celovski zvonar Matija Landsmann l. **1687**. To je največji zvon na Koroškem. Cesar Leopold I. je dal zvonarju 30 stotov topovine. V veličastnem F-glasu se razlega daleč okoli, da ga slišijo v Celovec.

II. Znamnja na zvonovih.

Izpregovorimo sedaj še nekoliko o znamenjih, katera nahajamo na zvonovih in nam dajejo potrebna pojasnila. K tem znamenjem prištevamo: napise, okraske in podobe. V poprejšnjih stoletjih so napisi bolj redki kakor v novejših časih. Napisi na starih zvonovih so večinoma kratki in pomenljivi n. pr.:

ih̄s maria hilf uns aus aller not amen.

(Mali zvon iz **16.** stoletja v Mevkšu, župnija Gorje). —

in nomine domini.

(Mali zvon iz **16.** stoletja v Bódešičah, župnija Grad). —

TURIS FORTISSIMA NOMEN DOMINI.

(Večji zvon iz l. **1618** v Bódešičah, župnija Grad). —

GLORIA IN EXCELSIS DEO.

(Mali zvon iz l. **1638** na Savi, župnija Jesenice). —

Velikokrat manjka ime zvonarjevo, mnogokrat ni letnice, pri zelo starih zvonovih ni celo nobene opazke. (Mali zvon v Sebenjah, župnija Gorje.)

Do konca 14. stoletja najdemo Gotiške velike črke (majuskule) pomešane še semtrtje z lapidarnimi potezami. V 15. stoletju nadvladujejo Gotiške male črke (minuskuli), ravno tako v prvi polovici 16. stoletja. Od 1550 dalje so se poprijeli klasiške Rimske pisave, katera je v navadi še dandanes. Pisava na zvonu nam kaže toraj sled, v katerem stoletju je bil zvon vlit.

Vsebina napisov je različna. Ker so imeli zvonove nekako za pomočnike zoper nesreče, se velikokrat bere napis: *Ecce cru-*

cem Domini, fugite partes adversae! (Glejte križ Gospodov, bežite sovražne moči!) Še večkrat pa: *A fulgure et tempestate libera nos Domine!* (Treska in hudega vremena reši nas o Gospod!)

Napisi na starih zvonovih so vedno zgoraj pod klobukom, v poznejših letih spodaj ob krilu.

Stari zvonovi imajo večjidel malo okraskov, bolj bogate imajo novejši. Značilni okraski starih zvonov so križi ali zvezde:

Križi med besedami zaznamujejo zvonove v oziru starosti do vštetega 16. stoletja. V nekaterih starih zvonovih najdemo pritiske svetinj in denarja ali res tudi pravi denar vdelan v zvonu kakor n. pr. pri župnijskih cerkvah na Dovjih in v Weissenfels-u.

Sicer imajo pa župnijske cerkve večinoma bolj nove zvonove. Stare oddajajo zvonarjem ali podružnicam, same si pa napravljajo nove, ako je dosti denarja. Zato ima starinar bolj bogato žetev po podružnicah, kjer zasači v zapuščenem zidovju marsikaterega častitljivega svedoka iz davno preteklih stoletij. Želeti je, da vsak župnik, preden odda stari zvon zvonarju, zvon natanjko popiše, da ga reši pozabljivosti. Še bolje, da oskrbi facsimile (natanjčen obris) napisov, okraskov in podob, ali da izroči zvon muzeju za primerno odškodnino.

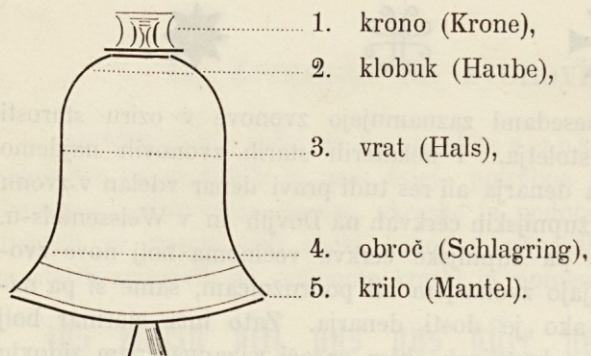
Podobe, ki kinčajo zvonove, so bolj redke pri starih, pogostne pri novejših. Skoraj na vsakem zvonu je Zveličar na križu ali Marija. Ravno tako svetniki, ki so z dotično cerkvijo v kaki zvezi p. cerkveni patroni, pomočniki v sili kakor sv. Jožef, sv. Florijan, sv. Sebastijan, sv. Rok, sv. Barbara itd.

III. Vlivanje zvonov in njihovi deli.

Zvonove vlivajo iz bakra in cina. Najboljši glas ima zvon, ki je zvarjen iz 78⁰/₁₀₀ bakra in iz 22⁰/₁₀₀ cina. Primes drugih kovin je nepotrebna, mnogokrat celo škodljiva. Tudi srebro ne zboljša zvonovega glasu. Važno je edino to, da sta baker in cin prve vrste. Zato ni treba verovati ljudstvu, ki pravi: Naš zvon

je iz samih starih „cvanegarc.“ Tako govoré o malem zvonu na Dobrávi pri Kropi. Dokazano je, da se v starih dobrih zvonovih nič srebra ne nahaja. Ako so v tistih boljših časih metalni ljudje srebro v posodo, kjer je kuhal zvonar tvarino za nove zvonove, je verjetno; gotovo pa je, da niso imeli zvonovi zaradi tega boljšega glasú.

Pri zvonu razločujemo pet delov, namreč:

Krona je najvišji del zvona in ima šest močnih korenin, v katere je vdolan jarem, ki zvon nosi. Precej od krone do onega mesta, kjer se začne zvon širiti, je klobuk. Najdaljši del zvona je vrat, ki seže od klobuka do obroča, kamor vdarja kembelj. Za kembelj velja pravilo, naj je 40krat ložji kakor zvon. Ako tehta zvon 20 stotov, zadostuje za kembelj $1\frac{1}{2}$ stota. Največji premer ima zvon spodaj, kjer se v krogu končuje, to je krilo; največjo debelino pa na obroču, ker obroč največ trpi od vdarccev.

Debelina se od obroča proti vrhu do polovice višine le počasi zmanjšuje; od polovice višine hitreje. Pri zvonu se ne meri navpična ampak stranska višina (schiefe Höhe), katera seže od klobuka do krila. Razmera med obročevo debelino, med stransko višino in med premerom v krilu je zaznamovana s črkami 1:12:15. To se pravi: Ako je obroč debel 60 mm je postranska višina 12krat tolika, premer pa 15krat tako velik:

$$60 \times 12 = 720 \text{ mm} = 72 \text{ cm postranska višina};$$

$$60 \times 15 = 900 \text{ mm} = 90 \text{ cm premer v krilu}.$$

Na podlagi proporcije 1:12:15 se zračuni približno vsak zvon, katerega teža je neznana. Učenjaki so izumili za ta račun naslednja dva vzorca:

$$\tilde{e} T = P''^3 \times 0.0213$$

$$\tilde{e} T = P''^3 \times 0.019$$

$\tilde{e}$ = funt.

T = teža zvona.

P''^3 = premer zvona v palcih kubovan.

0.0213 = množilec za zvonove pred l. 1750.

0.019 = množilec za zvonove po l. 1750.

Z besedami bi se dala ta dva vzorca tako-le izraziti:

Teža zvona v funtih se dobi, ako se njegov premer v palce preračunjen kubuje in potem množi s številko 0.0213. To velja za zvonove pred l. 1750. Blago v teh zvonovih je boljše, zato je množilec nekoliko večji. Za zvonove po l. 1750 se teža ravno tako računi, samo da se v palce zračunjen in kubovan zvonov premer množi s številko 0.019.

Naredimo na pr. račun za težo srednjega zvona na Dovjih, ki je bil vlit v Beljaku l. 1550 in ima glas *as*. Premer v krilu znaša 95 *cm*, kar bi bilo ravno pol sežnja ali 36".

$$36^3 \times 0.0213 = 993 \tilde{e}.$$

IV. Razmerje med glasom in težo.

Zakaj ima zvon višji ali nižji glas? Na to vprašanje bi dobil različen odgovor. Ti bi morebiti rekel: Težji je zvon, nižji je njegov glas. Toda teža sama še ne dela nizkega glasu. Zvonar vlije dva zvona, enega težkega, drugega bolj lahkega. Pa čudno! Težji zvon ima višji glas kakor lažji. Glas namreč ni navezan na težo, ne na višočino zvona, ne na debelost obročevo, temuč edino le na premer ob krilu. Večjo širjavo ima zvon spodaj, nižji je njegov glas. Višočina in debelost vplivata pač na lepoto glasu, na veličasten, lepo doneč in mogočen odmev, nikakor pa ne določujete višjega ali nižjega glasu. Da je ravno širjava ob krilu merodajna, se lahko naravno razloži. Kolikor večji je krog, ki ga mora glas preleteti, toliko počasneje je gibanje, toraj tudi toliko nižji glas. In ker je premer v klobuku že polovico manjši kakor v krilu, so vsled tega valovi ali sunki v klobuku dvakrat hitreji. Zato se ne sliši tukaj več tisti glas,

kakor ga provzročuje kembelj ob krilu, ampak oktava temeljnega tona. Iz tega sledi, da zvon nima samo enega glasu, ampak več glasov, ožji je zvon proti vrhu, višji so glasovi, ki se slišijo s prvotnim. Umetnost zvonarjeva mora kolikor mogoče v enem zvonu izraziti vse tiste glasove, ki delajo za uho prijetno muzikalčno soglasje.

Naše ljudstvo je za napravo novih zvonov nenavadno vneto. Včasih še ni tako velika potreba, da bi moralo biti novo zvonjenje, toda čast in ponos župnije to zahteva. Kako veliko bogastvo je obešeno v naših stolpih — kdo bi to izračunil! S kakim veseljem donašajo bogatini in reveži prispevke za nove zvonove! Povsod se pogovarjajo in vgibujejo, kakošni bodo, kako težki in s kakošnim glasom. Odločilno besedo ima zvonar. Ta jim piše: „Težji zvon hočete imeti, več bodeite plačali.“ Denar je seveda povsod glavna reč. Lep dobiček dajejo cerkve zvonarjem, kar sami najboljši vedo. Zato mora biti njihova vestna reč, da za tako velike svote postrežejo ljudstvu z najboljšim blagom in solidnim delom.

Po sestavi Hilzerjeve livarne v Dunajskem Novem Mestu naj bi imeli zvonovi z naslednjimi glasovi naslednjo težo (v stotih):

<i>c</i>	<i>cis</i>	<i>d</i>	<i>dis</i>	<i>e</i>	<i>f</i>	<i>fis</i>	<i>g</i>	<i>gis</i>	<i>a</i>	<i>ais</i>	<i>h</i>	<i>c</i>
----------	------------	----------	------------	----------	----------	------------	----------	------------	----------	------------	----------	----------

Stotov	32	28	25	19	16	14	12	10	8 $\frac{1}{2}$	7	6	5	4 $\frac{1}{2}$
--------	----	----	----	----	----	----	----	----	-----------------	---	---	---	-----------------

Seveda te številke niso tako določene, da bi se ne smele nič spremeniti. Majhne spremembe se lahko dovolijo, pa ne da bi bili zvonovi lažji ampak za spoznanje težji.

Na Nemškem je kontrola pri napravi novih orgel ali zvonov bolj stroga kakor pri nas. Tukaj pridenem kratek odlomek iz pogodbe zvonarja F. Otto iz Bremen-a s cerkvenim predstojništvom. Glasi se:

„Der Glockengiesser F. Otto verpflichtet sich ferner, jeder einzelnen Glocke einen an sich reinen, klaren, kräftigen, edlen und vollen Ton zu geben, lange nachhallend und weithin schallend, ohne Wogen und Stösse im Nachklänge, ohne Spur von Schärfe oder Breite, von Dumpfheit oder Heulen, sondern rein und edel klingend wie die besten Glocken aus alter Zeit; dieselben aus der edelsten Bronze-Legirung von 77 $\frac{1}{2}$ % Kupfer und 22 $\frac{1}{2}$ % Zinn — beides in Prima-Qualität, ohne irgend welche Beimischung fremder Substanzen, wie Blei, Antimon, Zink und dergleichen — herzustellen im kunstgerechten

Gusse. Überhaupt soll sich das neue Geläute in jeder Beziehung auszeichnen. Bei dem Probeläuten lässt die Kirchenvorstellung die neuen Glocken durch Musikverständige oder beliebige sonstige Sachkenner genau und eingehend prüfen und auf Grund dieser Prüfung entscheidet die Kirchenvorstellung über die definitive Annahme oder Zurückweisung des Geläutes.“

Naj bi se taka pogodba predložila kot vzorec tudi našim zvonarjem!

Zvonar v Avgsburgu Fr. Ham m računi za stot 72 gld. Stare zvonove jemlje nazaj za 48 gld. stot in odračuni 5⁰/₁₀, ker se v ognju izgubi nekaj blaga. Za vlivanje rabi dvakrat rafinovan Angleški baker (78⁰/₁₀) in takozvani bankocin (22⁰/₁₀). Harmonično zvonjenje *d - fis - a* (44 stotov) bi stalo pri njem 3168 gld., namreč *d* 25 stotov po 72 gld. = 1800 gld.

<i>fis</i>	12	„	„	72	„	=	864	„
<i>a</i>	7	„	„	72	„	=	504	„

Skupaj 3168 gld.

V. Melodija ali harmonija?

Mnogokrat se je govorilo in pisalo, kako naj bodo vглаšeni zvonovi, ali melodično ali harmonično? Oba načina se priporočata, akoravno ima melodija prednost.

Melodija se imenuje zaporedna vrsta glasov, ki gredo po naravni stopinji eden za drugim kakor številke 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, Pri harmoniji pa ne gredo glasovi zaporedoma drug za drugim, ampak se bolj oddaljujejo, kar kažejo številke 1, 3, 5, 8. Harmonično vbrani zvonovi so toraj sestavljeni iz glasov, iz katerih je sestavljen trizvok v *duru* (bolj veselo) ali trizvok v *mollu* (bolj mehko, otožno). V starejših časih je bilo melodično zvonjenje v navadi in po Nemških krajih je še dandanes. Melodično zvonjenje je pač lepše kakor harmonično, akoravno nekoliko več stane. Glasovi zvonov so blizu skupaj, zato se njihova teža počasi zmanjšuje. Pri harmoničnem zvonjenju so glasovi bolj oddaljeni, in vsled tega tudi hitreje pojema njihova teža.

V poprejšnjem poglavju smo preračunili, da bi 44 stotov stalo 3168 gld. z *dur*-trizvokom *d-fis-a* = 1, 3, 5. Melodično zvonjenje z ravno tistim temeljnim tonom *d* bi bilo *d-e-fis* = 1, 2, 3. To je 53 stotov po 72 gld. = 3816 gld. Stroški bi bili v drugem slučaju nekoliko večji, pa pri napravi novih zvonov se ne sme štediti z denarjem, ker trajajo lahko stoletja.

V naših krajih imamo večinoma harmonično zvonjenje, bolj pogostno v *duru* kakor v *mollu*.

Pri napravi novih zvonov naj bi se blagovolilo paziti na naslednje:

1. Ako se naročita samo dva zvona naj ne bodeta prelahka in naj sta cel ton; n. pr. *f-g*, *g-a*, *a-h*. Kadar bi se zahteval tretji zvon k tema dvema, se zvonar lahko hitro odloči za nov glas. Ta nov glas skoraj ne more biti drug kakor cel ton nad višjim ali še boljše: cel ton pod nižjim zvonom; toraj *f-g-a* ali še boljše *es-f-g*; *g-a-h* ali *f-g-a*; *a-h-cis* ali *g-a-h*. Zvonjenje bi bilo lepo melodično.

2. Pri treh novih zvonovih se ni težko odločiti. Za svoj okus bi si rajši izbral 1, 2, 3 (melodijo), kakor 1, 3, 5 (harmonijo). Ako bi bilo zvonjenje harmonično, bi hotel ta imeti *dur*, oni bi imel rajši *moll*. *Dur*-zvonjenje je — kakor znano — bolj jasno in določno; *moll*-zvonjenje bolj temno, skoraj žalostno, pa vendar prijetno in milo za uho.

3. Za štiri nove zvonove je že nekoliko večja kombinacija. Pri melodičnem zvonjenju bi se priporočalo 1, 2, 3, 5 = *c-d-e-g*; 3, 5, 6, 7 = *e-g-a-h*. Za harmonično: 1, 3, 5, 8 = *c-e-g-c̄*, to bi bil *dur*-trizvok z oktavo; ali pa 1, 4, 6, 8 = *c-f-a-c̄*, kar bi bil kvart-sekst-akord z oktavo. Vendar se mi zdi pri štirih zvonovih oktava neka potrata. Boljše je, ako se namesto oktave pridruži seksta temeljnega tona, torej 1, 3, 5, 6 = *c-e-g-a*. Oktava ne dela v polnem zvonjenju nobene melodije in provzročuje vsled male teže visok, preveč tanek glas. Vse lepše se sliši seksta. Pri štirih zvonovih naj se izbere brez vsakega vgovora in izgovora zvonjenje 1, 3, 5, 6 = *c-e-g-a*. Na ta način bi postalo zvonjenje harmonično-melodično in bi vsakemu zelo dopadlo.

4. Za petero zvonov: 1, 2, 3, 5, 6 = *c-d-e-g-a*. Lepo, težko, veličastno in — drago zvonjenje!

Opazka. Varujte se pri napravi novih zvonov pol-tona in velike septime!

VI. Posvečevanje zvonov.

Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia.

Gospodov glas je mogočen, Gospodov glas je veličasten.

Psalm 28.

Ko je zvon vlit in osnažen, okrašen s podobami in napisi, mu manjka še cerkvenega blagoslova. Ker ima vzvišen namen, se mora izločiti od posvetne službe in vstopiti v službo božjo. Umetnosti, katero je vstvarila človeška roka, naj se pridruži nadnaravni kinč. Svetlobi brona naj se doda nekaj nadzemeljskega. To je posvečenje.

Kako cerkev ceni zvonove, razvidi se iz tega, ker je posvečevanje zvonov redno opravilo škofovo, le izjemoma in s posebnim privoljenjem opravlja to drug duhovnik. Zvonovi pričakujejo na tramovih obešeni škofovega prihoda v livarno. Ko pridejo škof s spremstvom se moli najprej sedem psalmov, zvonovi se pokropé zunaj in znotraj z blagoslovljeno vodo in obrišejo s platnenim prtom. Značilna je molitev, naj se krščansko ljudstvo, ko sliši glas zvona, oborožuje za sveti boj, kakor se je oboroževalo izvoljeno ljudstvo v stari zavezi pri glasu srebrnih trobent. Potem pomazilijo škof vsak zvon v podobi križa sedemkrat zunaj s svetim oljem umirajočih in štirikrat znotraj s sveto krizmo. Ta čas se moli 28. psalm, iz katerega naj omenimo nekoliko besedi:

Dajajte Gospodu slavo in čast; dajajte slavo Gospodu, njegovemu imenu. Molite Gospoda v njegovem svetem dvoru. Gospodov glas je mogočen, Gospodov glas je veličasten. Gospodov glas pretresa puščavo. Gospod sedi ko kralj na vekomaj. Gospod bode dal moč svojemu ljudstvu in ga bode blagoslovil v miru.

Ti obredi so nekoliko podobni krščenju. Zato se imenuje posvečevanje zvonov tudi njihov krst.

Iz tega se razvidi, zakaj da ljudstvo nove zvonove tako častljivo sprejema. Slavno obhajajo prihod v novo župnijo. Okinčani so vozovi, na katerih se pripeljejo. Nakiteni so čili konji ali krepki volički, ki opravljajo danes častno službo, ko vozijo nenavadno blago. Pred vasjo so postavljene smrekice v raznih bojih. Pokanje topičev se razlega na okrog. Vse hiti skupaj in jih spremlja do cerkve k stolpu, vsak bi jih rad videl, rad kaj pomagal. Težavno jih je spraviti v novo domovanje. Kako

lepo poje Schiller:

Dass sie in das Reich des Klanges
Steige in die Himmelsluft!
Zieheth, zieheth, hebt!
Sie bewegt sich — schwebt!

In srečno so dospeli v zračne višave. Tukaj naj stolujejo in kraljujejo, naj budé, vabijo in kličejo.

To je narodni praznik! To je *sursum corda* — kviško srca vernega ljudstva.

VII. Nekateri opomini.

Ker spada stolp k cerkvi, bodi vedno snažen. Semtrtje se dobi mnogo nesnage. Cerkvéniki naj stolpe zaklepajo, da ne more priti vsak do zvonov. Zvonijo naj le vajene osebe. Večkrat naj se pogleda, kako visí kembelj. Jermeni, s katerimi je v zvonu privezan, se večkrat raztegnejo in vsled tega kembelj ne bije ob obroč, ampak ob skrajni rob zvona. Zato je dosti zvonov okrušenih ob krilu. Ob večjih praznikih je v navadi „pritrkavanje.“ Nikdar se ne sme tolči z drugo rečjo, kakor s kembeljnóm in sicer ravno tam, kamor pri zvonjenju kembelj vdarja. Zabрани naj se predolgo pritrkavanje, s katerim si dela mlado ljudstvo kratek čas. Ravno tako nikdar premočno goniti zvonov. Kembelj se ne sme z vrvjo loviti, da bi se hitreje vstavil zvon. To je nevarna razvada, ker lahko zvon počí. Ako bi vdaril kembelj na vrv, katera bi se ravno tišala zvona, je razpoka prav lahko mogoča.

Za razpoko zvonov imamo zavarovalnice. Nekateri so zoper zavarovanje, češ, kadar bode zvon poškodovan, bomo že sami novega napravili. Taki ne privoščijo dobička zavarovalnici, ker ne morejo umeti, zakaj da bi cerkvene blagajne redile delničarje. Na tem je mnogo resnice. Toda naj se zgodi nesreča, da zvon res počí in ni bil zavarovan! Koga drugega bode dolžila soseska, kakor župnika in mu očitala: Naj ga pa sedaj sam napravi, ker ga ni hotel zavarovati!

Ko se jenja zvoniti, naj se zvon le počasi vstavi in ne nenkrat. Obmolkne naj naravno, polagoma. Vdarci so vedno slabiji, kakor bi pojernal v zadnjih zdihljajih, dokler ne vtihne in ne zamré popolnoma.

Več stolpov nima v linah pri zvonovih nič ograje. Take ograje so povsod potrebne, naj so kamnitne, železne ali lesene. Brez njih se lahko primeri kaka nesreča, ker večkrat v temi „pritrkavajo“ in še morebiti niso vsi trezni.

Tečaji, kjer sloné in se gibljejo zvonovi, se mažejo z mazilom. Tega mazila je včasih toliko nakidanega po zvonovih, da se ne poznajo podobe in da se ne morejo brati napisi. Dolžnost cerkvenikov je, da večkrat očedijo stolp, da prosijo župnika, naj se to in ono popravi, zlasti da imajo snažne zvonove. S črnim mazilom na debelo okapani in s tičjo nesnago zamazani zvonovi ne morejo imeti tako čistega glasu, kakor bi ga imeli lepo osnaženi.

VIII. Cerkven govor o zvonovih.

Naj dodamo nekoliko stavkov iz govora, ki ga je imel župnik L. Dolinar pri Karmelski Materi božji na Češnjicah 22. julija 1849. Slovenščina je nespremenjena, kakor se bere v izvirniku:*)

Dvojni namen ljubi poslušavci! nas je dans tukaj v tako obilnem številu zbral: Počastenje Divice Matere Marije Škapulirske kakor patrone te fare. Drugi namen pa je obhajanje veselja novih zvonov in zahvale za-nje Bogu vsegamogočnimu. — Kronan prerok David je bil od božjih dobrot tako ginjen, da je ljudi močno opominjal Gospoda hvaliti na arfe in bobne, na strune, pišali in cimbele. Vaši novi zvonovi, ljubi Češničani! so tiste glasne cimbele, vaši tako lepo vbrani zvonovi bojo zdaj hvalo božjo oznanovali in vaše serca h božji hvali budili. Na te zvonove in z tim zvonmi bote vi znanprej Gospoda hvalili.

Zvonove vlivati je prav za prav rokodelstvo, vendar pa se mora kunšt imenovati. Zvonar mora premeteno glavo imeti, širjavo in visokost in povsodi pravo debelino prav prevdariti, de zvon ravno taki glas od sebe da, kakoršniga kdo hoče imeti, da se z drugim zvonmi vzame. Lepo združeno, vbrano zvonjenje z nepopislivim veseljam, z blažnim željam, in z srčno hvaležnostjo do Boga navda, ker je ljudem toliko uma in modrosti dal, de mertve in neobčutlive stvari revniga človeka tako močno povzdignejo, in v sredi mnogih težav in zdajnih stisk močno tolažijo. Dar to delati Bog da komur hoče, da povikša svojo čast, stori prijetno svojo

*) „Drobtinice“ 1850.

cerkev in nas razveseli in k sebi vleče. Cerkev nas z imenitnim, veselim zvonenjam razveseljuje, glasne zvonove v visoke turne obesi, da z močnim glasi na naše serca terka.

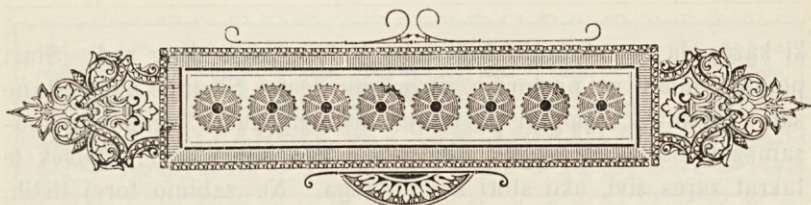
Zdaj pa pride vprašanje, h kakšnemu pridu so zvonovi? Odgovori se: H božji časti in h naši časni in večni sreči. Z enim zvonam zvoní zjutraj, opoldne in zvečer Angelsko češenje. Zjutraj vzdignite svoje glave, otresite dremoto svojih oči in molite. Opoldne odkrite možje svoje glave in z sklenenim rokami v ravno ta namen molite; ravno tako zvečer; pa tudi ne pozabite duš v vicah, ktere vaših prošenj in svojiga odrešenja željno čakajo.

Zvoni se zjutraj ob sedmih, kakor pravijo v zahvalo, de je v ti uri na Kranjskim kuga nehala, alj je namrič ob sedmih zadni bolnik na kugi vmerl, ali pa se mu je takrat zboljšalo.*) Prosimo ga toraj, da bi nas pred tako strašnim šibam milostlivo obvaroval. Kader za obhajilo pozvoni, molite za bolnika, de bi se vredno za zadnjo ločitev pripravil. V petek se pa v žalosti spomnimo bridkiga terpljenja Jezusovega in njegove grenke smerti na sv. križi.

Zdaj vam še dve besedi priporočim. Perva je mir in edinost po hišah. Glejte tri zvonove ne enake peze in velikosti, ne enaciga glasu, in se vonder tako lepo vkupaj vzamejo, de si ni treba lepšiga zvonjenja želeti. O da bi bilo tudi po vaših hišah tako lep soglasje! Druga beseda je veselje, ki ga dans ljubi Češničani! občutite in tudi mi drugo-farni z vam občutimo. To veselje naj ostane, če je božja volja na dalne rodove. Veselili bojo vas, ker so vaši zvonovi za vaše dnarje kupleni, per vaši farni cerkvi obešeni. Nihče naj se ne kesa dnarjev, ki jih je dal, alj jih bo dal; vsigamogočen Bog vam bo to na skrivno vižo povernil; te rožice vam bojo vedno cve-tele, in če bojo vaše duše na unim sveti od gledanja božjiga obličja zadržane bojo ravno ti zvonovi vaše žive verne brate k pobožni prošnji za vas opominjovali. —

*) Bolj zanesljiva je misel, da zvoni ob sedmih zjutraj zavoljo premanja Turkov. Sredi 16. stoletja so to obljubo naredili ravno ob sedmih zjutraj duhovski in deželni poglavarji s svojimi podložnimi z namenom, da bi nas Bog obvaroval sovražnikov sv. vere.

Posebni del.

*Mementote operum patrum, quae fecerunt
in generationibus suis.*

Spominjajte se del očetov, ki so jih storili
svoje dni.

I. Mak. 2.

Po razpravi o zvonovih v splošnem delu sledi sedaj v posebnem delu zgodovina župnij in popis zvonov. Župnije se vrstijo po abecednem redu, na čelu jim Radolica.

Vsak rad bere, kaj posebnega se je zgodilo na svetu. Toliko bolj naj nas zanimajo domači dogodki, saj ima zgodovina vedno svojo veljavo. Vse je spremenljivo, nespremenljiva je le preteklost. Latinec pravi: *Factum infectum fieri nequit*. Slovenec bi rekel: Kar se je zgodilo — se je zgodilo. Mogoče je popraviti nasledke pretekle dōbe, toda nemogoče je narediti, da bi se ne bilo zgodilo. Letne številke so kakor nepremičnice na nebu, katerih ne more nihče prestaviti. Podobne so mejnikom, ki stojе vedno na enem mestu. In kolikor starejša je kaka zgodovinsko važna reč, toliko večjo vrednost ima. V časti imejmo toraj ostanke, ki so včakali lepo število let in ostali do sedanjega časa. Pomislimo koliko cerkev je pogorelo z opravo vred, koliko častitljivih starin (knjig, rokopisov, dragocenih izdelkov) je bilo pokončanih, nekaj po sovražniku, nekaj po nesreči, ali zapravljenih po ne previdnosti in nevednosti. Cenimo vsaj to toliko bolj, kar se je ohranilo skozi stoletja in srečno odšlo razdejanju.

Zgodovina je pa tudi podučna za nas. Zato jo imenujejo „učenico narodov.“ Vedno spričuje, da na svetu ni nič stalnega. Leto nam minjuje za letom in vsako nam vtisne novo potezo,

ki kaže, da se staramo tudi mi. V tem zrase drug rod. Stari pomrjô, mladi se postarajo, otroci doraščajo. Slednjič nam ostane samo spomin. Spomin pa ni nič drugega, kakor zgodovina posamezne osebe ali celega ljudstva. Vse nam pravi: Človek le takrat zares živi, ako stori kaj dobrega. Ne zabimo torej tistih, ki so živeli pred nami. Spomnimo se večkrat, kaj so storili in koliko trpeli. Odšli so nekateri že davno v večnost a ostala so njihova dela. Ostane naj jim tudi hvaležnost potomcev!

Opazke.

1. Latinski napisi so v oklepih preloženi v Slovenski jezik, da jih bode razumelo tudi naše ljudstvo.
2. Premer zvonov (Durchmesser) je zaznamovan v centimetrih (cm). Merjeni so v krilu, kjer imajo največjo širjavo.
3. Zvonovi pred l. 1750 imajo bolj debelo tiskane letnice.
4. Gotiške velike in male črke niso izvirne ampak le približna posnema izvirnih.
5. Imena župnikov so pisana tako, kakor so se sami podpisovali.

1. Radolica.

Opomniti moram precej v začetku, da mi ni namen pisati obširne zgodovine župnij, ker tega ne pripušča prostor te knjige. Za tako delo je treba daljših in bolj natanjkih preiskav. Obrisati hočem samo v glavnih potezah nekoliko zanimivih dogodkov.

O Radolici lahko rečemo, da je mati vseh župnij, katere obsega sedaj kot dekanija. Ločile so se polagoma kakor hčere od domače hiše in postale samostojne. Izvzamemo samo Mošnje, ki imajo svojo staro zgodovino; Dobrávo, ki je nastala iz Mošenj; Ljubno iz Podbrezja in Olše iz Šmartnega pri Kranju.

Radolica se bere v zapisniku župnij že l. 1323 ob času Pagana patrijarha. L. 1348 nahajamo tukaj župnika (plebana) Viljema de Cucagna, 1362 župnika Henrika. Takrat so imeli patronat vsled privoljenja patrijarha Bertranda grofje Ortenburg. Ko so izmrli pride l. 1421 v oblast Celjskih grofov, 1456 pa pripade cesarju Frideriku III. Ta podari Radolico 1461 proštiji Ljubljanskega stolnega kapitula. Prvi prošt postane Lenart plem. Jamnizer, k kratu tudi Radoliški župnik.*) Ta dvojna služba v eni osebi je dala v poznejših letih povod marsikaterim preprirom. Ker prošti niso mogli sami redno oskrbovati župnije, imeli so namestnike v Radolici, ki so se imenovali vikarji. Še le v najnovejšem času se je dognala izločitev Radoliške župnije iz proštije Ljubljanske. Dne 28. julija 1891 je razsodila Rimska stolica, da je Radoliški župnik popolnoma samostojen in da ostane proštiji edino le pravica patronata.

*) Glej *catalogus cleri* Ljubljanske škofije.

V krstni knjigi, ki se začenja 1. januarija 1667, so podpisani naslednji vikarji:

1. 1665 **Andrej Lukeshitsh**. O njegovem času (19. aprila 1665) se je ustanovila nadbratovščina (archiconfraternitas) sv. rožnega venca.

2. 1668 **Gašper Zernetiz**. Njegovo ime se bere l. 1681 v farnih maticah župnije Srednja vas v Bohinju.

3. 1672 **Matija Shiberdt**.

4. 1674 **Jožef Pavel Janesizh**.

5. 1681 **Janez Jenko**.

6. 1683 **Jurij Vazhar**. Tega omenja tudi Valvazor, ker sta oba takrat živel.

7. 1687 **Marka Preshern**. Umrl 21. januarija 1705.

8. 1695 **Filip Jakob Rosman**. Od 1682—1694 župnik v Srednji vasi v Bohinju.

9. 1700 **Andrej Jenko**, magister philosophiae, pastiroval nad 30 let. Njegovi trije kapelani so bili l. 1720: Jurij Amotha, Jožef Legat in Andrej Sparber. Andrej Jenko je dal za vstano-vitev nove župnije na Olšah lepo svoto 1250 gold.

10. 1733 **Sebastijan Pogazhar**, ss. Theologiae Baccalaureus formatus. — L. 1736 je daroval župnik v Šmartnem pri Kranju Peter Maksimilijan plem. Modersheimb farni cerkvi Radoliški pravi ostanek kosti sv. Petra apostola. Veliko ljudi posebno s Koroškega je prihajalo k počesčenju te dragocene svetinje. Sebastijana Pogačar najdemo 1757 v Ljubnem.

11. 1737 **Avguštin Rakovitz**, imel l. 1742 štiri kapelane. Njihova imena so: Bernard Götzl, Wolfgang Gogala, Andrej Kunstelj in Štefan Machtig. Machtig je bil od 1748—1778 vikar v Weissenfelsu.

12. 1748 **Janez Sherauz**, commissarius. — L. 1753 so pokopali v cerkveni rakvi Pavla Žigo grofa Thurna s spremstvom 26 duhovnikov.

13. 1755 **Gašper Globotschnigg**. — L. 1756 je bil rojen 11. decembra v Radolici Kranjski zgodovinar Anton Linhart. — 4. aprila 1761 pogorela grajščinska pristava pred mestom (villa Thurniana in Anteoppido). Zgorelo sedem oseb.

14. 1763 **Jernej Ressimann**. Tega leta se je ustanovila služba *manemissariat* (zjutranje duhovno opravilo). Ressimannov kapelan Franc Deschmann je bil posebno dober latinec. Za besedo „pokopan“ rabi v mrliški knjigi sedem izrazov: *sepultus*,

*humatus, tumulatus, tumulo illatus, tumulo conditus, terrae mandatus, sepultura donatus**). Piše tako lepo kakor tiskano.

15. 1783 **Anton de Perizhoff**. Njegov duhovni pomočnik Franc Salezij Christian je postal župnik na Rodinah in zidal cerkev na Breznici l. 1821.

16. 1784 **Jakob Nebois**.

17. 1791—1806 **Jernej Bastijanzhitsch**. Rojen v Mešačah (v takratni Mošenjski fari) l. 1754. Odide 1806 v Lesce, kjer postane dekan in umrje ondi 14. januarija 1818.

18. 1807—1816 **Filip Jakob Groschel**. Najdemo ga v Ljubnem od 1817—1854.

19. 1817—1818 **Matija Kobau**. Malo časa duhovni pastir Radoličanom, pa jim je vendar ostal v trajnem spominu, ker je dal življenje za svoje ovce. Proti koncu l. 1818 je razsajala v župniji vročinska bolezen (*hitziges Fieber*). Kobau postane žrtev svojega poklica in pade kot vojak na bojnem polju v prezgodnji grob. Čvrsti 35 letni mož zaprè 8. decembra 1818 oči za ta svet. Osem dni za njim (16. dec.) umrje farni cerkvenik Ignac Prettner in — kakor bi še tega dosti ne bilo — na sveti dan 1818 jima sledi v večnost v cvetju življenja tudi 24 letni duhovni pomočnik Jožef Sdeschar.**). Radolica je sedaj brez duhovnika! Vikar in kapelan počivata pri vhodu v pokopališko kapelico vsak na eni strani in vsak ima za spominek v zidu vdrelano sivo ploščo. Begunjski kapelan Luka Dolinar opravlja v Radolici duhovsko službo toliko časa, da dobi ljudstvo zopet nove dušne pastirje.

20. 1819—1826 **Matevž Arnol**.

21. 1826—1840 **Kaneijan Stibelz**. O Stibelzevem času obišče Radolico velika nesreča. Pogorelo je skoraj celo mesto dne 21. aprila 1835. Ko je zgorela stolpova in cerkvena streha pride ogenj skozi majhno luknjo v stropu tudi v cerkev. Na listni strani zgori v kapeli božji grob — bilo je ravno o velikončnih praznikih — in altar za božjim grobom. Koliko skrbi in dela da je imel Stibelz si pač lahko mislimo. Imenovan je bil dekanom na Vrhniki in na njegovo mesto pride

*) Sploh nam kaže lepa latinščina v vseh farnih maticah klasično izobrazbo, katero je dobivala takratna duhovščina v jezuitskih šolah v Ljubljani (1600—1773). Slovenski jezik je bil žalibog pozabljen. Pis.

**) Imenovani cerkvenik Ignac Prettner imel je nekaj dni poprej čudne sanje. Videl je tri mrtvaške rakve: na prvi in drugi je bila duhovska kapa, na tretji pa ne. Pis.

22. 1841—1868 **Simon Vovk**, dekan. Novega leta dan 1868 ga zadene po pridigi kap na možgane in umrje nenadoma star 67 let.

23. 1868—1889 **Jožef Bononi**. Umrli v Kranju v pokoju 2. oktobra 1895.

24. Sedanji župnik **Janez Nep. Novak** je nastopil službo 1890 in postal dekan 1895.

Župnijska cerkev sv. Petra je zidana v poznogotiskem slogu. Dodelana je bila 1495 kakor kaže letnica nad glavnim vhodom. Dolga 30 metrov in 16 metrov široka. Številki 30 : 16 nam kaže, da je v primeri z dolgostjo zelo široka. To proporcijo popravijo stebri. Ako bi teh ne bilo, videla bi se nekako potlačena in prazna. Stebri pa, ki jo delijo v tri ladije, jo delajo še višjo in večjo, kakor je v resnici. Veliki kamniti altar je bil posvečen l. 1713. V zadnjih letih je bila popolno prenovljena, da jo prištevamo najlepšim cerkvam na Kranjskem. — Pod altarjem sv. Katarine na evangelijski strani je pokopan prošt Ljubljanske stolnice Gašper plem. Bobek. Bil je rojen Kropar, učil se v Bologni na Laškem o času papeža Pavla V. in umrl v Radolici 8. oktobra 1634. Po smrti škofa Tomaža Chrön-a (1630) je bila občna želja, naj postane Gašper Bobek njegov naslednik. Prosili so zanj pri cesarju (mesto in dežela), pa brez vspeha. Imenovan je bil za to dostojanstvo Rainald Scarlichi, bivši škof v Trstu, akoravno je bolehal in je zelo težko hodil. Še v dan slovesne intronizacije so ga morali prinesiti v škofijsko cerkev. Nekoliko pred smrtjo škofa Scarlichi (17. decembra 1640) se je prelomil kembelj velikega zvona stolne cerkve. Ljudstvo je sklepalo iz tega, da bode škof kmalo umrl. Hudo mušni so pa rekli da zato, ker so računili za zvonjenje dva cekina (Valvazor VIII. 672).

Posebna znamenitost je kapela sv. Križa na listni strani, kjer se hrani sv. kri, ki je pritekla nekda iz Zveličarjeve podobe. Kratka zgodovina sv. krvi je naslednja:

Okoli l. 240 so Judje v Beritu na Sirskem trpinčili Kristusovo podobo, da je začela na čudovit način kri teči iz lesenega razpela. Zgodovinsko resnico tega dogodka potrjuje drugi Nicejski zbor l. 787. Nekaj te krvi so dobili v Benetke, nekoliko je imajo pri sv. Krvi na Koroškem in nekoliko v Radolici. Zato

se imenuje v stari knjigi iz l. 1665 Radoliška cerkev *ecclesia parochialis s. Petri ad miraculosum sanguinem in Rattmannstorff*. Nekdaj je bila tukaj sloveča božja pot, proti koncu 18. stoletja pa je postala skoraj popolno pozabljena. Po prizadevanju generalnega konzula barona Pilata so dobili Radoličani zopet sv. kri iz Benetek in Ljubljanski stolni prošt Jožef Zupan je z veliko slovesnostjo obnovil njeno češčenje dne 13. maja 1877.

V župnijskem arhivu je hranjena imenitna knjiga z naslovom: *Matricula divinarum peractionum* (zapisnik duhovnih opravil) iz l. 1735. Krasna pisava nas soznani z vsemi duhovnimi opravili, katera je imela duhovščina v teku leta. Naj posnamem iz nje nekoliko točk.

Na prvi strani je kronogram:

BENIGNE DEVS CONTERENS BELLA FIAT PAX
FIRMA IN VIRTUTE TVA.

(Dobrotljivo Bog končaj vojske in stanoviten mir
naj bode s Tvojo pomočjo.)

Sv. Florijana dan so imeli meščani vsako leto procesijo na Studenčice, župnija Breznica. Obljubili so jo zarad ognja, ki je 14. januarija 1654 vpepelil 11 hiš. Vestno jo opravljajo še danes.

Z Rodin je hodila procesija k sv. Barbari na Plavž. *)

Devet dni pred sv. Frančiškom Ksaverijem ali devet petkov pred njegovim praznikom so obhajali na Ródinah devetdnevnicu.

Vikar je blagoslavljal hiše v Radolici sveti večer, starejši kapelan pred novim letom, mlajši pred sv. tremi kralji.

Takratna Radoliška župnija je obsegala Lesce, Breznico, Begunje, Leše in Kamno Gorico. Po sedanjem štetju je v vseh šestih župnijah 6574 prebivalcev. Ako jih za tiste čase nekaj odštejemo, ostane vendar še veliko število.

Opazke. 1. Matrike Radoliške župnije niso prav stare. Krstna knjiga se začenja (kakor smo že omenili) 1. januarija 1667. Najstarejše v dekaniji so one v Mošnjah iz dne 15. februarja 1609.

2. O poročni matriki določuje Tridentinski cerkveni zbor v predzadnji to je 24. seji 11. novembra 1563 naslednje: *Habeat parochus librum, in quo conjugum et testium nomina, diemque et locum contracti matrimonii describat, quem diligenter apud se custodiat.* (Župnik mora imeti knjigo, v ka-

*) Ta cerkev je sedaj popolno podrta. Glej Jesenice.

tero zapisuje imena poročencev in prič, dan in kraj sklenjene poroke. To knjigo naj skrbno hrani.) — O krstnih maticah pravi zbor: *Parochus, antequam ad baptismum conferendum accedat, diligenter sciscitetur, quem vel quos elegerint, ut baptizatum de sacro fonte suscipiant et in libro eorum nomina describat.* (Preden župnik krsti, naj dobro poizve, kakošni so tisti, ki bodo otroku botri in v knjigi naj vpiše njihova imena). — Mrliških zapisnikov zbor nič ne omenja.

3. Opozoriti moram tukaj na važno listino iz l. 1469. Dobil jo je v Ljubljanskem knezo-škofijskem arhivu Besniški kurat g. Fr. Pokorn. Ta dokument nam imenuje mnogo duhovnikov, ki so pastirovali v davnih časih v Radoliškem okraju. Morebiti so bila imena nekaterih do sedaj še neznana. L. 1469 se je namreč v Radolici ustanovila bratovščina sv. Trojice. Pri ustanovitvi so bili pričujoči:

Joannes in Goriach.

Andreas zu Vels.

Martinus in Hasp. (To je Zaspiški župnik Martin Moschina.)

Mathias zu Möshnach.

Mathias in Kranau.

Pancratius in Wochino.

Joannes Hesel, kapelan sv. R. T. v Radolici.

Georgius Buss, kapelan sv. Katarine v Leseach.

Joannes, vicarius in Lees.

Georgius, kapelan v Radolici.

Clemens de Rattmannstorff.

* * *

Pri silnem požaru 21. aprila 1835 so se stopili stari zvonovi in treba je bilo novih. Delo se je srečno in dobro izvršilo. Novi zvonovi imajo skupno težo 8805 $\mathcal{Z}$. Glasovi so jim *H-d-fis-a*.

Kombinacija zvonjenja je lahko v *mollu H-d-fis* ali v *duru d-fis-a*. V premeru imajo 166:139:118:95 cm. Vsi štirji so iz livarne Antona Samassa v Ljubljani. Veliki je bil vlit l. 1838, ostali trije 1835.

Veliki zvon s težo 4205 $\mathcal{Z}$. Največji zvon v dekaniji. Križ, Marija v nebo vzeta, sv. Ana z Marijo, sv. Peter, sv. Florijan, sv. Rok in sv. Sebatijan. Za okraske so angelji, ki drže palmove veje v rokah.

Drugi tehta 2395 $\mathcal{Z}$. Križ, sv. Jožef z Jezusom v naročju, sv. Jurij na konju.

Tretji s 1430 $\mathcal{Z}$. Križ, sv. Janez s peresom in orlom, sv. Anton Paduanski.

Četrty ima 775 $\mathcal{Z}$. Križ, Marija brezmadežna, sv. Pavel s knjigo in mečem.

V malih linah je mrliški zvon, vlil Janez Kristijan Riser v Kranju l. 1758. Premera ima 62 cm in glas 7. Okraski so obrazi, podobni levovim glavam. Podobe: Križ, sv. Jožef, dva angelja držita hišico, nad katero je Marijina podoba, sv. Aleš.

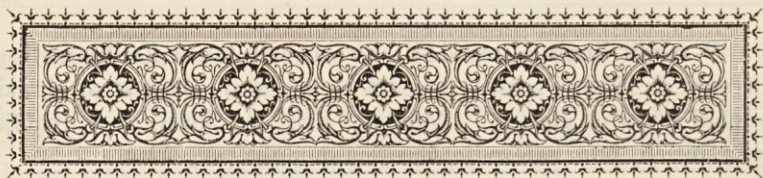
Na pokopališču zunaj mesta je lična kapelica sv. Križa. V malem stolpu sta dva zvonova livarne Antona Samassa iz l. 1864. Večji zvon tehta 215 $\mathcal{E}$ s premerom 62 cm in s podobami: Križ, Marijino srce, sv. Matija. Manjši s težo 102 $\mathcal{E}$, s premerom 47 cm in s podobami: Križ, sv. Jožef, sv. Janez Nepomuk.

Podružnica sv. Lamberta na Lancovem stoji na vzvišeni planjavi nekako v gojzdni samoti, od koder je lep razgled po okolici. Pravijo, da je prvotno gotiško kapelo, ki je sedaj razširjena v večjo cerkev, dal zidati sosedni grajščak z imenom Lambert. Grad Wallenburg, ne daleč proč, je podrtija. V stolpu sta dva zvonova s premerom 100 : 85 cm. Okoličani imajo veliko zaupanje v to zvonjenje ob hudi uri.

Večji zvon je Beljaškega zvonarja Ignacija Janeza Köder iz l. 1795. Podobe: Zveličar sveta s kroglo v roki, Marija, sv. Janez Krstnik in sv. Lambert. Ob krilu beremo: **HOCHWIERDEN HERR BARTHOLOMAEUS PASTIANTSCHIZ STADTVICARIUS UND LORENZ POGATSCHNIH KIRCHENKOMERER ANO 1795.** Zgoraj ob vratu: **IN HONOREM BEATAE MARIAE VIRGINIS ET SANCTI LAMBERTI CONSECRATA.** (V čast blaženi devici Mariji in sv. Lambertu posvečen.) Sredi zvona pod grofovim grbom: **VINCENZ DES HEY. RÖM. REICHS GRAEF VON THURN VALSASSINA.**

Manjši s podobami: Križ, Marija z rožnim vencem v roki in s Kristusom v naročju, menih z verigo (sv. Lenart?). Napis zgoraj: **A FULGURE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE.** (Treska in hudega vremena reši nas Gospod.) Janez Jakob Samassa 1775.

2. Begunje.

Tukaj smo na zgodovinskih tleh. „Stari grad“ (Stein), ki stoji kot podrtija nad vasjo v ozkem zatišju med skalovjem, bi nam lahko povedal marsikaj o srednjeveških vitezi, ki so gospodovali nekaj v tej okolici.

Ko so v letih 1473 do 1492 obiskovali Turki gorenjsko stran — tedaj so žareči kresovi pri sv. Petru nad Begunjami oznanovali prihod zakletega sovražnika. Koliko je moralo trpeti takrat ubogo ljudstvo! In komaj se otrese krutih nevernikov, pridejo v deželo Lutrovci, ki dobijo tudi tukaj privržence. Posebno Julijana Kazianer, ona plemenita gospa v sedaj porušnem starem gradu je sprejemala predikante, jim dajala gostoljubno streho in jim priredila kapelo v stolpu zraven grada (1586). Jurij Dalmatin, ki je prestavil Lutrovo sveto pismo v slovenski jezik, imel je pri njej zavetje nekaj časa. Še v začetku 17. stoletja so trije mladi Kazianarji obiskovali luteranske višje šole v Tübingen. Vsak lahko spozna, kako po nedolžnem imenujejo zaradi tega sedanje Begunje — Tibingarje! — Poprej imenovano luteransko kapelo so 10. marca 1601 raznesli s smodnikom.

V spodnjem koncu Begunj poleg cerkve pa stoji veličastno zelo obsežno poslopje, ki je državna lastnina. Prirejeno je za žensko kaznilnico in v oskrbovanju čč. usmiljenih sester. Obče se hvali vzorno gospodarstvo, lep red in ljudomilo obnevanje s propadlimi, ki zadostujejo tukaj za svoje pregreške svetni pravici. Ta grad se je imenoval nekaj Kazenstein in ga je dal zidati l. 1537 Jakob plem. Lamberg. Država ga je kupila od zadnjega posestnika Jermana in predelala 1875 v kaznilnico.

Župnijska cerkev sv. Urha je bila dozidana 1740. Pokrita je s tisto opeko — ravno tako župnišče — katero so jemali raz streho starega grada. Ljudje so stali eden zraven drugega dober četrť ure daleč ter si podajali kos za kosom. — Hud vihar je l. 1824 vrzel streho raz stolp. Vsled tega so prvotni bolj nizki zvonik nekoliko povikšali in mu dali sedanjo obliko. — Do 1856 je bila samo zakristija na severni strani. Tega leta se je zidala še druga na južni strani, kar je bilo zarad vlažnosti prve zelo potrebno.

Kamniti veliki altar je skoraj gotovo iz kakega samostana. Zelo lepa slika sv. Urha od Leyerja. Stranski kamniti altar Matere božje je bil nekdanj v kapeli starega grada. V to Marijino podobo imajo ljudje veliko zaupanje. Pripovedujejo, kako so se iz zgornjega konca vasi silno branili in jokali, ko se je prenesla v župnijsko cerkev. Altar sv. Mihaela je iz cementa, zadnja dva altarja sv. Valentina in sv. Izidora tudi kamnita, narejena 1877 od Vurnika v Radolici. — Do 1875 so imeli iz Begunjske grajščine vhod v cerkev na kor, tako da je bil nad sedanjim korom še eden. Ko je tega leta postala iz grajščine kaznilnica, podrli so ta vhod in tudi zgornji kor. — Orgle so se postavile meseca julija 1841. Naredil jih je Jož. Papa iz Tržiča z 12 spremeni za 720 gold. L. 1859 pridejal je ravno tisti še dva spremena in izvršil nekaj drugih poprav za 155 gold.

Pokopališče je bilo poprej okoli cerkve. Na lepem prostoru pod vasjo so napravili novo. Prvega so pokopali 8. septembra 1837 cerkvenika podružnice sv. Petra. 1850 se je sozidala na pokopališču kapela, katero je blagoslovil Gorjanski dekan Janez Krivic.

Do 1783 spadale so Begunje pod Radolico. Tega leta se je pa ustanovila duhovniška služba. Prvi duhovni pastir (*cùratus loci*) je bil Matija Kunstel. Drugi Gašper Mihelzhizh, ki je prišel v Begunje 8. avgusta 1784 pa že 18. oktobra nagloma umrl v hiši štev. 63. Tretji Tomaž Macher, ki se podpisuje *provisor et cooperator* (namestnik in kapelan).

Mrliška knjiga se začne 29. julija 1783, krstna 19. aprila 1791, poročna 14. januarija 1793.

Župniki so bili naslednji:

1. **Urban Aschbè** od 5. decembra 1792 do julija 1796. Odšel v Mošnje in postal 1819 kanonik stolne cerkve v Ljubljani, kjer je umrl 17. decembra 1827.

2. **Janez de Romani** od februarija 1797 do smrti 1. novembra 1806. Star je bil 45 let. Nagrobnega spominka nima nobenega.

3. **Juri Kallan** od februarija 1807 do junija 1822. O času Francozkega nasilstva je oddal farne matice županu (mèru) v pregled in potrdilo. Ravno to so morali storiti drugi župniki. Okrog l. 1820 postane dekán. Umrl kot župnik v Šmartnem pri Kranju 17. februarija 1844.

4. **Luka Kokail** župnikoval od avgusta 1822 do 10. junija 1840. Postal župnik v Cerkljah na Gorenjskem, kjer je vladal faro do 30. junija 1845. Ta dan se preselil v večnost.

5. **Andrej Kopač** od 12. julija 1840 do smrti 10. avgusta 1859. Rojen je bil v Tomačevem 15. novembra 1799. Na grobnem spominku so vrstice:

Kar vaš pastir, ovčice moje!
 Učil sem vedno not do jame
 Vam kličem tud' z gomile svoje
 In prosim še: Molite za me!

6. **Silvester Keše** od 10. novembra 1859 do smrti 12. decembra 1883. Keše je bil vitez Franc-Jožefovega reda in dekan od l. 1872. Kot poseben prijatelj šole je opravljal dalj časa službo c. kr. okrajnega šolskega nadzornika.

7. **Janez Nep. Košmelj** od 24. aprila 1884. Mnogo storil v tem času za lepoto hiše božje.

* * *

V lepem in snažnem stolpu so štiri zvonovi. Vlil jih je l. 1863 Anton Samassa v Ljubljani. Takratni župnik Silvester Keše se je pogajal z zvonarjem v Solnogradu. Neznano je, zakaj da mu ni izročil dela. Vglašeni v kvartsektakordu *c-f-a-c̣*. Premer: 147:113:91:73 cm. Kembeljni visijo na volovskih žilah, ki se ne raztegnejo tako lahko. Vsled tega bijejo bolj zanesljivo dalj časa na obročevu debelino. *)

*) L. 1818 je vlil Juri Steinmetz v Celji za Begunje dva zvonova, katera je posvetil Celjski opat Hoblnigg. Veliko bakrenega denarja so darovali v ta namen domačini in bližnji sosedje ter ga poslali zvonarju kot stvarino za vli-vanje. Tudi v Kranju so dobili 22 *℔* bakra za miloščino. Pri vzdigovanju v stolp padel je veliki zvon na tla, ko so ga imeli že pri linah in se precej poškodoval. Vseh svetnikov dan 1862 se je pa ubil. L. 1863 napravijo štiri nove zvonove, ki sedaj pojo v veselje vsakega, ki jih sliši.

Veliki zvon s težo 3140 $\mathcal{E}$. Križ, sv. Trojica, sv. Urh.
Napis: **MOŽEM MODROST.**

Drugi zvon s težo 1452 $\mathcal{E}$. Križ, Marija rožnenska
s krono na glavi in z Jezusom v naročju, sv. Mihael. Napis: **ŽENAM POBOŽNOST.**

Tretji zvon tehta 763 $\mathcal{E}$. Križ, sv. Valentin, poleg njega
leži na tleh revež-bolnik, sv. Izidor s plugom. Napis: **FANTAM
PONIŽNOST.**

Četrty zvon s 385 $\mathcal{E}$. Križ, sv. Jožef, sv. Barbara s ke-
lihom in mečem. Podobe kažejo, da je mrliški zvon. Napis: **DEKLETAM ČISTOST.** (Na mrlškem zvonu nevместen nauk.)

Opazka. Prav je, da so na zvonovih slovenski napisi, saj so že tako
redki, le drugo vsebino bi jim želeli. Zvonovi imajo na sebi nekaj vzvišeno-
pesniškega in nimajo namena nas podučevati; to nalogo ima cerkev. Morali-
zovanje in stolpu ni na pravem kraju. Kot napis se jim poda kratka prošnja,
kak slavošpev ali krepek svetopisemski izrek.

V stolpiču pokopališke kapelice sta dva zvonova
s premerom 51:43 cm. Na vsakem je Kristusova podoba na
križu. Večji zvon ima 117 $\mathcal{E}$ in napis: **LE V KRIŽU SA-
MEMU JE ZVELIČANJE.**

Manjši tehta 73 $\mathcal{E}$ z napisom: **BOG DAJ MERTVIM MIR
IN POKOJ.** Letnice nimata in tudi ne zvonarjevega imena.

Podružnica pri sv. Petru. Stara romarska cerkev, ki za-
služi, da bi se bolj natanko preiskala njena zgodovina. Skoraj
eno uro se mora hoditi od Begunj po strmeh hribu do vrha.
Znamenita gotiška zidava z dvema ladijama in s starimi slikami,
ki kažejo Kristusovo trpljenje. Poročevalca je vjela v stolpu huda
nevihta s treskom (17. junija 1896), kar ni bilo posebno prijetno
v taki višočini.

Večji zvon. Premer 92 cm, teža 705 $\mathcal{E}$ z glasom *as*.
Križ, Marija z rožnim vencem v roki, sv. Peter s ključema in s
knjigo. Iz livarne Antona Samassa v Ljubljani l. 1841.

Manjši. S premerom 71 cm in z glasom *f*. Kot precej
manjši zvon je za malo terco nižje vglashen kakor večji. Križ,
Marija s Kristusom v naročju in z žezlom v roki, sv. Peter, sv.

Janez Nepomuk s križem v desni roki in s palmo v levi. Zraven njega je krasen angelj, ki drži prst na ustnicah in kaže na sv. Janeza. Napis: **MICH HAT GEGOSSEN GEORG STEINMETZ IN CILLI 1818.**

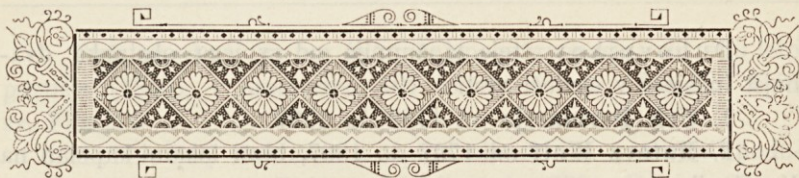
Podružnica pri sv. Luciji. Znana božja pot, kjer iščejo pomoči bolni na očeh. Letnica nad glavnimi vratmi 1663. Letnica nad vhodom v zakristijo 1767.

Večji zvon s premerom 100 cm in z glasom *g*. Bogato okrašen. Križ, Marija s krono na glavi in z rožnim vencem v rokah, sv. Sebastijan, sv. Lucija z očmi na krožniku. Iz livarne Janeza Jakoba Samassa v Ljubljani 1778. Napis: **SANCTA MARIA ET SANCTA LVCIA ORA PRO NOBIS.** (Sveta Marija in sveta Lucija prosi za nas.)

Manjši zvon s premerom 75 cm in z glasom *c̄*. Tudi ta ima lepe okraske s srci, v katerih so vdeleni križi. Zvonarjevega imena ni; skoraj gotovo ga je vлил v Ljubljani Elija Sombrakh, ki je živel o tistem času. Križ, Marija s Kristusom v naročju in z žezlom v roki. Napis: **✠ SANCTA LVCIA ORA PRO NOBIS A: D: 1613.** (Sveta Lucija prosi za nas. V letu Gospodovem 1613.)

V tej cerkvi so orgle, katere so dobili l. 1856 z Jesenic za 80 gold.

3. Bohinjska Bela.

Vprijazni dolini pol ure od Blejskega jezera je skrita pod skalnatimi stenami precej velika in čedna vas Bohinjska Bela. Ta župnija obsega: Bohinjsko Belo, Kupljenik, Obrne in Slamnike. Samostojna je postala l. 1789. Do tega časa so spadale vse te vasi k Grajski župniji, kamor so tudi dajale letno biro v žitu, drveh in siru.

Župnijska cerkev z zvonikom se je zidala nekaj let poprej. Posvečena je devici in mučenici **sv. Marjeti**. V začetku so jo mislili postaviti na skalnatem pečevju zvanem „na Peči“, a poslednjič so jo zidali tik velike ceste, ki vodi v Bohinj, par minut zunaj vasi Bohinjska Bela, najbrže zato, da bi bila bolj varna ob slučajnem požaru. Zidanje ni šlo nekoliko časa kaj prida izpod rok. Ko so kopali temelj, niso mogli priti z lepca do trdih tal, tako da so enkrat že vstavili delo. Temeljni zid je menda sila globok, ker stoji na prodnatem, skoraj gotovo od Bohinjske (Bohinjske Save) nanesenem svetu. Cerkev ima spredaj čedno lopo in je obokana z lahkim kamnom. Do l. 1895 ni imela nobene vezi. To leto je pa o groznem potresu 14. aprila dobila toliko razpoklin, da so se morale vzdati štiri močne vezi. — Okrog l. 1850 je bila v veliki nevarnosti zarad povodnji. Bélica, mal neznaten hudournik, je tako močno narasla, da je odnesla velik del ceste ter jo naravnost vbrala proti cerkvi in pokopališču, ki je okrog cerkve. Z največjim naporom so vodo v zadnjem trenutku obrnili na nasprotno stran in tako zabranili veliko nesrečo.

Duhovnikov šteje ta župnija od svojega obstanka dvajst najst in sicer v sledeči vrsti:

1. **Urh Dermastja** od 1789 do 1797.
2. **Matevž Wolf** od 1797 do 1807, bivši lokalni kapelan na Koprivniku.
3. **Andrej Levz** od 1807 do 1811.
4. **Anton Mulej** od 1811 do 1815.
5. **Luka Sajz** od 1816 do 1821. O njegovem času (spomladi 1818) je pogorela vas Slamniki, jeseni tistega leta pa spodnja vas Bohinjska Bela. Pri tem požaru je do tal zgorela mežnarija župnijske cerkve. Sicer so jo zidali z novega, a kasneje spremenili v šolsko poslopje.

6. **Jakob Stanonik** od 1821—1846.

7. **Matevž Kershmanz** od 1846—1861. Keršmanec je bil originalen govornik in za Bohinjsko Belo zelo zaslužen župnik. Farni cerkvi je prizidal žagrad, prav čedno vredil župnišče in na novo postavil gospodarsko poslopje. Tudi za podružnico na Kuplénku je dal sozidati lastno mežnarijo.

8. **Janez Mesar** od 1862 do 1863. Umrl kot župnik v Šmartnem pri Kranju 3. maja 1895.

9. **Janez Eder** od 1864 do 1876. Bil pozneje več let župnik v Mekinah in živi sedaj v pokoju v Kamniku.

10. **Štefan Gnjezda** od 1876 do 1888. Zarad prijaznega obnašanja in veselega značaja povsod priljubljen. Žal da je moral prezgodaj umreti in da leži pokopan daleč od rodne zemlje v Karlsbadu na Češkem. Huda bolezen ga je prisilila, da gre iskati tje zdravja, kjer umrje 1. julija 1888. Na Bohinjski Beli so mu postavili pri glavnih vratih spominek.

11. **Janez Berlic** od 1889 do 1893. Odide kot župnik v Mošnje in naslednik mu postane

12. **Janez Kačar**, ki nastopi službo l. 1893. Zidal 1895 lepo novo mežnarijo nasproti cerkvi, 1896 pa oskrbel veliki zvon na Kuplénku.

Krstna knjiga se začne 19. januarija, mrliška 1. februarija, poročna 9. februarija. Vse iz l. 1789.

* * *

*

Harmonično zvonjenje z *d*-dur trizvokom *d-fis-a*.

Veliki zvon je delo Antona Samassa v Ljubljani iz l. 1844. Premer 128 cm, teža 1845 kg . Sveta Trojica, Kristus na križu.

Tudi srednji zvon je omenjenega zvonarja, vlit eno leto pozneje (1845), s premerom 107 cm in s težo 1244 $\mathcal{E}$. Križ, sv. Florijan.

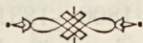
Mali. Bolj star zvon z lepimi okraski in s štirimi podobami. Vlit Caharija Reid v Ljubljani l. 1770. Premer 87 cm, teža okrog 600 $\mathcal{E}$. Marija s sijajem in s sklenjenima rokama, sv. Mihael, sv. Florijan, svetnik s palmo in mečem.

Podružnica sv. Štefana na Kuplénku. Z Bohinjske Bele se mora hoditi kake tričetrt ure po precej strmi poti k podružnici sv. Štefana. S tega idiličnega kraja pod „Babjim zobom“ imaš krasen razgled po Blejski okolici. Cerkev je mnogo starejša kakor župnijska. Zidana najkasnejše v 16. stoletju je slovela nekdanj kot božja pot. Od blizo in daleč so vsako leto na konjih prihajali na dan sv. Štefana k tej gorski cerkvi ter ji donášali obilnih darov s posebnim namenom, da bi imeli srečo pri živini. Okrog cerkve je zidana ograja, v katero so bili prejšnje čase vdeleni obroči, kamor so med božjo službo privezovali konje. Imeli so za to priložnost posebno lepo narejena sedla.

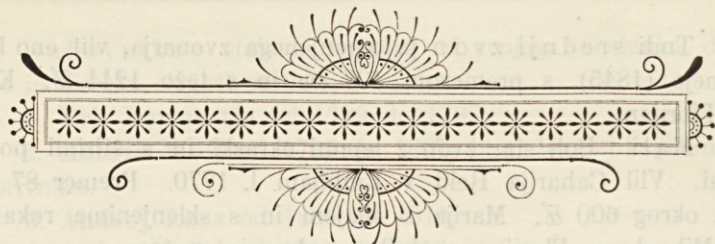
V zvoniku so trije zvonovi s premerom 93:78:65 cm in z glasovi *a-c̣-ḍ*.

Veliki zvon so dobili v najnovejšem času iz Albert Samassove livarne s težo 521 $\frac{1}{2}$ $\mathcal{E}$. Podobe: Križ, Marijino brezmadežno spočetje, sv. Štefan. Napis: **VLILI SO ME, KO JE BIL JANEZ KAČAR ŽUPNIK NA BOHINJSKI BELI. 1896.)***

Srednji in mali zvon pa prištevamo častitim starinam, da se Kuplénik lahko z njima ponaša. Ako bi mogli razumeti te bronaste glasove, povedali bi nam lahko veliko. Oba sta iz l. 1558. Vsak ima napis: **✠ LIENHART ✠ GIESSER ✠ HAT ✠ MICH ✠ GOSSEN ✠ ZU ✠ LAIBACH ✠ NACH ✠ CHRISTI ✠ UNSSERS ✠ HERN ✠ GEPURT ✠ DA ✠ MAN ✠ ZELDT ✠ IN ✠ 1558 ✠ JARS ✠** Podobe nimata nobene.

*) Kačar je bil rojen v Ljubljani 14. februarja 1863, posvečen 1886. Kapelanoval je v Predosljih, na Breznici in v Radolici; od tu prišel za župnika na Bohinjsko Belo. Vnetega duhovnika je pokosila neizprosna smrt še le 34 let starega 1. junija 1897. Sedaj počiva sredi svoje čede na Belanskem farnem pokopališču.

4. Koroška Bela.

Rarna patrona sta **sv. Ingenuin in Albuin**. Akoravno se skupaj imenujeta, nista ne brata po krvi, ne tovariša po letih. Enaka sta si le po svetem življenju in v tem, da sta bila oba škofa Sabijonske škofije (Säben, Seeben). Ingenuin jo je vladal za papeža Gregorija Velikega l. 590 in umrl okoli 600. Zapleten nekoliko časa v borbi tako-zvanih treh toček (Dreikapitel-Streit), je ostal na ljubeznivo prigovarjanje svetega Gregorija Velikega zvest cerkvi. Albuin je živel 400 let za svetim Ingenuinom. Bil je iz rodovine Koroških mejnih grofov in vodil za cesarja Henrika II. Sabijonsko škofijo, katero je pozneje prestavil v Briksen na Tirolskem. Umrli tukaj l. 1004, toraj ravno tisto leto, ko mu je podaril cesar Blejski grad. Oba svetnika počivata v Briksenski stolnici. *)

Krstna knjiga Koroške Bele se začenja l. 1672, mrliška pa 1675. Matrike je oskrbel takratni Jeseniški župnik Matija Ločnikar. Pokopovali in krščevali so do 1788 Jeseniški župniki, ker je postala Bela še le tega leta samostojna.

Duhovni pastirji so bili naslednji:

1. **Janez Jescheg** 1788—1799.
2. **Miha Wagathey** 1800—1831. Od februarja 1832 do sred l. 1833 je bival vpokojen kot zlatomašnik na Blejski Dobrávi. Potem se poda v Poljane nad Škofjo Loko, kjer včaka zadnjo uro 15. novembra 1833. O njegovi žalostni smrti glej Zasip (Blejska Dobráva).

*) Iz brevirja Briksenske škofije.

3. **Juri Karsischnig** 1831—1857. Stara leta preživel v pokojju v Radolici.

4. **Valentin Plemelj** 1857—1875. V vsakem oziru izgleden duhovnik: pobožen, učen, skromen. Sloveč botanik in goreč spovednik. K njemu so se s posebnim zaupanjem zatekali spovedanci z vse Gorenjske. In kakoršno življenje — taka smrt. Ko je bil 2. junija 1875 sam v cerkvi ter čakal, kedaj pride kdo k spovedi, vdari strela v cerkev in ga smrtno rani. Ožgan in nekoliko omamljen živi še sedem dni, 9. junija pa zapre oči temu svetu. Pokopal ga je takratni častni kanonik in sedanji prošt dr. **Leonard Klofutar**. Plemelj je mnogo spisal iz zgodovine Briksenške škofije, kar se tiče življenja farnih dveh patronov. Rokopis je shranjen v arhivu Koroške Bele. Žal da blagega pokojnika niso cenili po zaslugah, 19 let ni imel na zapuščenem grobu nobenega spominka. Še le l. 1894 so mu ga postavili po trudu sedanjega župnika sošolci in prijatelji. Plemelj je bil rojen v Gradu (Bled) 7. januarija 1820. — Za njim je postavljen kot župnijski namestnik **Anton Masterl**, ki odide 1878 v Leskovo nad Poljanami.

5. **Zeno baron Cirheimb** 1878—1891. Naredil novo župnišče l. 1880. Imenovan kanonikom Ljubljanske stolnice nastopi častno službo meseca septembra 1891, kjer umrje 31. marca 1897.

6. **Av gust Turk**, kanonično vmeščen 23. septembra 1891. L. 1893 je bilo blagoslovljeno novo pokopališče, cerkev je pa dobila nove orgle.

Iz stare zgodovine moramo omeniti, da je bila zidana cerkev l. 1361, ko je vladal papež Inocenc VI. — Poprej je duhovnija pripadala župniji Radoliški, pozneje Jeseniški. — Hud požar vpepelil cerkev 27. junija 1761. Takrat je zgorela tudi krstna matrika, obsegajoča krste od l. 1704 do 1761. Zidali so potem sedanjo cerkev, lepo visoko rotundo, katero je posvetil Ljubljanski knezoškof **Karol grof Herberstein** 3. septembra 1771.*) — 2. junija 1875 vdari strela v cerkev, kakor je bilo že poprej omenjeno. Zgorelo je stolpovo nadstrešje.

*) Napis na listni strani pri velikem altarju se glasi: **CAROLUS AB HERBERSTEIN PRINCEPS ANTISTES LABACENSIS ME NOVO EX-STRUCTAM DEO CONSECRAVIT 3. SEPT. 1771.** (Karol plem. Herberstein knezoškof Ljubljanski me je novo zidano posvetil Bogu 3. sept. 1771.)

Velika nesreča obišče Koroško Belo 13. novembra 1789. Prišla je povodenj, vsled katere se je podrl hrib Tschickla (Čikla?) ter zasul 40 hiš in veliko zemljišča.

Sedaj še ne smemo pozabiti imenitnega rojaka, vpisanega v krstni knjigi Koroške Bele. To je Alojzij Janez Ramutha, rojen 20. junija 1787. Oče mu je bil fužinski oskrbnik, mati Justina plem. Seethal. Osmi razred je dovršil v Ljubljani l. 1805. Potem postane vojak, učitelj vojaških gojencev in topničarski nadčastnik. Bojuje se v slavnih vojskah od 1811 do 1813, pade s konjem v globoko vodo in srečno rešen se posveti meniškemu življenju. Pri frančiškanih dobi ime P. Akvinas. Bil je profesor matematike in fizike ter umrl 74 let star v Novem mestu 6. novembra 1861. Lovci 23. oddelka so ga z vojaško častjo spremili na pokopališče. Naj bi kak zgodovinar opisal bolj obširno zanimivo življenje!

* * *

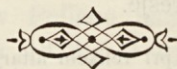
Harmonično zvonjenje v *d*-dur trizvoku z glasovi *d-fis-a*. Zvonovi so prišli l. 1802 iz livarne Janeza Jakoba Samassa v Ljubljani.

Veliki zvon. Premer 128 *cm*. Tehta 1675 *℔*. Križ, Marija v nebo vzeta, Janez evangelist s peresom in orlom.

Srednji. Premer 105 *cm* s težo 1000 *℔*. Križ, Marija roženvenska, sv. Jožef.

Mali. Premer 85 *cm*, teža 560 *℔*. Križ, sv. Janez Nepomuk, sv. Elizabeta daje revežu miloščino. Lep, čist glas.

V grajščini na Javorniku je majhen zvon, s katerim zvonijo vsak dan angeljevo češčenje. Prihod do njega je nekoliko nevkreten, ker se mora na lestvi plaziti zunaj po strehi. Premer 41 *cm*, teža 70 *℔*. Na zvonu je križ in letnica 1836 brez zvonarjevega imena. Ima prijeten glas *ā*.

5. Bohinjska Bistrica.

Kara **sv. Nikolaja** na Bohinjski Bistrici je bila ustanovljena l. 1788. Poprej je pripadala kot podružnica stari župniji Srednja Vas v Bohinju. Nova fara dobi vasi: Bohinjsko Bistrico, Bitnje, Ravne, Nemški Rovt, Log in Lepence. L. 1833 pridobi še: Brod, Savico in Kamnje. — Matrike se začenjajo z vstanovljenjem fare l. 1788.

Ker je bila stara cerkev premajhna, začeli so že zgodaj misliti, da bi naredili novo. Toda še le župniku Mesarju se je posrečilo, da izpelje to misel. Veliko let so nabirali za zgradbo prostovoljne doneske, dalj časa napravljali kamen, opeko in les. Slednjič napoči veseli dan, ko se je slovesno blagoslovil temeljni kamen. Begunjski dekan Silvester Kešé izvrši to opravilo tretjo pobinkošno nedeljo 30. junija 1878. Žalibog da je čakala Bistričane huda poskušnja.

Ljudje se z nenavadno vnemo poprimejo dela. Vsak dan in skoro vse poletenske nedelje hodijo na tlako. Zidanje vrlo napreduje in že je upanje, da bode cerkev posvečena jeseni l. 1881. Tudi zvonik je bil skoraj ves dovršen. A sedaj pride osodni dan 6. avgusta 1881, ki se bode stoletja ohranil v zgodovini. Zvonik, sozidan na preslabih kamnitih stebrih, se poruši na cerkveno streho, vdrè obok in silno pretrese ves cerkveni zid. Toliko hujša pa je bila katastrofa, ko se izve, da je zasutih v razvalinah sedem ljudi in med njimi tudi domači kapelan Janez Jerala.*)

*) Jerala je bil rojen v Naklem 28. avgusta 1836, posvečen 3. avgusta 1862. Spominek na pokopališču ima vrstice:

Križ drevo nam je življenja,
V njem nam upanje zori,
Da će s Kristusom smo tu trpeli,
Se snidli bomo v srečni večnosti.

Grozna je bila ta nesreča za župnika Mesarja in za vse farane. Silno jih je potrla, a vendar jim ni vzela poguma. Precej naslednje leto (1882) se lotijo novih priprav, preskrbe se z apnom, opeko in lesom, tako da spomladi 1883 zopet pričnejo z zidanjem. Zidarsko delo prevzame stavbinski veččak Faleschini iz Ljubljane ter je dovrši do jeseni 1884. Nikolajevo nedeljo 7. decembra tistega leta je cerkev blagoslovil Grajski dekan Jožef Razboršek. In ko jo velikega šmarna dan 1885 slovesno posveti Prevzvišeni **knezo-škof dr. Jakob Missia** — tedaj so Bistričanje s svojim ljubljanim duhovnim očetom Mesarjem pozabili bridkosti, katerih jim je previdnost božja natočila polno časo ter hvalili Njega, ki rane seka pa jih tudi zaceli.

Da se je moglo vse tako hitro izvršiti, pripomogel je zraven neumorno delavnega župnika posebno pokojni vladika Križostom Pogačar. Precej po porušenju je zavkazal, naj se po vseh cerkvah v škofiji napravijo darovanja za novo zgradbo. Teh milodarov se je nabralo nad 5000 goldinarjev. Pokrili so ž njimi zidarske stroške. — Cerkev je zidana v renesanskem slogu, dolga 36 m in 16 m široka. V veličastni hiši božji je nenavadno lep odmev, žal da se ravno vsled tega težko razume govornik. Zato mislijo zazidati kupljo nad cerkvijo, da se bode bolj razločno slišalo govorjenje.

Župnija šteje sedaj okoli 1600 duš. Pred l. 1890 jih je imela 300 več zarad fužin, katere so opustili imenovano leto.

Podružnice so tri, namreč:

1. **Mati božja na Bitnjah.** Smemo jo imenovati nekako romarsko cerkev. Tukaj je bila vstanovljena bratovščina sv. rožnega venca 2. septembra 1688. Večji shodi s slovesno službo božjo ob desetih so v praznik Marijinega oznanjenja, veliki in mali šmaren. Patronske opravilo se obhaja roženvensko nedeljo. Pravijo, da je bilo na Bitnjah prvo pokopališče za ves Bohinj.

2. **Sv. Ahac na Nemškem Rovtu.** Beseda kaže, da je bila v tem kraju kedaj nemška (?) naselbina. Zgodovinsko bi se lahko spričalo, da so bili v bližnjih gorah rudokopi Koroškega grofa Viljema in njegove žene, sv. Heme,*) sorodnice cesarja Henrika II. Znano je tudi, da so prejeli od tega cesarja Briksenški škofje l. 1004 velika posestva na Bledu in v Bohinju. — V ve-

*) Sv. Hema, mati revežev in vstanovnica Krške škofije, rojena 983, umrla v Krki (Gurk) na Koroškem 1045.

likem altarju sta sv. Ahac in sv. Barbara, zavetnika rudarjev. Ravno tu vidimo grofa Viljema, ki odhaja kot romar v Rim in se poslavlja od sv. Heme. Cerkev je posvetil Justinopoljki škof Jakob Valeresso l. 1492.

3. Sv. Marija Magdalena na Brodu. Veliki altar iz l. 1702. Nad cerkvico se vzdiguje gora Rudnica (947 m) z navpičnimi stenami, kamor radi zahajajo hribolazci. Cerkev posvetil Ljubljanski škof Kristof Rauber l. 1521. *)

Župniki so bili:

1. **Matija Kunstel** (1788—1798). Umrl tukaj 1. aprila 1798.
2. **Juri Walland** (1798—1800). Odšel kot župnik v Zasip.
3. **Matevž Jegrišcheg** (1800—1812), bivši lokalist na Dobravi pri Kropi. Umrl na Bistrici 18. maja 1812.
4. **Matija Supan** (1812—1816). Dobil župnijo Kovor.
5. **Filip Jakob Pagon** (1816—1828). Župnikoval na Dovjih in potem v Bohinjski Srednji Vasi od 1813 do 1816. Živel od 1828 dalje v pokoju na Bistrici, umrl za jetiko 21. januarija 1835.
6. **Jakob Dolenz** (1828—1839). Šel kot župnik in dekan v Staro Loko 18. aprila 1839.
7. **Lovrene Okorn** (1839—1845). Umrl na Bistrici 28. avgusta 1845 star 63 let. Napis na grobnem spominku:

Mashnik, tvoje naj koshize
Tukaj v miru spe Gospoda,
Sanj molite o ovzhize
Do Sodnikov'ga prihoda.

8. **Janez Kovazhizh** (1845—1863). Imenovan župnik in dekan v Idriji.

9. **Janez Mesar** (1863—1894). Graditelj nove cerkve, oče umnega sirarstva, škofijski duhovni svetnik, deželni poslanec. Po 30letnem delovanju se poslovi od svojih Bohinjcev dne 11. februarja 1894 ter odide na novo faro v Šmartnem pri Kranju. Tukaj dokonča pozemeljski tek 3. maja 1895 star 63 let.

10. **Šimen Ažman** od 20. februarja 1894.

* * *

Kakor cerkev tako dela čast Bistriški župniji tudi lepo zvočenje. Nad glavnim vhodom stoji prostorni stolp, v katerem

*) A. Koblar v „Danici“ 1885.

visé štirji zvonovi. Glasovi so jim *H-e-g-h*, premer pa 152 : 120 : 100 : 81 *cm*. Vse je vlił Anton Samassa v Ljubljani.

Veliki zvon je sicer največji precej za Radoliškim, toda ne najtežji. Njegov premer (152 *cm*) ni v pravi proporciji s težo (3030 $\mathcal{E}$). Ali je premer prevelik, ali pa teža premajhna. Tukaj vidimo neko potrato blaga na obsežnost in vsled tega trpi močni odmev, akoravno ima zvon nizek glas. To blago naj bi se bilo porabilo za masivne stene. Potem bi bil zvon manjši, glas nekoliko višji a zato veličastnejši. — Podobe: Jezusovo srce, žalostna Mati božja, sv. Janez Krstnik, sv. Nikolaj in sv. Florijan. Vlit l. 1851.

Napis:

**BOŽJO ČAST GLASIL,
VAS DO NJE BUDIL,
SPREMLJAL V VEČNI DOM
VAS PO SMRTI BOM.**

Drugi zvon tehta 1520 $\mathcal{E}$. Križ, sv. Trojica, Marija brez madeža spočeta. 1850.

Tretji z 900 $\mathcal{E}$. Križ, sv. apostola Peter in Pavel. 1850.

Četrti ima 520 $\mathcal{E}$. Križ, sv. Jakob kot popotnik, sv. Ahac. 1849.

V malih linah mrliški zvon iz l. 1850 s premerom 60 *cm* in s težo 190 $\mathcal{E}$. Križ, sv. Mihael, sv. Barbara. Napis: **MORTUOS PLANGO** (Mrtve obžalujem).

Bitnje. V visokem stolpu so trije zvonovi v *cis-moll* akordu z glasovi *cis-e-gis*. Človek je iznenaden, ko najde tako lepo in težko zvonjenje, katero dela čast podružnici Matere božje na Bitnjah. Čast bi delalo tudi veliki farni cerkvi. Temu zvonjenju po glasovih enako je v Mošnjah. Pa le po glasovih, ne po premeru. V Mošnjah je premer zvonov 130 : 109 : 88 *cm*, tukaj pa 140 : 111 : 101 *cm*!

Veliki zvon vlit 1850 v livarni Antona Samassa s težo 2360 $\mathcal{E}$. Sv. Trojica venča Marijo, Marija z Jezusom v naročju, Kristus na križu.

Srednji tehta 1180 $\mathcal{E}$. Zvonar Janez Jakob Samassa l. 1800. Podobe: Križ, Marija v nebo vzeta obdana z angelji, sv. Janez Krstnik.

Mali je tega zvonarja in tega leta kakor veliki zvon. Težek 920 Ź. Križ, Marija z Jezusom v naročju, sv. Florijan poliva goreči stolp.

Na Nemškem Rovtu sta pogorela stolp in cerkvena streha l. 1861. Takrat sta se stajala stara dva zvonova in napravili so nova, katera je vlil ravno to leto zvonar Anton Samassa.

Večji zvon ima 90 cm v premeru in 745 Ź teže z glasom *a*. Križ, Marija brez madeža spočeta, sv. Florijan.

Manjši meri 74 cm in tehta 395 Ź z glasom *c̃*. Sv. Jožef.

Na Brodu je bil nekdanj zelo star zvon iz l. 1340. Vлил ga je Vivencij Nikola. *) Kam bi bil prišel, ni znano; bržkone so ga dali zvonarju. Pač velika škoda za tako redko starino. — Sedaj imajo dva nova iz l. 1874. Vлил Albert Samassa. Premer 83 : 66 cm z glasoma *a*is-*c̃*is.

Večji zvon s težo 574 Ź. Križ, sv. Jožef, Marija Magdalena.

Manjši z 287 Ź. Križ.

*) Zgodovinski zbornik 1889, števil. 6.

6. Breznica.

Lepa je Brezniška župnija, da malo tako lepih na Kranjskem. Razprostira se od vzhoda proti zapadu dobro uro daleč na prijazni ravnini. Skrbno obdelano polje, zeleni travniki, obširni pašniki, sadni vrtovi in vmes čedne hiše — to se vrsti od vasi do vasi. Vse priča, da pridno ljudstvo ne živi v pomanjkanju. Na Breznici, kjer je farna cerkev, pravijo še sedaj pri „novi cerkvi.“ Stara farna cerkev je bila namreč pred l. 1821 na Ródinah.

Ker so bile Ródine konec župnije, zato je Ródinski župnik Frančišek Salez Christian sklenil postaviti župnijsko cerkev bolj v sredo. To sredo je skoraj geometrično natančno dobil v vasi Breznici. Bila je na tem kraju, kjer sedaj stoji Brezniška cerkev, zanikrna groblja — poraščena z grmovjem, posebno z leščevjem. Tako se je prerodila Ródinska župnija v Brezniško župnijo. Umevno je, da so bili Ródinci in Smokučani nasprotniki novi cerkvi, ker so zgubili župnijo na Ródinah. Nek mož se je zagovoril, da ne gre nikdar v Brezniško cerkev in je to menda tudi vestno spolnoval. Hodil je k službi božji v Begunje ali v Lescé.

28. avgusta 1821 je bila nova cerkev na Breznici posvečena. 35 m je dolga in 10 m široka. Posvetil jo je svoj imendan škof Avguštin Gruber v čast **žalostni Materi božji**. Pri tej slovesnosti je bila navzoča grofica-mati Thurnova kot patrona Brezniške župnije. Tudi njej je bilo ime Avgušтина. Govoril je takrat — menda prvikrat — škof Avguštin, rojen Solnogradčan, v lepem Slovenskem jeziku na leci. Gruber je tisti škof, ki je

prav poljudno in rad nagovoril kakega reveža ali otroka. Blizo Kranjske Gore vpraša dečka na poti: „Fantek, koliko Bogov je?“ Vedroglavi Dolinec ga debelo ogleduje in na zadnje pravi: „Tako star si že — pa še tega ne veš.“

Ob zidanju nove cerkve na Breznici so naredili to napako, da so podrli cerkvico sv. Lovrenca. „Cerkvenik ne more hoditi gori vsak delopust zvonit“ — so dejali in sklenjena je sodba. Ta podružnica je bila namreč prav gori med skalami tako poetično postavljena, da je gledé lege težko dobiti kaj podobnega. Sôho sv. Lovrenca so postavili v Zabreznici ob veliki cesti v znamenje. Svetnik gleda sedaj gori proti svoji nekdanji cerkvi, od koder je gledal poprej doli. Na Bregu pa stoji cerkev sv. Radegunde. Sv. Lovrenc in sv. Radegunda sta v ljudski govorici brat in sestra. Zato o sv. Lovrencu in o sv. Radegundi (godova sta blizo vkup) letajo po noči svetinje od sv. Lovrenca skal doli na Breg in z Brega k sv. Lovrencu nazaj. Tako si ljudstvo s pobožno pravljico razlaga utrinjanje zvezd, ki se vrši vedno o tem času.

Cerkev na Ródinah ima važen zgodovinski pomen. Pravijo da je zato posvečena sv. Klemenu, ker sta l. 868 tukaj memo potovala slovanska blagovestnika sv. Ciril in Metod ter s seboj nesla koščice tega svetnika. Med ljudmi je pa sploh znana govorica, da so na Ródinah pokopavali mrličé iz vse gorenjske Doline.

Cerkev je posvetil 26. julija 1601 škof Tomaž Chrôn in birmal pri tej priložnosti nad 5000 oseb. Slovesnost je bila toliko bolj vesela zato, ker se je ravno to leto Gorenjska večinoma odpovedala Lutrovi veri.

Čez več let pozneje je bila vstanovljena tukaj bratovščina sv. Ane (*confraternitas s. Annae in Rodain*), katero je potrdil in z odpustki obdaril papež Benedikt XIII. v Beneventu 21. maja 1729. Poseben podpornik bratovščini je bil Andrej Vougkh (Vovk) iz Hraš, umrl 20. avgusta 1729. Njegovo ime je častno ohranjeno v zapisniku Radoliške župnije.

Vrsta župnikov:

1. **Frančišek Salez Christian** (1783—1830), bivši kapelan v Radolici, rojen Ljubljčan. Radoličan Anton Linhart in Moravčan Jurij baron Vega sta bila njegova sošolca, vsi trije odličnjaki v takratnih šolah oo. jezuitov. Christiana so poklicali

kot slovečega govornika v Ljubljansko stolnico. A le enkrat je pridigoval doli, potem pa odšel na ljube mu Ródine in ondi bival do 1821. Tega leta se preselí na Breznico, kjer je sozidal novo cerkev in župnišče — fari v ponós. Slavni mož je umrl 3. februarja 1830. Grobno ploščo kinča napis: SALESIO ET GENTE ET MENTE CHRISTIANO. (V spomin Saleziju, po rodovini in po duhu Christianu.) Poleg njega počiva duhovnik Jožef Pogačar, kateri mu je veliko pomagal pri zidanju cerkve. Na spominku so besede: *Josephus Pogazhar — sacerdos jubilatus — coluber et columba, timore Dei sapiens † 1829.* (Jožef Pogačar, zlatomašnik, kača in golob, moder v strahu božjem.)

2. Gašper Schoklitsch (1830—1861), rojen na Lazih Gorojske fare 30. decembra 1783. Kapelan je bil v Horjulu, Gradu in Kranju, potem župnik na Olšah in slednjič na Breznici. Živel je za svoj poklic, družega mu ni bilo mar. Ves teden se je vkvarjal s prihodnjo nedeljsko pridigo in krščanskim naukom. Govoril ni lepo, a temeljito, večjidel po razlagatelju Korneliju a Lapide. Zato je bil Kornelij Brezničanom dobro znan, da so rekli: „To je župnikov svetnik!“ Šoklič je obhajal zlato mašo na Breznici l. 1860, umrl pa 6. junija 1861 ob eni popoldne ravno ko so ga obiskali knezoškof Jernej Widmer. Veselo sprejme škofa, pelje jih po stopnicah v sobo in oba se vsedeta k mizi. Škof izpregovoré: „Gospod fajmošter, želel sem Vas še viditi, ker nikdar ne bodem pozabil tistih dni, katere sem v mladosti preživel, ko sem Vas na Olšah obiskoval“ Pri teh besedah pogleda župnik kviško, se skloni proti mizi, globoko izdihne, začne pene tiščati in težko sopsti. Škof mu dajo sv. odvezo, ga pomazilijo s sv. poslednjim oljem in mu podelé papežev blagoslov. Ko odmolijo tri Očenaše in vero je Šoklič zaspal v Gospodu. Čudna smrt — lepa smrt!

3. Lovro Pintar (1861—1874). Nadarjen mož, deželni in državni poslanec, občeznan na Kranjskem s častnim imenom „Brezniški fajmošter.“ Njegova posebna zasluga je ta, da je podučeval ljudstvo o umni sadjereji. Farani so mu vedno hvaležni, ker sedaj že uživajo obilni sad tega poduka. Pintar je umrl v pokoju Predvorom 10. septembra 1875. Nagrobni spominek so mu postavili Kranjski deželni poslanci in drugi čestitelji z napisom:

Lovro Pintar,

bivši Brezniški župnik,
deželni in državni poslanec Kranjske zemlje,
rojen pri sv. Tomažu pod Seliškim zvonom 2. avgusta 1814,
umrl Preddvorom 10. septembra 1875.

Svečenik, pastir je duše vodil,
Ljubil narod svoj do konca dni,
Z modrim umom v boj je zborov hodil
On, ki tukaj v miru božjem spi.

4. **Janez Kramar** (1875—1886). Prišel iz Cerkljan na Gorenjskem, kjer je bil kapelan. Po njegovem trudu je dobila Breznika cerkev kamniti veliki altar, ki ga je naredil iz raznega marmorja g. Vurnik starejši, posvetil pa knezo-škof Krizostom l. 1878. To nam pove napis na altarju:

IOANNES CHRYSOSTOMVS PRINCEPS EPISCOPVS
LABACENSIS PAROCHIANVS BRESNICENSIS
CONSECRAVIT.

(Janez Krizostom, knezo-škof Ljubljanski, faran Brezniški posvetil.)

Kramar je oskrbel tudi novo bakreno streho na zvonik. Umrl 27. oktobra 1886. Obče priljubljen zaradi prijaznega obče-
vanja in dobrega srca.

5. **Vincenc Mayer** (1887—1890), duhovni svétnik in bivši župnik v Selcih. Z lastnimi stroški napravil slikani okni ob velikem altarju. Pokoj preživel v Zalogu pri Cerkljah, kjer je umrl 31. marca 1893.

6. **Tomaž Potočnik**, sedanji župnik, prišel na Breznico 13. novembra 1890. V tem času je omislil krasen križev pot in lepo ograjo na koru, dal prenoviti zadnja dva stranska altarja in okusno preslikati cerkev.

Mrliška knjiga se začenja 30. marca 1783, krstna 17. junija 1783, poročna še le 20. septembra 1790.

* * *

Breznica se lahko ponaša, da ima v župniji 18 zvonov: tri pri župnijski cerkvi in 15 pri podružnicah.

Pri župnijski cerkvi so zvonovi z *dur*-trizvokom *d-fis-a*.

Veliki zvon. Slišal sem govorjenje, da je to najlepši zvon na Gorenjskem. Akoravno ne moremo brezpogojno tega trditi, ga vendar stavimo med prve. Ima sicer samo glas *d*, toda glas ni specifično ali značilno znamenje zvona, ampak le njegova teža (massa). Zvonar naredi glas *d* tudi s spremerom 121 cm kakor na pr. v Gradu, pa je vendar velik razloček med zvonjenjem. Kakor se pri človeškem glasu razlikujeta dva enaka glasova po kakovosti, tako tudi pri zvonu. Krepkejša postava — krepkejši glas! In Brezniški veliki zvon ima 150 cm premera! Ker je premer zelo velik za glas *d*, ima zvon tako mogočen in veličasten glas, da ga moraš biti vesel, kadar ga slišiš. Prišel je iz livarne Antona Samassa v Ljubljani l. 1837. Okrašen s cvetlicami v posodah in s tremi podobami: Križ, sv. Rok, škof z mitro in palico. Napis ob krilu: **SUB PATRONO COMITE VINCENTIO THURN ET PAROCHO CASPARO SCHOKLIZH.** (Ko je bil patron grof Vincenc Thurn in župnik Gašper Šoklič.)

Srednji. Premer 115 cm. Križ, Marija v nebo vzeta, sv. Jurij na konju, sv. Peter s ključi. Iz livarne dedičev Vincencija Samassa v Ljubljani l. 1820. Tudi ta zvon ima za glas *fis* velik premer. Vozil ga je iz Ljubljane posestnik Lenček iz Vrbe. Na tistem vozu se je pripeljal „Lenčkov študent“ — poznejši knez-škof Krizostom — na počitnice.

Mali. Premer 87 cm s podobami: Križ, Marija z žezlom v roki in s Kristusom v naročju, sv. Janez s peresom in orlom. Vlił Vincenc Samassa v Ljubljani l. 1808.

Oglejmo si sedaj še zvonove pri podružnicah.

Ródine. Lepo zvonjenje v *moll*-trizvoku z glasovi *d-f-a*. Premer vseh treh zvonov v krilu 138:110:93 cm. Ko je bila zidana nova cerkev na Breznici, so hoteli vzeti zvonove na Breznico. Rodinci so se vspešno vstavili tej nakani.

Veliki zvon. Marija pod križem z Jezusom v naročju, sv. Ana z Marijo, podoba s peruti kakor angelj. Zvonar Janez Jakob Samassa v Ljubljani l. 1791.

Srednji. Sveta Trojica venča Marijo, sv. Janez Krstnik, sv. Jurij na konju, sv. Frančišek Ksav. Napis ob krilu: **IM NAMEN DER HEILIGEN DREIFALTIGKEIT BIN ICH**

DURCH DAS FEUER GEFLOSSEN, JOHANN CHRISTIAN RISER HAT MICH ZU CRAINBURG 1755 GEGOSSEN.

Mali. Križ, sv. Ana z Marijo, sv. Janez Krstnik, sv. Frančišek Ksav. zapuščen umira. Ravno tega zvonarja in iz tega leta kakor srednji. Veliki in mali zvon nas spominjata bratovščine sv. Ane, vstanovljene na Ródinah l. 1729.

Selo. Cerkveni patron sv. Kocijan. Trije zvonovi $\bar{c}-\bar{f}-\bar{h}es$. Tukaj smo zasledili zopet nekaj posebnega.

Veliki zvon. Premier 73 cm. Križ, Marija s sklenjenima rokama, sv. Jožef z Jezusom v naročju. Take podobe kakor v Žirovnici pri malem zvonu. Zvonar Vincenc Samassa v Ljubljani 1807.

Srednji. Star zvon, katerega se razveseli starinar. Premier 56 cm, postranska višina 50 cm. Brez podob in brez okraskov, z okroglimi, močnimi koreninami. Vsled starosti je temno zelen, prevlečen s tako zvano „pátino“ (Patina-Ueberzug). To ni zeleni volk ali „grünspan“ temuč nekaj razkrojen baker kakor pri starem denarju. Napis pod klobukom z Gotiskimi malimi črkami: **✠ lucas ✱ marcus ✱ matheus ✱ johannes**. Zvonarjevega imena manjka. Ne bodemo se daleč zmotili, ako pride nemo zvonu letnico **1550**.

Mali. Še starejši kakor poprešnji. Premier 55 cm s postransko višino 45 cm. Brez podob in brez okraskov, korenine so okroglaste, priproste. Ob krilu precej okrušen. Napis pod klobukom z Gotiskimi velikimi črkami: **✠ • KASPAR • ✠ • WALTHER • ✠ • WELSHOR •** Ta veteran ima tovarša po starosti v Mojstrani pri svetem Klemenu. Rojstno leto mu postavimo vsaj v **15. vek**.

Žirovnica. Cerkev je posvečena sv. Martinu. Trije zvonovi s premerom 76 : 76 : 62 cm in z glasovi $\bar{c}is-h-\bar{e}$. Iz tega se razvidi, da imata veliki in srednji zvon enako mero. Vendar je veliki za cel ton višji takor srednji.

Veliki zvon. Križ, sv. trije kralji, Marija pomagaj z Jezusom v naročju, sv. Anton Paduanski. Originalne podobe. Napis: **A PESTE FAME ET BELLO LIBERA NOS DOMINE**. (Kuge, lakote in vojske reši nas Gospod.) Jožef Anton Samassa v Ljubljani **1745**.

Srednji. Križ, Marija s sklenjenima rokama, sv. Anton Paduanski. Vincenc Samassa v Ljubljani 1806.

Mali. Križ, Marija s sklenjenima rokama, sv. Jožef z Jezusom v naročju. Ravno take podobe kakor na Selu pri velikem zvonu. Vincenc Samassa v Ljubljani 1808.

Breg. Cerkevna zavetnica je sv. Radegunda. Dva zvonova z glasom *hes-g̃* (velika seksta).

Večji zvon. Premer 87 cm. Križ, Marija v nebo vzeta, svetnica s križem v roki (sv. Radegunda?) Napis: **FVDIT ME IOANNES IACOBVS SAMASSA LABACI 1797 AERE ET SVMPITIBVS INCOLARVM BAROCHIE STEINPICHLENSIS.** (Vlil me je Janez Jakob Samassa v Ljubljani l. 1797 s podporo prebivalcev v župniji Kamna Gorica.) Kako je ta zvon sem prišel?

Manjši. Premer 56 cm. Marija z Jezusom v naročju, Janez Jezusa krščuje, sv. Jurij na konju. Podobe so ob krilu, majhne, bolj slabe. Zvonar Gašper Franchi l. 1705.

Vrba. Rojstni kraj našega pesnika Franceta Prešerna.

O Vrba! srečna draga vas domača,

Kjer hiša mojega stoji očeta . . .

Tukaj je tekla tudi zibelka preblagemu pokojniku knezofu Krizostomu. Cerkvni zavetnik je sv. Marka.

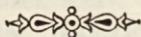
Večji zvon s premerom 82 cm, z glasom *h* in s težo 514 *šč*. Križ, Marija brezmadežna, sv. Jožef z lilijo v roki in s Kristusom v naročju. Zvonar Albert Samassa l. 1875.

Manjši s premerom 58 cm in s težo 196 *šč*. Križ, Marija brezmadežna. Zvonar Anton Samassa v Ljubljani l. 1866. Napis ob obroču: **MARIJA, POMAGI NAM IZ VSIH NADLOG! AMEN!** Temu enak nemški napis najdemo na zvonu v Mevkšu (fara Gorje).

Studenčice. Podružnica postavljena v čast sv. Florijanu. Dva zvonova z glasom *h- $\bar{a}$* .

Večji zvon. Premer 77 cm. Križ, Marija brezmadežna, sv. Andrej na postranskem križu. Podobe so velike, kakoršne je navadno delal Vincenc Samassa, ki je vlil zvon v Ljubljani l. 1808.

Manjši. S premerom 63 cm in s težo 254 *šč*. Križ, Marija z Jezusom v naročju, sv. Florijan. Iz livarne Alberta Samassa l. 1875.

7. Dobráva pri Kropi.

Dobráva cerkev **sv. Križa** na Dobrávi stoji sredi lepo obdelanega polja, od koder je razgled po vsem Gorenjskem. Proti zapadu imaš pred seboj Triglavsko pogorje, na severu gledaš dolgo vrsto Karavank, ob jugu pa zreš Selške hribe s prijazno cerkvico sv. Primoža na Jamniku. Z enega samega kraja vidiš 26 cerkvà; ta kraj (Vreče) slovi zarad tega. — V župnijo spadajo vasi: Zgornja, Srednja in Spodnja Dobráva, Mišáče, Lipnica, Prezrénje, Podnart, Otóče in Žáloše.

Ko je bila ustanovljena župnija l. 1788, vzeli so prve vasi iz Mošenjske, zadnji dve (Otóče in Žáloše) iz Podbreške fare. Priporočujejo, da so v začetku mislili župnijo ustanoviti v Otočah, slednjič vendar odjenjajo Otočani in Žalošani s pogojem, da bodo skrbeli samo za svojo podružnico v Otočah, kjer imajo tudi lastno pokopališče.

Dobravska cerkev nima sicer nobene znamenitosti, vendar je snažna in s potrebnim oskrbljena, 19·5 metrov dolga, 8·5 metrov široka. V stranskem altarju je sv. Rok, kamor se shaja o njegovem godu 16. avgusta veliko ljudstva iz bližnjih in daljnih krajev. — V Otočah časté sv. Antona puščavnika, kjer je 17. januarija in v nedeljo potem duhovno opravilo. Ljudje prinesejo dar v denarju ali kračah, da bi imeli srečo pri živini. —

Kot posebnost moramo še omeniti, da zvoní v Otočah od spomladi do jeseni vsako saboto ob dveh popoldne z velikim zvonom v zahvalo, da so rešeni požrešnega črva, ki je več let pustošil polje in travnike.

Krstna knjiga se začena 16. novembra, poročna 26. novembra, mrliška 5. decembra. Vse iz l. 1788.

Duhovnih pastirjev je imela Dobráva do sedaj ednajst in sicer:

1. **Karol Benegalia** (1788—1792). Tega nahajamo kot župnika v Bohinjski Srednji Vasi l. 1773.

2. **Fortunat Risser** (1792—1796).

3. **Matevž Jegrischeg** (1796—1800), bivši stolni kapelan v Ljubljani. Dobil župnijo Bohinjsko Bistrico, kjer je umrl 18. maja 1812.

4. **Franc Jeras** (1800—1803).

5. **Andrej Stegner** (1803—1806). Odšel v Železnike.

6. **Juri Brevitz** (1807—1823).

7. **Matija Ressmann** (1823—1835). Umrl v Podbrezjah 13. aprila 1843.

8. **Miha Rosman** (1835—1858). Živel v pokoju na Blejski Dobrávi, kjer je zapustil ta svet 4. decembra 1868, star 73 let.

9. **Jakob Polizhar** (1858—1879). Po 85 letnem zemeljskem potovanju je zaspal v Gospodu 15. novembra 1892 kot župnik in zlatomašnik v Podbrezjah. Poličar je bil pobožen mož. Molil je ob nedeljah, ko je imel dosti družega dela, še posebej sam za-se križev pot hodeč od postaje do postaje. S premoženjem je varčeval pri novčičih, za dobre namene pa štel stotake. Do poznih let je bil jako gibčen, hodil rad peš in vedno se mu je mudilo.

10. **Jakob Aljaž** (1880—1889), sedaj župnik na Dovjih.

11. **Valentin Alijančič** (1889—1896). Dal je napraviti novo streho na farni zvonik l. 1891, na Otoški l. 1893. Od 3. novembra 1896 župnik na Jesenicah. 6. aprila 1897 se je vrnil zopet na priljubljeno Dobrávo.

* * *

Zvonovi so z *dur*-trizvokom *es-g-hes* in s premerom 119 : 94 : 79 cm.

Veliki zvon tehta 1600 *℥*. Vlił Peter Hilzer v Dunajskem Novem Mestu. Napis v sredi: **SVB PAROCHO R. D. IACOBO ALJAŽ A: DOMINI** 1880. (Ko je bil župnik č. g. Jakob Aljaž v letu Gospodovem 1880.) Zvon je ljudstvu zelo všeč. Podobe: Križ, Marija obdana s sijajem, sv. Helena s križem.

Srednji ima teže 803 $\mathcal{E}$ in je prišel l. 1856 iz livarne Antona Samassa v Ljubljani. Križ s posebno lepim izrazom Kristusove glave, sv. Rok in sv. Sebastijan, sv. Florijan.

Mali. To je tisti zvon, o katerem pravijo, da je vlit iz starih „evangarc.“ Zvonar Anton Samassa v Ljubljani l. 1847. Teža 478 $\mathcal{E}$. Križ, nadangelj Mihael z luciferjem v podnožju, sv. Jurij na konju.

Podružnica sv. Antona puščavnika v Otočah je spadala poprej v faro Podbrezje. Sedaj je podrejena Dobrávi s pravico, da ne prevzame nobenih stroškov za župnijsko cerkev in za župnišče, toraj na nek način izvzeta (*exempta*). Glavna cerkvena vrata s trojnim gotiškim obokom. Letnica na železni vezi vrat 1480 z Jezusovim imenom. Trije zvonovi v *moll*-akordu *g-hes-a* s premerom 102:77:64 cm.

Veliki zvon je delo Antona Samassa v Ljubljani l. 1854 in tehta 1035 $\mathcal{E}$. Podobe nam predstavljajo Kristusa na križu, nadangelja Mihaela, sv. Antona puščavnika in sv. Sebastijana.

Srednji je precej starejši, ker je iz l. 1764. Vlil v Kranju Janez Kristijan Riser. Na koreninah vidimo debele možke glave. Slabe podobe, ki se bolj težko razločijo, so naslednje: Križ, sv. Magdalena z mrtvaško glavo, sv. Jurij na konju, svetnik s palmo.

Mali zvon je iz l. 1880 in delo Petra Hilzerja, kakor veliki zvon na Dobrávi. Debelina obroča (Schlagring) 47 mm. Ima bister in določen glas $\mathcal{A}$. Vpodobljen je sv. Anton s peterimi simboli: križ, molek, knjiga, plamen, prešiček.

8. Dovje.

Na nekoliko vzvišenem svetu stoji sredi polja župnijska cerkev **sv. Mihaela** ter zre proti jugu na veličastno skupino sivih snežnikov, ki se vzdigujejo v polukrogu kot neme priče božje vseмогоčnosti. Kralj med njimi je Triglav, venčan z glasovitim Aljaževim stolpom. In ravno take kakor danes so bile te gore pred tisoč leti, ki niso tukaj gospodarili domačini ampak Nemški škofje Freising-ški. Cesar Oton II. (vladal od 973 do 983) jim je dal Dovje l. 980. Češki kralj Otokar II. je vnovič podelil Dovje in Mojstrano Freising-škemu škofu Konradu grofu Eppenstein l. 1274.

O vstanovitvi duhovniške službe nam pove zgodovina, da je poslal Radoliški župnik Henrik l. 1362 namestnika na Dovje z dovoljenjem patrijarha Ludovika. Samostojna župnija postane 1491. — Krstna knjiga se začenja 1677, mrliška še le 1710.

Zaporedna vrsta župnikov:

1. **Luka Osemuks**, *parochus in Lengfeldt*. Pričujoč je bil v Kranjski Gori meseca novembra 1638 pri slovesnem vmeščenju župnika Andreja Šinkovic.

2. **Martin Papel** od l. 1653 dalje.

3. **Matevž Valputizh** 1676—1696. Umrl tukaj 4. oktobra 1698.

4. **Jožef Kopfer** 1696—1709. Vpokojen na Dovjih, kjer odide v večnost 3. junija 1710.

5. **Janez Miha Schiffrer** 1710—1733.

6. **Andrej Cegnar** 1733—1766. Od l. 1766 do 1769 je nadomestoval župnika Janez Posawiz.

7. **Valentin Lautischer** 1769—1803. Rojen na Dovjih krog l. 1731, mašnik posvečen v Gradcu, duhovni pomočnik v Poljanah nad Škofjo Loko l. 1767. — Od 1803 do 1804 je oskrboval župnijo Janez Jeglizh.

8. **Jakob Pagon** 1804—1813. Postal župnik v Bohinjski Srednji vasi, potem na Bohinjski Bistrici, kjer je dozorel za večnost 21. januarija 1835.

9. **Miha Avgustin** 1813—1820.

10. **Blaž Lipoviz** 1820—1824. Od 1824 do 1825 administrator Luka Dolinar.

11. **Anton Menzinger** 1825—1839. Zaslužni mož se omenja v kroniki Dovške fare z besedami: „Ehre diesem Manne!“ Župnišče je bilo poprej v sredi vasi. Ta pridobi drugo lepo hišo bolj blizu cerkve, naredi sadni vrt, popravi cerkev, zida novo kapelo in lopo pred cerkvijo. Takó prenovljeno hišo božjo posveti knezoškof Anton Alojz Wolf 7. avgusta 1831.

12. **Janez Gašperin** 1840—1852.

13. **Anton Furmacher** 1852—1873. Živel je v pokoju na Dovjih, počivat se šel v večnost 3. septembra 1883, pokopal ga Kranjskogorski župnik Blaž Artl. Furmacher je imel vsak dan strog red: nekaj za molitev, nekaj za delo.

14. **Janez Ažman** 1873—1889. Med drugimi zaslugami ima tudi to, da je spisal farno zgodovino od prvega začetka do zadnjega časa. Sedaj ježupnik v Gorjah.

15. **Jakob Aljaž**, došel z Dobráve pri Kropi l. 1889. Znan pri nas in pri ptujcih. Postavil je stolp na Triglavu, planinske koče in kapelico Lurške Matere božje na Kredarici pod Triglavom!

Dragocen spominek iz davnih časov imamo v Mojstrani, kjer je **podružnica sv. Klemen**a. Učeni starinski preiskovalci, posebno profesor Jireček, trdijo, da sta sveta brata Ciril in Metod l. 868, ko sta prvikrat šla v Rim zavoljo svoje apostolske delavnosti se zagovarjat, tukaj mimo popotovala. Nesla sta s seboj ostanke sv. papeža in mučenika Klemen

gotiške dobe, ki je v čisto Romanskem slogu zidano in se v tej obliki nahaja le še pri najstarejših cerkvah.

Iz novejših dogodkov omenimo, da je v četrtek pred velikim šmarnom l. 1847 v Mojstrani pogorelo 14 hiš. 1. in 2. novembra 1851 je bila pa na Gorenjskem grozna povodenj, ki je odnesla večinoma vse mostove. O njej večkrat pripovedujejo starejši ljudje.

* * *

Pri farni cerkvi so trije zvonovi *es-as-hes*.

Veliki zvon. Premer 122 cm s težo 1511 kg in z lepimi okraski. Podobe: Križ, Marija v nebo vzeta, sv. Mihael s tehtnico v desni in z mečem v levi roki. Vlil Anton Samassa v Ljubljani l. 1845.

Srednji. Zgodovinsko važen star zvon iz l. 1550. Prišel je iz livarne Hieronima Roger v Beljaku. Premer 95 cm. Nima nobene podobe, pa zato mnogo napisov z dvojno pisavo: z Gotiškimi minuskuli in z Latinskimi velikimi črkami. To je nekak dokaz, da so v ravno tem času začeli opuščati Gotiške male črke in se poprijemali klasiške Rimske pisave. Napis ob krilu: **ALSO**
 * HAT * GOT * DIE * WELT * GELIEBT * DAS
 * ER * SEIN * AINIGEN * SUN * DAR * GAB *
 AUF * DAS * ALE * DIE * AN * IN * GLAUBEN
 * NIT * VERLORN * WERDEN * SONDER * DAS
 * EBIG * LEBEN * HABEN. V sredi zvona je vtisnjenih sedem komadov svetinj in denarja.

Tretji. Premer 85 cm. Križ, Marija z Jezusom v naročju, s krono na glavi in z žezlom v roki, sv. Sebastijan. Napis ob vratu: **S. MICHEL ET S. CLEMENS ORATE PRO NOBIS.** (Sv. Mihael in sv. Klemen prosita za nas.) Vlil Luka Dimic v Ljubljani 1733.

V Mojstrani sta pri cerkvi sv. Klementa dva zvona.

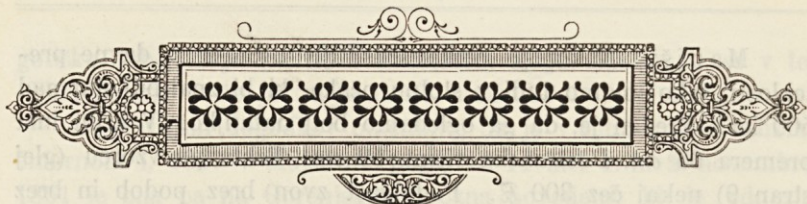
Večji zvon. Premer 78 cm z glasom $\bar{c}$. Križ, Marija z Jezusom v naročju, sv. Florijan poliva gorečo cerkev, svetnik v vojaški obleki in z mečem pri kolenih kleči na tleh s palmovo vejo v roki. Napis ob vratu: **A FULGURE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE.** (Treska in hudega vremena reši nas Gospod.) Vlil Gašper Franchi v Ljubljani l. 1725.

Manjši. Kakor je cerkev častitljiv ostanek iz davne preteklosti, tako imamo tudi v stolpu očaka, ki bi znal biti star nad 500 let! Vreden je, da ga ogledamo bolj natanjko. V krilu ima premera 65 cm. Postranska višina 59 cm. Tehta po vzorcu (glej stran 9) nekaj čez 300 ž. Podolgast zvon brez podob in brez okraskov, spodaj precej okrušen. Glas es. Zvonarjevega imena ni zaznamovanega. Morebiti ga je vлил Vivencij, ki je živel okrog l. 1340. Pa Vivencij je zapisal navadno svoje ime Vivencius Nicola. Zgoraj pod krono ima napis z Gotiškimi velikimi črkami: **† O † REX † GLORIE † VENI † CUM † PACE † ALPHA † ET † O † PRINCIPUM † ET † FIN.** (O kralj časti pridi v miru, prvi in zadnji, začetek in konec.) Brez skrbi ga postavimo v 15. ali celo v 14. vek.

Omeniti moramo še majhni zvon, ki visi pred velikim altarnjem in s katerim naznanja cerkveni strežaj začetek sv. maše. To je zvonček s premerom 18 cm. Vpodobljen je na njem Kristus na križu in Marija z Jezusom v naročju, podobna Lavretanski Materi božji ali oni na svetih Višarjah. Ob vratu zgoraj so črke **S. M. L. O. P. N.** in pomenijo Sancta Maria Lauretana Ora Pro Nobis. (Sveta Marija Lavretanska prosi za nas.) Namesto Lauretana bi se morebiti lahko bralo Luschari. Pravijo, da je imel ta zvon duhovnik Jožef plem. Hallerstein, ki je prebival od l. 1765 do 1771 nad vasjo kot puščavnik. Kraj ima še danes ime „puščava na trati.“

Izpustiti ne smemo tudi zvona, ki je v lesenem stolpu sredi Dovške vasi v nekdanjem župnišču. Premier 52 cm. Kristus na križu, poleg Marija in sv. Janez. Napis zgoraj ob vratu: **GLORIA IN EXCELSIS DEO** z letnico 1666.

9. Gorje.

To župnijo prištevamo zelo starim. V duhovno varstvo je izročena **sv. Juriju**. Spadala je sicer v davnih stoletjih kakor druge v Radolico, pa duhovniška služba je bila vstanovljena že okoli l. 1323. Vstanovniki so jej bili grofje Ortenburški. 1377 je imel patronat Friderik Ortenburg (*sub advocatia Friderici Ortenburgici*).*) Od Ortenburžanov je prišla pod varstvo Avstrijskih vojvod (če ni bila poprej še pod Celjskimi grofi), ki so jo z reverzom t. j. s posebno pismeno zavezo izročevali župnikom. Nekaj takih reverzov je shranjenih v muzeju Rudolfinum. Iz teh listin je razvidno, da so kedaj župnikovali ali vsaj po namestnikih župnijo oskrbovali naslednji duhovniki:

Joannes plebanus**) (1469), Marks Schlachtnitsch (1567), Luka Schwar, Vincenc Rāzo (Raccius) vsled reverza 6. septembra 1592, Gašper pl. Bobek (dobil župnijo od cesarja Ferdinanda II. 16. julija 1633).

Redni Gorjanski župniki, o katerih imamo podatke v farnih maticah, so ti-le:

1. Tomaž Kralj (Cralius) od 1634—1659.

*) Zadnjega Ortenburžana je zastrepila njegova žena Margareta vojvodinja Teck l. 1420. Posestva so podedovali Celjski grofje. *Dimitz, Geschichte Krains.*

**) Podpisan pri vstanovitvi bratovščine sv. Trojice v Radolici (stran 24). Ta bratovščina je bila vpeljana po moji misli s tem namenom, da bi bila dežela rešena Turškega jarma. Turki so namreč ravno to leto (1469) porušili Ljubljansko stolno cerkev.

2. **Oktavij Bucellini** od 1659—1663. Plemenitega stanu in doktor sv. pisma. Podpisuje se Pfarrer zu St. Görgen in Görjach. Rodovina Bucellini je imela v posesti rudne jame in topilnice na Savi. Stolni prošt Ljubljanski Oktavij Bucellini je zidal cerkev sv. Križa nad Jesenicami l. 1683. Iz tega sklepamo, da je to ena in ista oseba.

3. **Tomaž Vidouiz**. Cesar Leopold I. ga je imenoval župnikom 26. februarja 1663. Vladal je župnijo do svoje smrti 18. marca 1685. Ud duhovniške družbe sv. Mihaela v Mengšu.*)

4. Naslednik mu postane **Matija Lozhnikar** (1685—1725), doma iz Sore pri Medvodah. Bil je *magister theologiae et Collegii Mariani Oberburgensis presbyter* (mašnik Marijine družbe v Gornjem Gradu). Pastiroval v Gorjah 40 let in zidal okoli l. 1700 sedanjo cerkev. Napravil je s svojim denarjem (*proprio aere*) srednji zvon in umrl 28. junija 1725 star 86 let. V Gorje je prišel z Jesenic, kjer je župnikoval 14 let.

5. **Francišek Jožef Kalzhizh**, poprej predstojnik škofijske pisarne, župnik v Gorjah od 1727 do 1749.

6. **Karol Jožef Marburger** nastopil službo 1750. Odmerjen mu je bil kratek čas za delovanje, ker ga pobere smrt že 7. januarja 1754; pokopan je v rakvi pod cerkvijo. Marburger je bil poprej župnik v Laa na Avstrijskem in od 1748 do 1750 vikar na Olšah.

7. Dalj časa pase Gorjanske ovčice **Klemen Kopavnik**, ki biva med njimi od 1755 do 1784. Kopavnik je bil bogoslovski učenjak in dekanijski komisar, poprej kapelan na Sori in spovednik klarisinj v Ljubljani. Škofijstvu se je nekoliko zameril, ker je točil vino v župnišču. Prepovedali so mu to z odlokom 9. junija 1779.

8. Njemu sledi **Blaž Muhoviz** (1784—1789), ki prevzame z župnijsko službo tudi dekanijska opravila. Vrh tega dobi še l. 1787 vasi Spodnje Gorje in Višelnico, ki ste bili izločeni iz Grajske župnije in priključeni Gorjanski župniji.

9. Od 1790—1807 je dekanoval **Urban Criviz**. Njemu so vzeli vas Podhom in jo oddali Zaspiski župniji. Podhomci so se pa temu odločno vpri, akoravno so imeli v Zasip precej bližje kakor v svojo staro župnijo. Rekli so, da hočejo tudi po smrti

*) Glej „Zgodovinski zbornik“ 1893, štev. 24.

skupaj počivati na tistem pokopališču, kjer so pokopani njihovi predniki. In res pridejo čez malo časa zopet nazaj v Gorje.

10. Za g. Urbanom pastiruje **Jožef Skrinjar** (1808—1825).

11. Za Skrinjarjem **Janez Strel** od 1825—1845. O njegovem času (1845) dobé Gorjanci lepo doneči veliki zvon.

12. **Janez Krivic**, bival v Gorjah kot župnik-dekan sedem let (1845—1852). V tem času je pogorela 6. junija 1849 streha na župnijski cerkvi in na zvoniku. Zvonovi so sicer popadali na obok v zvoniku, pa se niso stajali. Goreti je začelo ob polu petih popoldne, ko so ravno nehali pritrkavati k prazniku sv. rešnjega Telesa. V knjigi, kjer je popisan ta dogodek, beremo, da je strela vdarila v zvonik; med ljudmi je pa govorica, da je nekdo izmed zvonarjev iz pipe pepel otresel in da je vsled tega nastal ogenj. — Dekan Krivic je preživel stare dni v Gradcu, kjer je umrl kot zlatomašnik 8. junija 1885.

13. Njemu sledi živečemu rodu dobro znani **Karol Tedeschi** od 1852 do 1888. Posebno goreč duhovni pastir, ki je v 36 letih med Gorjani storil veliko dobrega, podučil in posvaril vsakega, kadar je bilo treba. Ravnal se je po besedah apostolovih: „Oznajuj besedo, ne jenjaj, bodisi priložno ali nepriložno, prepričuj, prosi, svari z vsim potrpljenjem in ukom.“ (*II. Timot. 4.*) Zraven tega je skrbel za lepoto hiše božje, katero je vso prenovil. Mož molitve, dober govornik, včasih precej strog. Vodili so ga vedno dobri nameni. Umrl 24. decembra 1888.

14. Sedanji župnik **Janez Ažman** je nastopil službo l. 1889. V tem času je razširil pokopališče, dal slikati cerkev na opresno in napravil lepo ravno pot iz župnišča v cerkev. Gorenjci so mu skazali posebno zaupanje s tem, da so ga izvolili za deželnega poslanca.

Izmed naštetih 14 župnikov od l. 1634 pride primeroma na enega 19 let. To je znamenje, da so bili gospodje zdravi in zadovoljni v lepi župniji.

Krstna knjiga se začinja 30. julija 1634, poročna in mrliška 1682. Vse knjige so pisane do l. 1784 Latinsko. Potem pride na vrsto Nemščina, ki pa ne trpi celo sto let, ker so začeli pisati l. 1870 župnijske matice v Slovenskem jeziku.

V stolpu z bakreno streho so trije zvonovi s premerom 145 : 113 : 80 cm. Pojó v *des-duru* z glasovi *des-f-as*.

Veliki zvon tehta 2785 $\mathcal{E}$ in se zaradi nekoliko vzvišene krasne lege Gorjanske župnije razlega daleč okoli. Prišel je iz livarne Antona Samassa. Letnico 1845 nam pové napis ob krilu:

**SVB AVSPICIIS PAROCHI IOANNIS STREL GREX
SVA FIDELIS ME VOVIT S. GEORGIO.**

(S pomočjo župnika Janeza Strel me je darovala njegova verna čeda svetema Juriju.) Podobe: Križ, Marija z Jezusom v naročju, sv. Janez s peresom in orlom, sv. Anton puščavnik, sv. Nikolaj, sv. Jurij na konju z zmajem.

Srednji je znanega zvonarja Gašperja Franchi iz l. 1725. Križ in pod njim Marija Magdalena, svetnica obdana s sijajem (Marija?), sv. Jurij, sv. Matija s sekiro. Napis zgoraj: **OMNES SANCTI INTERCEDITE PRO NOBIS. ECCE CRUCEM DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI. FVGITE PARTES ADVERSAE.** (Vsi svetniki prosite za nas. Glej križ Gospoda našega Jezusa Kristusa. Bežite zlobne moči.) Napis na sredi: **ADMODVM REV. NOB. AC DOCTISSIMVS MAGISTER MATHIAS LOZHNIKAR PAROCHVS IMPERIALIS IN OBERGÖRIACH AD HONOR. S: GEORGII ME PROPRIO AERE FIERI CVRAVIT.** (Prečastiti, blagородni in učeni gospod Matija Ločnikar, cesarski župnik v Zgornjih Gorjah, me je oskrbel s svojimi stroški v čast svetemu Juriju.)

Mali zvon ima za ta glas nenavadno majhen premer 80 cm! Vžil Jožef Samassa v Ljubljani l. 1747. Križ, Marija z Jezusom v naročju in z žezlom v roki, sv. Jakob s popotno palico. Napis: **SANCTE IACOBE ORA PRO NOBIS.** (Sv. Jakob prosi za nas.)

V malih linah visi mrliški zvon s premerom 50 cm in s težo 120 $\mathcal{E}$, zvonarja Antona Samassa v Ljubljani l. 1858. Podobe: Križ, sv. Jožef in sv. Barbara.

Spodnje Gorje. Cerkev je bila zidana v čast sv. Ožbaltu l. 1629, popravljena pa 1844. Vsi trije zvonovi so iz l. 1857 zvonarja Antona Samassa. Premer 106 : 88 : 73 cm. Vbrano zvonjenje z glasovi *e-gis-h*.

Veliki zvon tehta 1203 Ń. Podobe: Križ, Marija obdana z angelji, sv. Ožbalt s tičem, ki ima prstan v kljunu. Ob krilu zvana lepi okraski z vrtnicami.

Srednji s težo 629 Ń. Križ, sv. Florijan in sv. Rok.

Mali s 351 Ń. Križ, sv. Jožef in sv. Ana.

Mevkuš. Ta cerkvena, posvečena sv. Nikolaju, je prav blizu farne cerkve, pa je ne vidiš poprej, dokler tje ne prideš. Kaj pomenja ime Mekuš naj razložijo jezikoslovci.

Večji zvon iz livarne Alberta Samassa l. 1880. Ima 67 cm premera in 172 $\frac{4}{9}$ teže s podobo sv. Nikolaja. Glas $\bar{e}$.

Dalje se moramo muditi pri malem zvonu z glasom $\bar{g}$. Premier mu je 49 cm. Svete podobe nima nobene, pač pa napis z lepimi Gotiškimi minuskuli: *ihs maria hiff uns aus aller not amen*. Vlit je bil gotovo pred l. 1550, ker od tega časa dalje niso rabili več takih črk. Pred besedo *ihs* (kar pomenja Jezus) ste dve živali: pes in zajec. Med vsako posamezno besedo je zopet pes, potem zajec itd. Kaj bi to pomenilo?

Vprašam cerkvenega ključarja, ki je bil z menoj v stolpu, ali mu je znana zgodovina te cerkve? Odgovori mi: „Stari ljudje pripovedujejo, da je bil Radoliški grof tukaj na lovu in da se je zgubil v Mevkuški soteski. Obljubi zidati na tem kraju kapelo, ako bode rešen. Nevarnosti otét spolni objubo in postavi cerkvico z zvonom Bogu v čast in zahvalo.“*)

Ta povest se mi zdi zgodovinsko resnična iz naslednjih razlogov:

1. Grof je bil res na lovu, kar pričata pes in zajec, ki sta vpodobljena na zvonu. Kaj bi sicer pomenili ti dve živali?

2. Da je bil v velikih skrbih spoznamo iz samotnega kraja, ki je vklenjen proti severu in jugu z gorovjem, proti zapadu pa z globokim jarkom, kjer teče voda Radolna.

3. Srečno rešitev kaže napis, da nam Bog in njegova Mati pomagata v vsaki potrebi.

Kapela je v Gotiškem slogu iz prve polovice 16. stoletja. Prizidali so jej l. 1739 stolp in večjo cerkev. Vsled tega so ve-

*) Tej pravljici enaka se pripoveduje o farni cerkvi v Kropi.

činoma zakrili podobo sv. Krištofa na zunanji steni kapele in precej dolg napis, katerega bode težko kdo raztolmačil.

Sebenje. Lična kapela sv. Trojice z lopo in skorom v lopi.

Večji zvon nima posebnega pomena, ker je že iz l. 1876. Premer 51 cm, teža 68 $\frac{1}{2}$ kg, glas $\overline{f\sharp}$. Sv. Trojica, Križ in Marija z Jezusom v naročju. Zvonar Albert Samassa.

Manjši pa ni navaden zvon, temveč nekaj izvanrednega. Zgodovinsko je važen zato, ker je brez vsakega znamenja. Nima napisa, ne podobe, ne letnice, ne okraskov. Delan popolnoma priprosto in vsled starosti temno-zelén. Pri takih zvonovih moramo sklepati *a priori* (že naprej), da so zelo stari. Lahko da je iz 15. ali celo iz 14. stoletja. Premer 37 cm, postranska višina 33 cm, glas $\overline{c\sharp}$.

10. Grad.

Zupnijska cerkev **sv. Martina** v Gradu (*sub castro Veldes*) stoji na lepem solnčnem kraju, od koder je razgled po Blejskem jezeru. Večkrat so jo že popravljali in sicer — kakor je bila v tistih časih navada — brez ozira na staro zidavo. Vsled tega je postala neka zmes različnih pritiklin (*mixtum compositum*). Le svetišče in prostor pod korom sta ohranjena v prvotnem Gotiškem slogu. Dolga je 22 m in 9 m široka. Spredaj ima prizidano prostorno lopo, 11 m dolgo. Okoli cerkve je še ohranjen zid, ki nas spominja Turških „vizit“ proti koncu 15. stoletja (1473—1492). — Dolgo časa se že govori o zidanju nove cerkve. Naj bi se tudi kmalo vresničila ta misel.

Velika zmešnjava je prihrumela v naše kraje ob času luteranske vere. Žalibog da je postal odpadnik tudi takratni Grajski župnik Krištof Faschang, ki je imel 1200 privržencev. Zato mu je škofijstvo vzelo župnijo. 22. marca 1572 pride v Grajsko župnišče Radoliški vikar Matija Grosi, se skaže s pooblastilom in naznani Faschangu, da je odstavljen. Pové mu, da je najboljši, ako gre precej iz fare, ker se bode izognil na ta način še večjim težavam. Faschang spozna, da so vsi izgovori brezvspešni in da se ne more zoperstaviti duhovski gosposki. Toraj zapusti župnijo in gre v Zasip. Sedaj širi tudi tukaj zmote med ljudstvom, ker dobro ve, da ima na svoji strani Kranjske deželne stanove in da je njegov posebni zavetnik Radoliški grajščak Moric plem. Dietrichstein. Pa to je trajalo samo do oktobra 1573. Na povelje nadvojvode Karola se mora luteranstvo pregnati z Bleda in sedaj

odbije tudi predikantu Faschangu zadnja ura. Poda se v Ljubljano, kjer umrje 11. septembra 1580. Pokopan je na pokopališču pri sv. Petru.

Kmaló za Faschangom je postavljen v Gradu vikar Hans de Grananis, ki postopa jako strogo z ostalimi luterani. Pri tem delu ga podpirajo pooblaščenči Briksenškega škofa in plemenitaš Jožef Lenkovič, ki je bil takrat gospodar na Blejskem gradu. Protestanti so v veliki zadregi. Še mrličev ne morejo nikjer pokopavati, ker lastnega pokopališča nimajo, na katoliškem jim je pa pogreb prepovedan. Tako se je počasi potrebila kriva vera, ki je bila za to okolico in za druge kraje velika nesreča.

Na otoku Blejskega jezera je bil menda v paganskih časih tempelj boginje Žive. — Dné 11. aprila 1004 je podaril cesar Henrik II. Briksenškemu škofu Albuinu Blejsko grajščino z velikimi posestvi. Določeno je bilo, naj dobivajo po Albuinovi smrti dve tretjini dohodkov Briksenški škofje, eno tretjino pa Briksenški kanoniki. Od tega časa je zgodovina otoka v vedni zvezi z Briksenom. Nastal je celo prepír, kateri škofiji pripada otok: ali Ljubljanski ali Briksenški. Stvar se je z lepo poravnala in sprava dosegla 10. junija 1688. Tó nam spričuje listina, shranjena v arhivu Grajske fare z naslovom *Compositio amicabile* (prijateljsko sporazumljenje). Vladika Janez Francišek Briksenški in Žiga grof Herberstein Ljubljanski se zedinita, da pripada otok Ljubljanski škofiji, Briksenški škofje imajo pa pravico v cerkvi na otoku rabiti *pontificalia* (škofovsko opravo) kakor v svoji škofiji. — Cerkev na otoku je posvetil prvi Ljubljanski škof Žiga de Lamberg 15. decembra l. 1465. Od tega časa je včakala seveda mnogo sprememb. Sedanji veliki altar je iz l. 1666.

Slavnoznani Blejski grad, ki kraljuje na navpični steni nad jezerom, ima tudi precej zgodovine za seboj. Dobro ohranjeni grbi nas spominjajo, da so vladali tukaj Tirolski cerkveni knezi. — L. 1511 je hud potres poškodoval veliko cerkvá in gradov, tudi Blejskemu ni prizanesel. — Bolj viharo življenje se je začelo v tem zidovju konec 15. stoletja o času Turških navalov na Gorenjsko in v drugi polovici 16. veka, ko se je širilo luteranstvo. Pred l. 1574 je bil začasni gospodar na gradu Kranjski junak Herbart Turjaški. Kot odločen pristaš protestantov se mora vmakniti tudi on iz tega kraja (1574). Eno leto poznejše ga najdemo pri Budaški na Hrvaškem v Turški vojski. Geslo mu je bilo: *Sors mea in manu Domini* (Moja osoda je v

Gospodovi roki). V sredi sovragov se bojuje nevstrašeno za svojo domovino, dokler mu ne odleti glava (22. septembra 1575). Na drogu natakajeno so jo nosili Turčini po Carigradu. Krščanskega viteza ne bode nikdar pozabila Avstrijska zgodovina.

V Gradu je bila vstanovljena duhovniška služba okrog l. 1514. Prvi župnik (*plebanus*) ali vsaj eden prvih je bil Jernej Singer l. 1538.*) Za njim sta nam znana dva že poprej omenjena: Krištof Faschang in Hans de Grananis. V 16. stoletju je pač težko zasledovati vrsto duhovnikov, ker nimamo v tem času še farnih matic. Te se začenjajo večinoma še-le sredi 17. stoletja.

Prva krstna knjiga Grajske fare je iz 1. januarija 1670; mrliška iz 10. julija 1701; še mlajša je poročna, v kateri je zapisana prva poroka 5. septembra 1736. Starejši zapisniki so se znabiti poizgubili ali so bili na kak način vničeni.

Vrsta župnikov, o katerih imamo podatke v farnih maticah, je naslednja:

1. **Jakob Zhelkho**. Njegovo ime s pristavkom „*parochus in Feldes*“ se bere v stari listini Kranjskogorske župnije, kjer je bil pričujoč pri slovesnem vmeščenju ondotnega župnika Andreja Šinkovic l. 1638.

2. **Jernej Jenko** (1667—1688). Odšel za župnika v Naklo 3. junija 1688.

3. **Matija Skuk** (1688—1689).

4. **Janez Jenko** (1689—1699). *Ss. Theologiae Baccalaureus* (bogoslovski učenjak). Umrl v Ljubljani 16. decembra 1699.

5. **Gregor Tettinger** (1699—1718).

6. **Matija Schos** (1718—1736).

7. **Nikolaj Jožef Killer** (1736—1769), *protonotarius apostolicus*. Briksenškega kapelana Tomaža Valloch, ki je umrl 66 let star na Blejskem otoku 18. julija 1761, je pokopal na farnem pokopališču.

8. **Anton Feliks Celikar** (1770—1773).

9. **Avguštin Castellez** (1774—1786), poprej župnik v Srednji Vasi v Bohinju. — Od 1785 do 1788 je bil duhovni pomočnik v Gradu naš pesnik Valentin Marcelijan Vodnik. — 21. februarja 1781 je umrl na Jezeru kapelan Matija Jereb star 50 let.

10. **Miha Scheschigg** (1785—1800). O njegovem času so se vršile velike premembe v fari. Dne 1. januarija 1787 so se

*) Jerneja Singer nahajamo l. 1544 kot župnika na Sori (Ant. Koblar: Zgodovina Sorške fare).

ločile Spodnje Gorje, Radolna, Laze in Višelnica od Grajske fare in se pridružile c. kr. Gorjanski župniji. Ravno tako je bila odločena Blejska Dobráva (St. Stephan am Hart) in spojena z župnijo grofa Lamberga v Zaspah. Še ne dovolj. Dne 12. decembra 1788 se zopet skrči Grajska fara, ko postane samostojna lokalija na Bohinjski Beli z Obrnami, Kupljkom in Slamniki. — Scheschigg je prebral marsikatero knjigo je bil vsled tega zelo izobražen.

11. Janez Luka Herbitz (1800—1806). Sam piše, da ga je „durch besondere Fügung“ nadškof Mihael baron Brigido izvolil za župnika. Prišel je s Spodnjega Štirskega, kjer je v Feldorfu služil kot lokalni kapelan.

12. Frane Gabritsch (1806—1825). — Za njim oskrbuje župnijo eno leto Jožef Burger, ki je kot dekan v Šmartnem pri Litiji volil večjo svoto za mašno vstanovo v Gradu in 300 gold. za farne reveže.

13. Leopold Janeschitz (1826—1829).

14. Janez Pristou (1829—1833). — L. 1832 dné 13. marca je bil velik ogenj na Rečici. Pogoreli so pri Pemu, Rogaču, Krištofu, Sokanu in Mraku.

15. Lovrenc Poklukar (1833—1835). Poprej zdrav umrje nagloma, zadet od mrtvouda 23. septembra 1835. Pokopal ga je dekan Janez Strel iz Gorij.

16. Jožef Hafner (1835—1848). Postal župnik v Slavini ter ondi bival do 1857. Umrl v svojem rojstnem kraju v Škofji Loki 13. julija 1875.

17. Šimen Pehare (1848—1872), od l. 1868 dekan. Zidal je novo župnišče, umrl za pljučnico. Pokopal ga je njegov rojak, takratni stolni kanonik v Ljubljani Peter Urh. Napis na grobnem spominku: Tukaj počiva prečastiti gospod Šimen Pehare, župnik in dekan v Gradu, rojen v Tržiču 26. oktobra 1813, umrl 11. marca 1872.

Častivea Te Marijnega

In zakramenta najsvetejšega

Ljubezen napolnila je,

Za drugih prid le trudit' se.

Plačilo Tvoje je tud' zdaj

Ljubezni božje večni raj.

18. Anton Umek (1872—1882). Pripravljal je obrise za novo cerkev, katere je izdelal l. 1874 stavbenski veščak Faleschini. Umek je bil nadarjen mož, korenjaške postave in izveden v zi-

danju. Prehitela ga je smrt v njegovih načrtih. Na grobnem spominku beremo: Tukaj pričakuje vstajenja prečastiti gospod Anton Umek, rojen v Stopičah 16. januarija 1827, v mašnika posvečen 26. julija 1851, župnik v Gradu 10¹/₄ let, umrl 3. avgusta 1882. „Bratje! Spomnite se svojih sprednikov, kateri so vam govorili besedo božjo, glejte konec njih življenja in ravnajte se po njih veri.“ *Hebr. 13, 7.*

19. **Jožef Razboršek** (1883—1895), dekan. Napravil je lepo cesto k farni cerkvi in dal zidati novo pokopališče. O pokopališču so različne sodbe. Čudno, da se vkljub ponosni zunanosti človeku ne prikupi. Arhitekt Neumann ga je preobložil z nepotrebno olepšavo, ki se ne prilega — pokopališču. Skoraj bi imenovali to dolgo vrsto stebrov in streh „arhitektoniško igračo.“

20. **Jožef Lavtžar** od 28. novembra 1895 do 3. decembra 1896.

21. **Janez Oblak** nastopil službo 3. decembra 1896.

Tudi sedanja ekspozitura **Ribno** ima nekaj lastne zgodovine. Tukaj je bila ustanovljena l. 1789 samostojna lokalija z vasmí: Ribno, Selo, Koritno in Bódešiče. Duhovni pastirji so bili:

1. **Franc Ksav. Wilfan** od svečnice 1789 do 1797.

2. **Franc Petschar** (1797—1812), bivši vikar v Lešah.

3. **Franc Ksav. Wilfan** pride zopet nazaj v Ribno, kjer biva od l. 1814 do smrti 27. junija 1826. Tedaj preneha samostojna duhovniška služba.

Poznejše so bili nameščeni kurati: Valentin Engelmann (umrl v Ribnem 29. oktobra 1867), Ignac Mali, Jožef Prištov in sedanji ekspozit Valentin Jakelj.

Prebivalci teh vasi nabirajo že dalj časa pripomočke, da dobé zopet lastno župnijo.

* * *

V Grajski župniji je lepo število zvonov, 15 vseh skupaj.

V močnem in precej visokem stolpu farne cerkve so trije v *dur*-akordu *d-fis-a* s premerom 121:105:85 cm.

Veliki zvon. Premier 121 cm je premajhen za glas *d*. Tehta kakih 1900 ž. Zato nima močnega, polnega glasú. Vžil ga je Janez Jakob Samassa v Ljubljani l. 1791. Križ, Marija s sklenjenima rokama, sv. Martin na konju in poleg njega revež.

Srednji. Križ, sv. Martin z napisom: **S. MARTINE O. P. N.**, sv. Rok in dva druga svetnika. Napis ob vratu: **FVGITE**

PARTES ADVERSAE VICIT LEO DE TRIBU IUDAE RADIX D. A. ECCE X. DO. (Bežite zlobne moči, zmagal je lev iz rodu Judovega, korenina Davidova.) Star zvon iz livarne Jožefa Samassa v Ljubljani l. 1738.

Mali. Križ, Marija z Jezusom v naročju in z žezlom v roki, sv. Janez Nepomuk. Janez Jakob Samassa ga je vliil v Ljubljani l. 1791 kakor veliki zvon.

V malih linah visi zvon z žalostno službo, da naznanja smrtno uro. Tako tužno se razlega njegov glas, da ga nihče rad ne sliši. Premer 46 cm. Križ in sv. Družina (pomočniki umirajočih). Napis: **ME FVDIT IOSEPH STADLER NEOSTADII 1779.** (Vlil me je Jožef Stadler v Novem Mestu l. 1779.) Edini zvon v Radoliški dekaniji tega zvonarja.

Podružnica Matere božje na Blejskem jezeru. To je tista tolikanj opevana cerkvena, katero primerjajo biseru sredi vode. V njej deli milosti

Nebes kraljica in gospa,
Ljubezni polna, vsiniljena.

Ponosni stolp, ki meri 485 cm svetlobe v kvadratu, stoji sam za-se in hrani tri zvonove. Ostali so nam iz one boljše dobe pred l. 1750, ko se je dobivalo tudi za zvonove boljše blago. Tako čarobno odmevajo ob bregovih, da ostanejo dalj časa v spominu. Vglašeni so v *des-dur* trizvoku z glasovi *des-fas* in z lepim premerom 140 : 116 : 101 cm.

Veliki zvon tehta okoli 3100 ž. Podobe: Križ, pod njim grb Briksenških škofov (pastorale, mitra, meč in jagnje božje z banderom), Marija obdana s sijajem, sv. Jožef z Jezusom v naročju in sv. Peter. Ljubljanski zvonar Jožef Samassa ga je vliil l. 1737. Napis zgoraj ob vratu:

PANGO DEI LAVDES, STYGIAS SIMVL ARCEO FRAVDES, DVM PENETRAT COELOS AERE CANENS MELOS.*)

Srednji. Pri tem zvonu kakor tudi pri malem srečamo zopet starega Furlana Gašperja Franchi, zvonarja-mojstra. Vlil

*) Hvalo prepevam jaz božjo in sile odganjam sovražne,

Ko se razlega moj glas — pesem naj čuje nebo.

je oba v Ljubljani l. 1719. Franchi ni imel na razpolago lepih podob in okraskov, zato pa toliko boljšo intonacijo (vglaševanje). Marija s sklenjenima rokama, pod njo napis: **S. MARIA VIRGO ET MATER ORA PRO NOBIS.** (Sveta Marija devica in mati prosi za nas.) Nadangelj Mihael s tehtnico in z mečem. Grb Briksenških škofov z napisom: **REGNANTE PRINCIPE BRIXINENSE.** (Ko je vladal knez Briksenški.) Svetnica (?) ima v vsaki roki enega otroka. Zgoraj ob robu beremo: **SANCTVS DEVS, SANCTVS FORTIS, SANCTVS IMMORTALIS MISERERE NOBIS.** (Sveti Bog, Sveti Mogočni, Sveti Neumrjoči vsmili se nas.)

Mali. Križ, Mati božja in grb Briksenških škofov kakor pri srednjem zvonu. Svetnica z dolgimi lasmi drži velik križ v roki, spodaj mrtvaška glava in neka posoda (Marija Magdalena). Napis: **A FVLGVRE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE.** (Treska in hudega vremena reši nas Gospod.)

V stolpiču nad cerkvijo visi zgodovinsko važen zvon, kateremu pravijo zvon želja (Wunschglocke). Tega pozna vsak romar, bodisi domačin ali ptujec. Mnogo je že prestal, ker zvoní vsak z namenom, da se mu spolni ena želja ali ena prošnja. Premera ima v krilu 66 cm, postranska višina znaša 56 cm. Tehtati bi znal kakih 300 ž. Na njem ste dve podobi, vsaka 6 cm dolga in 4 cm široka. Kristus na križu, na obeh straneh svečnik s svečama in z okraski, Marija z Jezusom v naročju. Napis zgoraj ob klobuku z Gotiškimi malimi črkami in s častito letnico 1534 spričuje, da ga je vlil Francišek Patavinski:

opus francisci patavini mccccxxiii

L. 1890 je vdarila vanj strela, odbila mu spodnji del kembeljna ter vrgla ta kos pred cerkev na tla. Omamila je cerkvenika, ker je mislil zvoniti hudi uri. Od tega časa nima zvon več čistega odmeva. 17. septembra 1896 sva ga z Jezerskim cerkvenikom pregledala in našla v njem 22 cm. dolgo, kakor nit drobno razpoko zunaj in znotraj. Ne svetoval bi napraviti novega zvona, ker je njegov glas pri ljudstvu preveč vdomačen.

Zanimiva je pravljica, ki se sliši o tem zvonu med narodom: Živela je na Blejskem gradu mlada vdova, vedno črno

oblečena. Žalovala je po svojem možu, katerega so ubili razbojniki in vrgli njegovo truplo v jezero. Zbrala je zlato in srebro, kar ga je imela, in dala vlití iz tega dragocenega blaga zvon za takratno kapelico na otoku. Toda med vožnjo čez jezero nastane hud vihar, da se potopi ladija z zvonom in z ljudmi. Nikogar niso več dobili, le v jasni noči se čuje včasih zvon iz globočine. Mlada gospa postane vsled tega še bolj otožna. Vse premoženje odda za zidanje nove cerkve na jezeru. Potem zapusti grad in popotuje v Rim, kjer živi pobožno v samostanu do smrti. Sedaj papež sami nov zvon posveté in ga pošljejo na Blejski otok. To je tisti zvon „željá“ iz l. 1534, ki visi v stolpiču nad cerkvijo. Ako je na tej pravljici kaj zgodovinsko-resničnega, je posvetil zvon Klemen VII. ali Pavel III.

Podružnica sv. Andreja na Rečici. Dva zvonova s pol-tonom *c-h*. Tako zvonjenje je pač dolgočasno.

Večji zvon ima glas *c*, toraj za pol tona višji kakor mali zvon. Premer 79 *cm*. Iz livarne Jožefa Samassa v Ljubljani l. 1737. Križ, venčanje Marije Device, sv. Andrej na postranskem križu, sv. Sebastijan preboden s pušicami.

Mali s premerom 72 *cm*. Zvonar Jožef Reiss ga je vлил v imenu dedičev Vincenca Samassa v Ljubljani l. 1820. Križ, Mati božja in sv. Peter.

Sv. Jakob v Ribnem. Stolp v dobrem stanu in stopnice lepo izpeljane. Dva zvonova s celim tonom *hes-c*.

Večji zvon iz l. 1747 Ljubljanskega zvonarja Jožefa Antona Samassa. Premer 85 *cm*. Križ, Marija obdana s sijajem, z Jezusom v naročju in z žezlom v roki, sv. Jakob s popotno palico, sv. Frančišek Ksav. Napis: **A PESTE, FAME ET BELLO LIBERA NOS DOMINE.** (Kuge, lakote in vojske reši nas Gospod.)

Mali z glasom *c* in s premerom 68 *cm*. Janez Kristijan Riser ga je vлил v Kranju l. 1764. Sveta Trojica venča Marijo, sv. Janez Krstnik, sv. Jakob kot popotnik, sv. Frančišek Ksaver umira zapuščen pod razdrto kolibo.

Sv. Lenart v Bódešičah. Ta podružnica je v starinskem oziru važna zaradi precej dobro ohranjenih slik na zunanji steni

zidu. Ravno tako tudi zarad zvonov, ki sta si skoraj enaka po glasu ($\bar{g}$) in po teži ter včakala oba lepo število let.

Starejši zvon je iz 16. stoletja. Zvonarjevega imena manjka, ravno tako letnice. Premier v krilu 48 cm, postranska višina 42 cm. Tehla okrog 130 ž. Vsled starosti je temnozelen, prevlečen s pátinó (stran 47). Podobe nima nobene, le nekaj priprostitih okraskov. Napis ob zgornjem robu:

✠ in nomine domini ✠

Manjši je iz začetka 17. stoletja s premierom 47 cm. Ima dve majhni podobi: Marijino oznanenje po angelju Gabrijelu in Kristus na križu. Napis: ✱ **TVRIS FORTISSIMA NOMEN DOMINI. ELIAS S. FV. A° MDCXVIII.** (Najmočnejši stolp ime Gospodovo. Elias Sombragh vlil l. 1618.)

Na Blejskem gradu je kapela sv. Ingenuina in Albuina. Kdo sta bila ta dva svetnika beri na strani 34.

V stolpiču je majhen zvon s podobama: Kristus na križu in sv. Mihael. Premier 48 cm, teža 109 ž, glas $\bar{a}$. Namesto korenin je železen držaj vdelan v jarem. Napis ob spodnjem robu: **SVB R. D. BERNARDO EPISC. P. BRIXINENSI 1854 A. S.** (Ko je bil Bernard škof in knez v Briksen-u l. 1854.) Črki A. S. pomenite zvonarja Antona Samassa.

Poprej sta bila tukaj dva stara zvonova. O času Francozkega gospodarstva od 1809 do 1813 so ju prenesli menda k sv. Katarini na Hom v Zaspiški fari.

11. Jesenice.

Jesenice so velik obljuden kraj, ki ima še lepo prihodnost. V zadnjih letih so se hitro povzdignile zaradi tovarn, katere dajejo delavcem dober zaslužek. — **Cerkev sv. Lenarta** so zidali l. 1523. Faro je vstanovil Ferdinand I. 1526. Takrat je vladal sicer cesar Karol V. (1519—1556), pa Karol je svojemu bratu Ferdinandu, poznejšemu cesarju, že l. 1522 dal Avstrijske pokrajine. Vsled tega se je Habsburška vladarska hiša razdelila v dve progi: v Španjsko in Nemško.

Župnikov je znanih na Jesenicah 34. Morebiti je bil v starih časih še kateri vmes, ker so se vrstili precej hitro, a izvedeti nisem mogel za kakega družega.

1. 1571 **Matija Rebain**. Od 1578 do 1582 ga nahajamo kot vikarja v Gradu in prošta na Blejskem Otoku.

2. 1582 **Janez German**.

3. 1597 **Janez Plachuta**, poprej vikar v Radolici. Duhovnik s tem imenom je bil l. 1571 vikar v Bohinjski Srednji Vasi. Bržkone ravno tista oseba.

4. 1603 **Krištof Muhoviz**.

5. 1631 **Gregor Burzar**. Čudno, da je mogel biti pristaš luteranov, katere je škof Tomaž Chrön že l. 1601 precej iztrebil z Gorenjskega.

6. 1636—1643 **Peter Tomashin**, pozneje župnik v Kropi.

7. 1643—1650 **Andrej Bobizh**.

8. 1650 **Jurij Drobnizias**, ostal tukaj samo pol leta. Odšel v Srednjo Vas v Bohinju, kjer je župnikoval 17 let (1650—1667).

9. 1650—1653 **Jernej Shuligoj**, začasni duhovni oskrbnik.

10. 1654—1663 **Tomaž Vidouiz**. Postal župnik v Gorjah, kjer se je preselil v večnost 18. marca 1685.

11. 1663—1666 **Andrej Miklauzhizh**, poprej tri leta Gorganski kapelan.

12. 1666—1672 **Pavel Rebek**.

13. 1672—1685 **Matija Lozhnikar**, začel spisovati mrliško knjigo Jeseniške fare. L. 1685 imenovan za župnika v Gorjah in ondi pastiroval 40 let. (Glej Gorje.)

14. 1685 **Jurij Vrevizh**, umrl 6. julija 1685. Ud duhovniške bratovščine sv. Mihaela v Mengšu. *)

15. 1685 **Sebastijan Shushtershitz**.

16. 1685—1724 **Marka Janez Gregorizh**. Naredil je lep urbarium in umrl tukaj po dolgem službovanju 15. januarija 1727. Zadnja tri leta je živel v pokoju.

17. 1727—1730 **Franc Karol Polz**, učen mož, pozneje župnik v Podbrezjah.

18. 1730—1733 **Franc Jakob Struppy**.

19. 1733—1736 **Nikolaj Jožef Killer**, dobil župnijo v Gradu.

20. 1736—1738 **Andrej Bogner**, umrl 12. decembra 1738.

21. 1738—1739 **Matija Jožef Stadler**, bivši vikar v Križih pri Trziču. Na Jesenicah vmeščen 20. decembra 1738, a zaprl oči temu svetu že 15. novembra 1739.

22. 1739—1747 **Janez Sherauz**, postal vikar v Radolici.

23. 1747—1754 **Lovrenc Nozh**. Poprej je deloval v Žusemu na Štorskem, sklenil življenja tek na Jesenicah 6. avgusta 1754.

24. 1754—1761 **Primož Feliks Rabitsch**, doktor cerkvenega in državnega prava, odšel v Kropo.

25. 1761—1773 **Gašper Globotschnigg**. Globočniku je bila odločena na stara leta bolj žalostna osoda. V Radolici je bil vikar, potem župnik na Jesenicah, slednjič se podal v svoj rojstni kraj na Zgornji Otok (fara Mošnje). Od tu je hodil opravljat zjutranjo božjo službo ob nedeljah in praznikih v Radolico. V revščini je zapustil ta svet in se stalno naselil v boljši domovini 14. maja 1789, star 77 let. Pokopal ga je v Mošnjah takratni župnik Lenart Pettermann.

*) Zgodovinski zbornik 1893., šte. 24.

26. 1773—1778 **Matija Bernhard**. Služboval v Šent-Janžu na Peči (Štirsko), z Jesenic je odšel zopet na Štirsko k sv. Tilnu pod Turjakom.

27. 1778—1792 **Jožef Anderle**, poprej kapelan v Šmartnem pri Kranju. Poznejša leta je prebival v pokoju na Savi. Zadnji dan maja l. 1810 je bil tudi zadnji dan njegovega življenja.

28. 1792—1799 **Tomaž Suppan**.

29. 1799—1816 **Franc Lussner**, prišel iz Železnikov, umrl v Zalem Logu 11. junija 1819.

30. 1816—1831 **Ignac Jugoviz**, dekan. Rodom Ločan, kapelanoval v Gradu in na Vačah, postal kanonik v Novem Mestu.

31. 1832—1845 **Juri Koshmerl**. Rojen v Loškem Potoku l. 1791, posvečen 1819. Z Jesenic je odšel za župnika v Šent Jurij pri Kranju, potem stanoval nekaj časa vpokojen v Kranju, od tu se preselil v hiralnico sv. Jožefa v Ljubljani, kjer je dokončal dolgo zemeljsko potovanje 19. decembra 1882. Celih 63 let je preživel v duhovskem stanu.

32. 1845—1876 **Jernej Bizjak**. Šaljiv in dobrovoljen gospod. Znan je njegov izrek, da bode prosil še za eno službo — v nebesih — s priloženim vbožnim listom. Vladal je župnijo do svoje smrti 25. julija 1876. Na kamnitem spominku pri cerkvi je pesniška kitica:

Čez trideset let tu pasel ovčice,
Gospodu si služil čez petdeset let,
Na grobu žalujejo zdaj Jesenice,
Oh ljubi naš oče! tam vid'no se spet.

33. 1876—1896 **Janez Keršič**. Nabral si je mnogo zaslug z 20 letnim delovanjem: prenovil cerkev, pokril zvonik z bakrom, sozidal l. 1890 lep župnijski dvorec itd. Zarad oslabljenih oči se je moral podati v pokoj, ki ga vživa sedaj v Stari Loki.

34. 1896—1897 **Valentin Alijančič**. Došel 3. novembra 1896 z Dobráve pri Kropi in se vrnil spomladi 1897 v svojo prejšnjo župnijo.

Rodovine: Bucellini, Pittoni, Kos in Ruard so v zvezi z bolj važnimi dogodki, ker so bili posestniki rudarskih jam in topilnic za železo. Bernard Bucellini je prišel iz Bergamo na Laškem l. 1526. Zidal je grajščino na Savi in kupil od kralja Ferdinanda tamošnje „plavže“ 1538. Franc Kos (umrl 1. decembra

1839) je bil lastnik grajščine v Weissenfels-u, Viktor Ruard (umrl 19. januarija 1886) posestnik Blejskega grada.

Velike tovarne Kranjske obrtnijske družbe so pod Jesenicami na Savi. Tukaj je tudi prostorna **cerkev Matere božje v nebo vzete**. Zidala sta jo brata Julij in Oktavij Bucellini l. 1606, posvetil pa Ljubljanski škof Tomaž Chrön 26. novembra tistega leta.

Deset minut nad Jesenicami je ob cesti nekaj hiš. Temu kraju pravijo na Plavž u. Nekdaj so tukaj topili železo in imeli cerkvico sv. Barbare, zavetnice rudarjev. L. 1763 je cerkev še stala, sedaj je ni več. Toliko sledu se še nahaja, da je bila dolga 15 m. Posvetil jo je prej imenovani škof Tomaž Chrön 9. aprila 1617. — Sedanja majhna kapelica Marijina, ki stoji poleg ceste, je ljudem posebno priljubljena. V njej gori vedno kaka lučica in v vsaki težavi iščejo tukaj tolažbe in pomoči. V kratkem se bode sozidala s prostimi darovi večja kapela, za katero je že izdelan načrt. Pričala bode poznim rodovom o radodarnosti in pobožnem duhu sedaj živečih Jeseničanov.

Krstna knjiga, ki obsega tudi Koroško Belo, je iz l. 1640. Mrliška se začenja z l. 1672. Prva poroka je vpisana še le 30. junija 1754.

* * *

V stolpu župnijske cerkve visé trije zvonovi, vglasi in *d-moll* trizvoku z glasovi *d-f-a*. Imajo velike podobe, lepe okraske in Nemške napise. Vliil jih je l. 1815 Jožef Reiss v Ljubljani. Premer 126 : 105 : 87 cm.

Veliki zvon. Kristus na križu, Marija z rožnim vencem v roki in z Jezusom v naročju, sv. Peter s ključi. Napis na obroču:

**IN DER ERD ICH AUFGENOMMEN
UND GLÜCKLICH IN DIE FORM GEFÜLT,
BIN AUCH SCHÖN ZU TAG GEKOMMEN,
ALL' FLEISS UND KUNST MEIN KLANG VERGILT.**

Srednji. Kristus na križu, Marija v nebo vzeta, sv. Florijan. Napis:

**PRIM, QUINT UND IN DER TERZ
WIR HARMONISCH KLINGEN,
WAN SICH DAS EISENHERZ
SANFT IN UNS WIRD SCHWINGEN.**

Mali. Kristus na križu, Marija s sklenjenima rokama, sv. Janez Nepomuk. Napis ob klobuku:

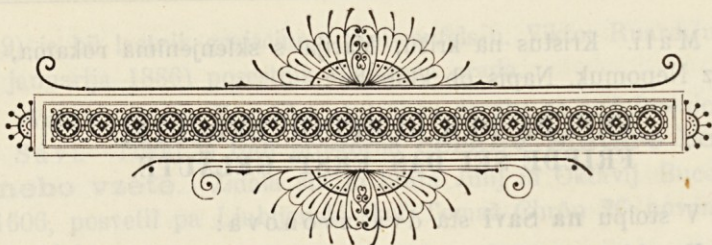
**FREUDE DER GEMEIND' BEDEUTE,
FRIEDE SEI DAS ERST' GELÄUTE.**

V stolpu na Savi sta dva zvonova:

Večji zvon. Premer 60 *cm*. Križ, Marija z Jezusom v naročju, z rožnim vencem v roki, s krono na glavi in z luno pod nogami. Napis: **S. MARIA O. P. N. VICTOR RUARD FUNDATOR.** (Sveta Marija prosi za nas. Viktor Ruard ustanovnik.) Vtil Anton Samassa 1842.

Manjši. Star podolgast zvon s premerom 44 *cm* in s poststransko višino 37 *cm*. Križ, pod križem Marija in Janez (Janez v viteški opravi). Napis ob klobuku: **GLORIA IN EXCELSIS DEO.** (Čast Bogu na višavah.) Vtil Miha Remer 1638.

12. Kamna Gorica.

Nad žebljarsko vasjo Kamnogoriško stoji na prijazni „Rávnici“ lepa cerkev Kamnogoriške župnije. Poleg nje je na eni strani lepo župnišče, na drugi strani pa kapelanija in šola. Iz vasi vodi 112 kamnitih stopnic do cerkve. Kamnogoričani so jo začeli zidati l. 1648 in težavno delo srečno dovršili 1652. Posvetil jo je v čast **presveti Trojici** pomožni škof Franc Maksimilijan de Vaccano. Ker je vedno bolj naraščalo število prebivalcev, postala je cerkev pretesna. Zato so jo morali razširiti, kar se je zgodilo l. 1754.

Kamna Gorica je bila poprej podružnica matere-fare v Radolici. Mrliče so nosili skozi Bukovlje k pogrebu.*) L. 1751 je postala samostojna duhovnija s 700 dušami. Takrat je pripadala župniji le domača vas. Zgornja Lipnica, Spodnja Lipnica in Mošnja so se izločile še-le 1787 iz Radoliške župnije in pridružile Kamnogoriški, ki je pridobila vsled tega 273 novih faranov. — Pravico patronata ima prošt stolne cerkve v Ljubljani.

Krstna knjiga se začinja 30. decembra 1751, mrliška z januarijem 1752, poročna 1787. To kaže, da so bile poroke v Radolici do onega leta, ko so se združile zunanje vasi s Kamno Gorico. — Ginljivo je brati v prvi krstni knjigi, kako lepo se je začela samostojna župnija. Radoliški vikar Janez Sherauz je prinesel 14. decembra 1751 čez Hoten v slovesnem sprevodu

*) V Bukovlju je studenec z imenom „žegnan studenec.“ Ljudje pripovedujejo, da je nekemu Radoliškemu kapelanu padla borza s presv. rešnjim Telesom v studenec, ko je šel previditi bolnika v Kamno Gorico. —

svete zakramente v Kamno Gorico. Kamenčanje jih z vso častjo sprejmejo ter med zvonjenjem in streljanjem (*inter campanarum pulsus ac tormentorum explosiones*) spremljajo v cerkev. Pač vesel in pomenljiv dan za ljudstvo!

Župniki so bili sledeči:

1. **Andrej Prettner** (1751—1761). Stanoval je do l. 1760 v vasi h. št. 34. Tega leta so sozidali nad vasjo poleg farne cerkve novo župnišče.

2. **Friderik Koroshiz** (1761—1764).

3. **Andrej Svetina** (1764—1766). Umrli v Kamni Gorici 35 let star dné 21. junija 1766. Pokopal ga je Kroparski župnik Primož Rabitsch.

4. **Anton Nepomuk Weinacht** (1766—1771). Odšel na Olše, kjer je umrl 16. novembra 1789. Med Olšani je še sedaj v dobrem spominu.

5. **Anton Jakshe** (1771—1789). Umrli tukaj 15. aprila 1789 star 63 let.

6. **Jošt plem. Garzoni** (1789—1819). Pastiroval 30 let v Kamni Gorici, kjer je umrl za jetiko v 68. letu starosti dné 30. septembra 1819. Pokopal ga je Jurij Kalan, dekan v Begunjah. — Še dalj časa kakor Garzoni je služboval njegov naslednik

7. **Jernej Uršič** (1819—1860). O njem bi se lahko veliko povedalo. V občevanju je bil zelo vljuden, posebno z boljšimi stanovi. Vnet za svoj poklic in za lepoto cerkve je odpravil marsikatero razvado. Na pokopališču so si bogatejši izbirali prostore, da bi ne počivali med reveži. Župnik napravi red, da se mrličii po vrsti pokopujejo. — V zakristijo je hodil poprej vsak, komur se je poljubilo. Sedaj ne pusti nobenega več, ker je cerkev zadosti prostorna za vse farane. — V zvonik je pogosto zahajala mladina, z železnimi kladvi tolkla na zvonove, večkrat pokvarila uro in celo s puškami streljala iz stolpa. Temu naredi konec, da zaklene stolp, kamor sme samo cerkvenik. — Med pridigo so nekateri pohajali zunaj cerkve, se razgovarjali, smejali in tobak pušili (!). Tudi te vkrotí, nekoliko z lepo besedo, nekoliko s strogoostjo. — L. 1855 je v Kamni Gorici hudo razsajala kolera. Od 23. junija do 24. avgusta jih je pobrala 58. Največ jih je umrlo 6 en dan. Uršič nevstrašeno obiskuje bolnike, previduje s sv. zakramenti, tolaži in pripravlja za zadnjo uro. V priznanje zaslug ga odlikuje presvitli cesar z zlatim križcem s krono. — Do l.

1855 je bil zvonik pokrit z bakrenimi ploščami. To leto da župnik streho predelati. Baker proda za 700 goldinarjev in pokrije zvonik z železno ploščevino. Med župljani vzbudi to veliko nevoljo zlasti, ker je dobil sedaj zvonik očem neprijetno obliko: previsoko streho v primeri z bolj nizko zidavo. — Kakor je bil mož skrben za cerkev, tako je zanemaril gospodarska poslopja, da so dobili nasledniki vse podprto. Rekel je: „Mene bo že gviral.“ — Umrl v Kamni Gorici 30. avgusta 1860. Napis na grobnem spominku:

Tukaj počiva prečastiti gospod

Jernej Uršič,

41 let Kamnogoriški fajmošter,

rojen v Idriji l. 1784,

po presvitlem cesarju Francu Jožefu I.

s kronanim zlatim križem za pobožne zasluge obdarovan.

Živel je 76 let.

Bogu, cesarju, domovini in prijatlom zvest.

8. **Janez Vovk** (1860—1865), bivši kapelan na Breznici. Slovel je kot dober govornik in posebno pobožen duhovnik. L. 1863 je dal napraviti pri starem Vurniku v Radolici veliki altar za 1700 gld. Ravno to leto vstanovi bratovščino Marijinega Srca. Od tega časa so pri bratovskem altarju ob sabotah in pred prazniki zvečer litanije, vsako prvo saboto v mesecu pa sv. maša z blagoslovom. Vovk odide kot župnik v Ljubno, postane l. 1876 kanonik v Novem Mestu, kjer umrje 18. novembra 1893.

9. **Lovro Bernik** (1865—1890). Z Vač, kjer je bil beneficijat, pride za župnika tu-sèm. Mnogo je naredil novega in popravil starega pri cerkvi in župnišču, da ga moramo prištevatí najbolj zaslužnim župnikom v Kamni Gorici. (Nov vodovod k župnišču 1866, novo gospodarsko poslopje 1868, novi zvonovi 1870 itd.) Odšel je v Staro Loko v pokoj in ondi umrl 26. januarja 1894.

10. Sedanji župnik **Anton Verbajs**, ki je nastopil službo 6. avgusta 1890, je Berniku vreden naslednik. Razun družih naprav je prezidal l. 1891 župnišče tako lično, da se Kamna Gorica lahko z njim ponaša. Z veseljem so ga podpirali pri tem delu njegovi farani, posebno takratni župan Franc Žvan. Vsi stroški so znašali okrog 4000 gold.

Izmed odličnih Kamnogoričanov moramo omeniti naslednje:

1. **Janez Kappus** plem. Pichlstain. Cesar Leopold I. ga je z diplomo 15. oktobra 1693 povzdignil v žlahtni stan.

Diploma omenja, da je Kappusova rodovina že pred 300 leti (!) na lastne stroške vpeljala kovaško obrt, ki je donášala državi precej dobička. Zato ima v grbu tri kovače s kladvi v rokah in dva robata griča. Na vsakem stoji kapusova ali zeljnata glava. O prvem plemenitašu Janezu Kappus še sedaj pripovedujejo, kako je bil pobožen mož. Ko je hodil na svoje posestvo na Mošnji, peljal je z eno roko sinčka, v drugi roki pa držal rožni venec. Morebiti je ta sinček Marko Lovrenc Kappus plem. Pichlstain, ki je bil od l. 1717 do 1726 župnik v Kropi? Sedanji posestnik v Kamni Gorici h. štev. 33 Adolf Kappus plem. Pichlstain je župan in poštar.

2. Matevž Langus, slikar, rojen v Kamni Gorici h. štev. 40 9. septembra 1792, umrl 20. oktobra 1855.

3. Rodbina Thomann-ova, katera se je od nekdaj odlikovala z dobrotelnostjo in z vsmiljenjem do revežev. Iz te družine je bil rojen 22. maja 1820 Anton Thomann, cesarski svetnik. Kot priden in umen trgovec v Trstu si je pridobil lepo premoženje, s katerim sta s pokojno soprogo vedno v obilni meri podpirala vbožce in jih podpira cesarski svetnik še vedno. Kadar se je pri Kamnogoriški cerkvi napravljalo kaj novega, pomagal je vselej z zdatnimi doneski. O poletnem času biva v Kamni Gorici in pomaga povsod, kjer izve za kako potrebo. Po vsi pravici ga spoštujejo ljudje kot dobrotnega očeta.

4. Dr. Lovro Toman, pravnik, večletni deželni in državni poslanec, slovenski pesnik. Na rojstni hiši je dalo vzdati Slovensko pisateljsko društvo ploščo z napisom: „V tej hiši je bil porojen 10. avgusta 1827 Dr. Lovro Toman, pesnik in domoljub Slovenski. Umrl v Rodaunu 15. avgusta 1870.“ Njegovi zemeljski ostanki počivajo na Kamnogoriškem pokopališču. Na nagrobnem kamnu beremo kitico, katero je pokojnik sam zložil:

Ne jokajte zapuščeni;

Kdor v grobu spi je srečen,

Saj je kratko vsem življenje

Al' probud je večn. —

V Kamni Gorici so tri zidana znamenja: pod stopnicami, v spodnjem delu vasi in na polju. V prvih dveh napravijo o božiču jaslice. O večjih praznikih, posebno Marijinih, se zbirajo Kamenčanje pri omenjenih znamenjih, kjer molijo ali prepevajo Marijine pesmi in Lavretanske litanije. O Marijinih praznikih po leti hodijo po polju v procesiji in pojejo svete pesmi. — Veliko nedeljo zvoni dan zjutraj ob dveh. Ljudje že takrat vstajajo in hodijo v cerkev molit.

Škoda da to dobro, verno ljudstvo doma nima toliko zaslužka, da bi se moglo preživiti. Odkar je začela propadati žebjar-ska obrt, je v Kamni Gorici vse bolj mrtvo in ni več tistega živahnega življenja kakor nekdanj.

Po zanesljivi štetvi sedanjega župnika Antona Verbajs je v župniji 953 duš. (Kamna gorica 680, Spodnja Lipnica 110, Zgor-nja Lipnica 135, Mošnja 28.)

* * *

Zvonovi so iz livarne Ignacija Hilzer v Dunajskem Novem Mestu. V tistem času se je začel oglašati domači tvrdki Samas-sovi, ki je imela do sedaj monopol po vsi deželi, nevarni tekme-c: zvonar Hilzer. Seveda ni nihče dolžan naročevati le pri enem obrtniku. Dobro je prebrati, kakor pravimo. Saj tudi cerkve težko spravljajo skupaj denar, ki se šteje večjidel v velikih svotah. Vedno resničen in praktičen je izrek sv. Pavla: „Vse poskusite in kar je dobro — tega se držite!“

Zgodovinske važnosti Kamnogoriški zvonovi nimajo, ker pojó še le od l. 1870. Ne moremo pa jim odrekati blagoglasja, ki je izraženo v *moll*-trizvoku *c-es-g*. Vsak zvon ima le eno podobo, zato je toliko več okraskov. Posebno lepe so angeljske glave.

Veliki zvon tehta 2837 $\mathcal{Z}$. Premer v krilu 138 *cm*, pre-mer kembeljna 34 *cm*! Sveta Trojica. Napis: **VNI TRINOQVE DOMINO!** (Edinemu in trojedinemu Gospodu!)

Srednji s premerom 112 *cm*. Teža 1417 $\mathcal{Z}$. Sv. Florijan poliva gorečo cerkev.

Mali ima 878 $\mathcal{Z}$ in v premeru 95 *cm*. Sv. Barbara.

Skupna teža zvonov znaša 5132 $\mathcal{Z}$. Veljali so z vso opravo 4626 gold. Posvetil jih je Ferdinand Zenner, prošt v Dunajskem Novem Mestu. Kapelan Janez Berlic (sedanji Mošenjski župnik) jih je sprejel 17. septembra 1870 na Ljubljanskem kolodvoru, jih dal naložiti na vozove in prepeljati v Kamno Gorico. Neko-liko težko se zvoni ž njimi.

13. Koprivnik.

V Bohinjskih gorah — daleč proč od posvetnega šuma, 1035 *m* nad morjem, prebivajo krepki ljudje. Pravijo jim Koprivničarji ali Gorjušci (Gorjušmani). Vseh skupaj je nad 700. Nekdaj so pripadali stari fari sv. Martina v Srednji Vasi. L. 1791 so pa začeli zidati lastno cerkev, v kateri so imeli 24. februarija 1793 že prvo službo božjo. Od tega časa imajo samostojno duhovnijo, ki obsega tri vasi: Koprivnik, Zgornje in Spodnje Gorjuše. Cerkev je blagoslovil takratni dekan v Gorjah Urban Krivic 12. marca 1793, posvetil pa v čast **sv. Križu** 13. junija 1798 Ljubljanski pomožni škof Frančišek plem. Rajgersfeld.

Nekateri dušni pastirji so precej dolgo bivali v tem samotnem pa vendar lepem gorskem kraju, najdalj Janez Sodnik 23 let. Bili so naslednji:

1. Prvi Slovenski pesnik **Valentin Vodnik** je bil tudi prvi duhovni oče Koprivničanov. Došel je k njim iz Ribnice in bival med njimi od 24. februarija 1793 do 2. julija 1796. V začetku krstne knjige je zapisal opazko:

Planinam brez cirkve

Nova fara

Skuz

Povele cesarja Jožefa II.,

Plačo Bledske gosposke,

Železo Bistriške fužine,

Mujo Koprivnikarjov in Gorjušmanov v l. 1791.

Kot poseben prijatelj prirode je imel dosti priložnosti vedriti si duha in opevati veličastne goré. Po dobrih treh letih se preseli slavní mož k sv. Jakobu v Ljubljano in na njegovo mesto pride

2. **Matevž Wolf**, ki ostane na Koprivniku komaj pol leta. Odšel je na Bohinjsko Belo.

3. **Žiga Jellenz 1797—1799.**

4. **Jožef Respet 1799—1815.** Ta je bil poprej na Blejski Dobravi od 1788 do 1799.

5. **Marka Shemua 1815—1830.** Ponavljalno skušnjo za duhovno pastirstvo (konkurs) je precej dobro „ziemlich gut“ opravil pri dekanu v Lescah Jerneju Bastijančiču l. 1813. Takrat je bil Žemva provizor v Srednji Vasi. Umrl za vodenico 7. oktobra 1830.

6. **Lovrenc Mushizh 1831—1833.** Rojen 11. avgusta 1792 na Spodnjem Brniku, v mašnika posvečen l. 1821. S Koprivnika je odšel kot vikar v Špitalič, kjer je ostal do smrti 18. julija 1858.

7. **Janez Shemua 1833—1845.** Rojen v Gorjah 24. decembra 1793, posvečen 1826. Kapelanoval je v Čemšeniku, v Srednji Vasi in v Bégunjah. 9. septembra 1833 ga pošljejo za provizorja na Koprivnik, kjer postane l. 1837 samostojen lokalist. Od 1845 do 1866 je pastiroval v Dupljah, potem se podal v pokoj v Kovor, kjer je 82 let star položil trudno glavo k večnemu počitku 5. marca 1876. Volil je v priboljšek Koprivniškemu duhovniku njivo in travnik s pogojem, da naj opravi za-nj vsako leto dve sv. maši.

8. **Franc Saverschnik 1845—1860.** Rojen v Trziču 24. januarja 1807. Iz Bégunj, kjer je bil duhovni pomočnik, pride kot lokalni kapelan na Koprivnik. Prezentoval ga je Briksenški škof Bernard 25. maja 1845. Završnik je dal napraviti altar sv. Frančiška in veliki zvon. Poprej sta bila cerkvi le dva altarja in v stolpu samo dva zvonova. L. 1857 so razširili pokopališče.

9. **Šimen Jan 1860—1861.**

10. **Janez Sodnik 1861—1885.** Rojen v Preddvorski župniji 1. novembra 1828, duhovnik od l. 1854. Kapelan je bil v Poljanah nad Loko, na Jesenicah in na Bohinjski Bistrici. Viktor Ruard, posestnik Blejskega grada, ga je imenoval za lokalista na Koprivniku 28. novembra 1861. Sodnik je bil marljiv in razumen čebelar, postal v toliko letih domačin med ljudstvom in tudi umrl tukaj 3. junija 1885. — Za njim je sedem mesecev nadomestoval župnika Jožef Močilnikar. Temu sledi sedanji župnik

11. **Anton Pajer 10. oktobra 1886.**

27. avgusta 1893 so na Koprivniku slovesno praznovali stoletnico župnije. Pri tej priložnosti so odkrili Vodnikovo spominsko ploščo, ki je vzdana v zunanji steni župnišča z napisom:

Spominu
stoletnega godu Koprivniške fare
in njenega prvega duhovnega očeta
Valentina Vodnika
postavili
častilci Vodnikovi.

Rodila Te Sava
Ljubljansko polje,
Navdale Triglava
Te snežne kopé.

* * *

Na Koprivniku imajo tri zvonove z glasovi *f-a-c* (*f-dur* trizvok). Premer 111:87:68 cm.

Veliki zvon tehta 1234 $\mathcal{E}$. Križ. Delo Antona Samassa l. 1849.

Srednji 605 $\mathcal{E}$. Marijino vnebovzetje in sv. Helena. Vlił Janez Jakob Samassa l. 1800.

Mali 308 $\mathcal{E}$. Marija brez madeža spočeta. Janez Jakob Samassa l. 1802.

14. Kranjska Gora.

Vsivo preteklost je zagrnena zgodovina Kranjskogorske fare, katere patrona je **Marija v nebo vzeta**. Med ljudstvom se je ohranilo ustno izročanje, da je imela prvotna kapela ime Marija na belem prođu, ker je tekla memo voda Píšenica *), ki se je pozneje precej daleč pomaknila od vasi.

Gotiško svetišče (prezbiterij) ima visoka okna. Tudi ladija je Gotiška, akoravno je bila pozneje prizidana. Na vsaki strani je prostorna kapela. Kapela svetega Jožefa na evangelijski strani je bila postavljena l. 1758, ona na episteljski strani šele okoli 1838. Škoda da ste Romanskega sloga in v takó hudem nasprotju s svetiščem. Starost cerkve spričuje tudi častitljivi zvonik, sestavljen iz čveterovoglatih kosov peščénca. Nekdaj je stal sam, ločen od cerkve.

Kakor na Dovjih tako je tudi tukaj Radoliški župnik Henrik l. 1362 postavil vikarja (namestnika). Henrik je opravljal kot pooblaščenec Oglejskega očaka Ludovika imenitno službo, zato je imel naslov „arhidijakon.“ — Ko je l. 1420 izmrla rodovina grofov Ortenburg, pride cerkveni patronat v roke Avstrijskim vladarjem, ki ga imajo še dandanes. — V faro spadajo vasi: Kranjska Gora, Kóren, Log, Gojzd, Podkuže, in Srednji Vrh.

Vrsta župnikov od l. 1638 je naslednja:

1. **Andrej Schinkhovizh** (1638—1657). Slovesno ga je vmestil Nakelski župnik Janez Seneks meseca novembra 1638. Pričujoča sta bila Luka Osemuks, župnik z Dovjega (Lengfeldt)

*) Bržkone: Peščénica, ker pri vsaki povodnji nanese veliko peska.

in Jakob Zhelkho, župnik iz Grada (Feldes). Ljubljanski knezoškof je bil takrat Rainald Scarlich. — Šinkovič je vredil farne matrike. Krstno knjigo začenja l. 1638 z besedami: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* (Ako kdo ni preroden iz vode in iz svetega krsta, ne more iti v božje kraljestvo.) Jan. 3, 5. — Iz ravno tega leta je poročna knjiga, ki ima za vvod besede: *Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suae.* (Zato bode zapustil človek očeta in mater in se bode držal svoje žene.) Mat. 19, 5. — Mrliška knjiga se prične z l. 1641. Na prvi strani je rek sv. Janeza iz skrivnega razodenja: *Scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur!* (Zapiši: Blagor mrtvim, kateri umrjejo v Gospodu!) Apokal. 14, 13. — Iz tega vidimo, da se je mož zavedal svojega poklica. Tudi pisal je, da lahko čitaš. Nekateri so pa pisali, da je groza.

2. Jakob Globozhnik (1657—1659).

3. Gašper Crashina (1659—1675).

4. Miha Wonzellius (1675—1682). Ud duhovske bratovščine sv. Mihaela v Mengšu z opazko: *Michael Wonzellius, parochus ad B. M. V. in Crainau, obiit 17. decembr. 1682.**) Vendar v Kranjski Gori ni mogel umreti, ker ni zapisan v mrliški knjigi. — Od 1682 do 1684 je izpraznjeno župnijo oskrboval Miha Blashizh, *Philosophiae Magister* (učenik modroslovja).

5. Janez Friderik Feigler (1684—1707).

6. Janez Jožef Haller baron Hallerstein (1707—1754). Ta je nenavadno dolgo župnikoval, skoraj pol stoletja. Bil je *Baccalaureus ss. Theologiae formatus* (bogoslovski učenjak) in zlatomašnik. Zadnja leta ni mogel več delovati, zato je imel namestnike. Ti so bili pa zanikrni najemniki, ki so faro popolnoma zanemarili. Hallerstein umrje 80 let star 7. novembra 1754, pokopan je v rakvi farne cerkve. O njegovem življenju se bere v mrliški knjigi: *Quem quantum antiquissimae prosapidis sanguis commendabat tanto plus omnium virtutum laus exornabat.* (Priporočevala ga je plemenitost stare rodovine, še bolj pa lepota vseh čednosti.)

7. Martin Pappler (1755—1772). Pappler pride 25. junija 1755 v Kranjsko Goro in dobi dela čez glavo. Bridko se pritožuje o silnem neredu v župniji. Važne listine pobira po kotih in

*) Zgodovinski zbornik 1893, štev. 24.

v smetiščih, sestavi zaznamek mrličev od l. 1748 do 1754, ker jih nihče ni pisal v mrliško knjigo itd. L. 1758 zida kapelo sv. Jožefa in zakristijo. O zakristiji piše: *Quia prius non exstabat sacristia sed spelunca latronum seu fovea canum.* (Poprej ni bila zakristija ampak jama razbojnikov in skrivališče psov.) Ljudje poznajo Papplerja še sedaj po imenu in pravijo o njem, da se je „posvetil.“ Živel je eno leto vpokojen v Kranjski Gori in umrl tukaj 6. oktobra 1773. Naslednik mu postane župnik - dekan

8. Kristijan Amadeus (Gottlieb) Krushiz (1773—1803).

9. Matija Skumaviz (1803—1821). Pokopan je na pokopališču pred žagradom z napisom: *Mathias Skumaviz, Obergöriachensis, parochus et decanus 18 annis in Kronau, obiit 23. januarii 1821 aetatis 64 annorum.* (Matija Skumaviz iz Zgornjih Gorij, župnik in dekan 18 let v Kranjski Gori, umrl 23. januarija 1821, star 64 let.) Umrl je za mrtvoudom (Schlagfluss), pokopal ga Begunjski dekan Jurij Kallan.

10. Urban Bohinz (1821—1838). Tudi ta je pokopan zraven svojega sprednika. Na kamniti plošči beremo: *A. R. D. Urbanus Bohinz, Seebachensis, 17 annis hujus parochialis ecclesiae director zelotissimusque animarum pastor, 54 annos natus, pie mortuus est 20. maji 1838.* (Prečastiti gospod Urban Bohinz iz Zapog, 17 let tukajšnje župnijske cerkve vodnik in goreč dušni pastir, pobožno umrl 54 let star 20. maja 1838.)

11. Šimen Wilfan (1838—1867). Ljudstvo ga je zelo spoštovalo zaradi njegovega resnobo-prijaznega značaja. Božjo službo je opravljal pobožno in spodbudno, cerkvene govore imel dolge, semtertje preučene za priprosto ljudstvo. Spisal l. 1850 knjigo „Kršanski nauk od Božjih lastnost.“ 215 strani, natisnil Jožef Blaznik v Ljubljani. Nagibal se je nekoliko k mistiki in posebno rad razlagal skrivno razodenje sv. Janeza. Rojen v Škofji Loki 20. oktobra 1802. Bil je vojaški kapelan, preden je prišel v Kranjsko Goro. Z veseljem je pripovedoval zanimive dogodke iz vojaškega življenja. Odšel za kanonika v Novo Mesto, kjer je postal prošt in ondaj umrl 4. novembra 1881.

12. Blaž Artl (1867—1893). Rojen na Bregu pri Stojánu (Brezniške fare) 3. februarja 1822, kapelanoval v Sorici, Borovnici in na Jesenicah, postal lokalist na Selu pri Kamniku, kjer je zidal novo cerkev. V Kranjski Gori je napravil iz starega župnišča lepo poslopje in l. 1876 novo pokopališče. Bil je dober pevec,

rad vesel v družbi in zelo gostoljuben. Umrl tukaj 27. oktobra 1893. Govoril mu je v slovo pri pogrebu Gorjanski župnik Janez Ažman, pokopal ga Ljubljanski kanonik Ceno baron Cirheimb. — Po Artl-novi smrti je pol leta oskrboval župnijo kapelan Janez Cuderman, sedaj duhovni vodja v kaznilnici v Begunjah.

13. **Anton Žlogar** nastopil službo meseca aprila 1894.

* * *

V stolpu so štirji zvonovi z *dur*-trizvokom *d-fis-a-d*. Pri napravi novih zvonov oktave ne priporočamo, veliko boljša bi bila seksta z glasovi *d-fis-a-h* (stran 12). Podvojena tonika provzroči pri skupnem zvonjenju skoraj popolno zgubo enega glasú. Vrh tega lahek zvon nima nobenega pravega vpliva več. Vlil je vse štiri Albert Samassa v Ljubljani l. 1868 po trudu takratnega župnika Blaža Artl-na, ki je bil glasbeno precej izobražen. Razun zvonarjevega imena nimajo nobenih napisov.

Veliki zvon. Premer 141 *cm*. Tehta 2631 *℔*. Križ, Marija v nebo vzeta, sv. Jožef in sv. Florijan.

Drugi. Premer 103 *cm*. Tehta 1095 *℔*. Križ, sveta brata Ciril in Metod.

Tretji. Premer 84 *cm*. Tehta 620 *℔*. Križ, sv. Štefan.

Četrti. Premer 72 *cm*. Tehta 389 *℔*. Križ, sv. Miklavž.

Pri podružnici sv. Andreja pod Kórenom so trije zvonovi z glasovi *e-a-h* (tonika, kvarta, kvinta). Ravno taki intervali kakor pri farni cerkvi na Dovjih. Zvonikov zid dela — kar je zelo praktično — ograjo za line.

Veliki zvon. Premer 112 *cm* z glasom *e*. Vlil Janez Kristijan Riser v Kranji l. 1763. Žalostna mati božja, sv. Andrej, sv. Martin na konju, grb z dvoglavnim orlom, mnogo okraskov. V kroni je okinčana vsaka korenina z človeško glavo. Napis ob vratu:

**A FVLGORE ET TEMPESTATE NOS CHRISTE
BENIGNE CVSTODI ET PER PRECES DEI PARAE ET
ANDREA NOS SVPPLICES AVDI.**

(Treska in hudega vremena nas Kriste dobrotljivo obvaruj in po prošnjah božje Matere in Andreja vsliši nas ponižne.) Ta krogogram je nekaj posebnega, ker kaže dvakrat letnico 1763.

Srednji. Premier 88 cm. Sv. Florijan z zastavo v roki (lepa vojaška postava, podobna srednjeveškim vitezem), Marija s sklenjenima rokama, sv. Andrej, sv. Jurij. Napis ob vratu: **A FULGURE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE.** (Treska in hudega vremena reši nas Gospod.) Vlil Gašper Franchi v Ljubljani l. 1722.

Mali. Premier 77 cm. Bolj nov zvon, ki ima prijeten glas in tehta 435 ž. Vlil Anton Samassa v Ljubljani 1853. Lepa Marijina podoba in sv. Andrej.

Eno uro od farne cerkve je več hiš precej visoko sredi gore. Kraj se imenuje Srednji Vrh. Tukaj so zidali l. 1827 kapelo v čast sv. Trojici, ki venča Mater božjo. Kapela je okrašena z mnogimi slikami brez umetniške vrednosti. Srjáni (prebivalci v Srednjem Vrh) imajo tudi svoj zvon, ki jih opominja k vsakdanji molitvi. Premier 50 cm, teža 120 ž, glas *g*. Podobe: Kristus na križu, zraven Marija in sv. Janez, sv. Šimen. Vlil Anton Samassa v Ljubljani 1858.

15. Kropa.

Kropa je skrita v ozki dolini in na treh straneh stisnena od precej visokega gorovja. Hiše so ena poleg druge blizu skupaj, nekatere prav čedne. Na primeroma malem prostoru biva nad 900 ljudi. Nekdaj je tukaj cvetela žebljarska obrt, a dandanes imajo delavci-trpini le majhen zaslužek. In Kroparska govorica — kdo je ne pozna? Pristnega Kroparja spoznaš na mah iz govorjenja, kakor se tudi Tržičan ali Železnikar ne moreta zatajiti.

Ponosno nad trgom stoji lepa farna cerkev. Zidati jo je dal l. 1481 Lenart Kazianer, zato je posvečena **sv. Lenartu**. V starih časih (do začetka 17. stoletja) je spadala Kropa v Radoliško prostrano župnijo. Ljudje so imeli seveda daleč k službi božji in vsled tega so se precej zanemarili v verskem življenju. Luteranski pridigarji dobé tukaj vgodna tla za svoje namene in pridobé marsikaterega za krivoverstvo.

Koga je to bolj bolelo kakor Ljubljanskega knezo-škofa Tomaža Chrōna! S težkim srcem gleda, kako trosi sovražnik ljuliko med pšenico in zato ne pozna družega pomočka, kakor da se poda na potovanje po svoji škofiji in da kot vrhovni pastir označuje sam pravo besedo božjo. Obiskuje cerkve, uči po hribih in dolinah, velikokrat od jutra do popoldne ne sleče škofove obleke ter ima večkrat kosilo in večerjo ob enem.

Nekega dne prijah a apostolski mož s Selških hribov čez Jamnik v Kropo. Zunaj na očitnem prostoru šiba zmote krivih prerokov ter prosi ljudstvo, naj ostane zvesto veri svojih očetov. Njegova gorečnost ni bila zastoj. Kroparje pridobi zopet katoličanstvu ter jim vstanovi župnijo 10. julija 1620. Dotično vstanovno pismo je hranjeno v farnem arhivu. Župniku pre-

skrbí gotove dohodke s tem, da kupi Muley-evo posestvo in pri-
loži tudi od cesarja Ferdinanda II. podeljenih 100 kron takratne
vrednosti za župnijsko službo. Tako vidimo, da je previdnost
božja poslala deželi nevstrašenega oznanovalca ravno takrat, ko
ga je najbolj potrebovala.

Na javnem prostoru, kjer je Chrön govoril, postavili so spo-
minek. Najdel ga bodeš med Dolenčevo in Pibrovčevo hišo tam,
kjer pelje pot na Jamnik.

Župnikov, ki so vodili to župnijo, je bilo do sedaj dvajset,
namreč:

1. 1620—1630 **Lenart Muley**. O njegovem času (1627)
je bila pri Kroparjih in gotovo tudi drugod v navadi čudna sodba
(*examen feretri*). Dva so imeli na sumu, da sta umorila nekega
človeka. Oba peljejo k mrtvemu. Dotakniti se ga morata z roko
in reči, da sta nedolžna. Vpričo je bil župnik Muley, sodnik, so-
rodniki ranjkega in veliko drugih ljudi. Zanašali so se na očiten
čudež. Zatoženca to rada storita in ker mrlič ne pokaže nobe-
nega znamenja, vsi spoznajo, da sta nedolžna in ju prosijo od-
puščanja. Nemci so imenovali to sodbo *Bahrrecht* (Dimitz, Ge-
schichte Krains). Tukaj vidimo, da so se ohranili ostanki božje
sodbe (ordalijske) celo do 17. stoletja. Cerkev sicer ni priporočala
te navade, akoravno jo je molče prenašala kot izraz posebno žive
vere in trdnega zaupanja v božjo pravico.

2. 1630—1635 **Janez Casperin**.

3. 1635—1650 **Janez Popall**.

4. 1650—1652 **Karol Ratto**. Poprej župnik v Bohinjski
Srednji Vasi od 1643 do 1650.

5. 1652—1655 **Jakob Perne**.

6. 1655—1680 **Peter Thomashin**. Od 1636 do 1643 je
bil župnik na Jesenicah. Pozneje je stopil v frančiškanski red
(*postmodum factus Franciscanus*) in umrl dne 1. maja 1685.

7. 1680—1717 **Erhard Benedikt Ruisniger a Rosen-
heimb**. L. 1708 ga najdemo med udi bratovščine sv. Antona
Pad. v Lescah s podpisom *Erhardus Benedictus Ruisniger, pa-
rochus in caesario minerali Croppa*. — L. 1694 je bila župnijska
cerkev razširjena in večinoma prenovljena.

8. 1717—1726 **Marka Lovrenc Kappus plem. Pichel-
stain**.

9. 1726—1729 **Miha Preshern**.

10. 1729—1736 **Franc Jožef Cledrer**. L. 1729 je posvetil knezo-škof Feliks Žiga grof Schrotenbach podružnico „pri kapelici“.

11. 1736—1743 **Jožef Snediz**. *Magister Philosophiae et s. Theologiae Baccalaureus formatus*. Ud duhovniške bratovščine sv. Mihaela v Mengšu. (Zgodov. zbornik 1893).

12. 1744—1761 **Gašper Glavatzih**. Prišel z Olš in umrl v Kropi 19. oktobra 1761, star 78 let.

13. 1761—1775 **Primož Rabitsch**, doktor cerkvenega in državnega prava. Od 1754 do 1761 je bil župnik na Jesenicah.

14. 1775—1817 **Andrej Slamnig**. Rojen v Ljubljani 1733, umrl v Kropi 1817. Na spominski plošči beremo, da je vse premoženje zapustil revežem.

15. 1817—1830 **Martin Gross**. Njegovo ime se bere na srednjem zvonu pri kapelici.

16. 1830—1843 **Matija Kertsch**.

17. 1843—1873 **Henrik Kahl**.

18. 1874—1892 **Janez Kapus**. Umrl v Kropi 6. maja 1892.

19. 1892—1893 **Matevž Jereb**. Prišel je iz Javorij nad Poljanami, pastiroval v Kropi samo tri mesece in pol, umrl 18. januarija 1893. Nadarjen mož, dober govornik.

20. Sedanji župnik **Franz Hoenigman** od l. 1893. Letos (1897) zida novo župnišče.

V kratkem času od 6. maja 1892 do 18. januarija 1893 so pokopali v Kropi tri duhovnike. Ti so: Župnika Kapus in Jereb ter kapelan Valentin Lavtar, ki je umrl 6. novembra 1892. Lavtarjev grobni spominek kinča pesniška kitica:

Učil goreče vero pravo,
Ovčicam kazal pot k Bogú:
Zato vživaj večno slavo
V deželi rajskega mirú.

Krstna knjiga se začenja l. 1627, poročna 1648, mrliška 1655,

Kroparji so sloveli po svetu zarad železnih izdelkov (žebelj) katere so prodajali daleč okoli. V tistem času, ko ni bilo še tovaren, je imelo ročno delo svojo veljavo. Ker ni bilo cest, je Kropar otovoril svojega konjička ter odšel z blagom v ptuje dežele. Pravijo, da je tovarnikom zvonil „navček“ (mrliški zvon), ko so odhajali z doma, ker niso vedeli, ali se povrnejo še kedaj v domovino. Žalostna ločitev!

V stolpu so obešeni štirji zvonovi tako, da sta dva spodaj in dva zgoraj. Premera imajo 148:118:94:81 cm z glasovi *c-es-as-hes*.

Veliki zvon je podaril l. 1885 svoji rojstni župniji pokojni Ljubljanski stolni prošt Jožef Zupan. Naročil ga je pri Petru Hilzer (Dunajsko Novo Mesto). Podobe: Marija, sv. Jožef in svetnik v škofovi opravi. Napis zgoraj: **POJ IN POJ STO IN STO LET STARO SLOVENSKO PESEM: „ZA BOGOM ČASTIMO MARIJO NAJPREJ“**. Spodaj: **MOLITE ZA MENE OB SABOTAH PRI VEČERNEM ZVONJENJU**.

Drugi zvon je vlil Janez Jakob Samassa l. 1781. Križ, Marija z Jezusom v naročju, sv. Lenart z verigo. **S. LEONARDE ORA PRO NOBIS**.

Tretji je delo Gašperja Franchi v Ljubljani 1722. Križ, Marija z žezlom, sv. Florijan, svetnik s palmo in mečem. **FUGITE PARTES ADVERSAE, ECCE CRUCEM DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI**. (Bežite zlobne moči, glej križ Gospoda našega Jezusa Kristusa).

Četrty je najstarejši zvon v Kropi iz l. 1710. Tudi tega je vlil mojster Gašper Franchi. Sv. Trojica venča Marijo, Marija z Jezusom v naročju, sv. Lenart. **SANCTUS DEUS, SANCTUS FORTIS, SANCTUS IMMORTALIS MISERERE NOBIS**. (Sveti Bog, Sveti Mogočni, Sveti Neumrjoči vsmili se nas).

Podružnico Matere božje, ki stoji v precej strmem bregu nad Kropo, imenujejo *kapelico*. V resnici pa ni kapelica ampak lepa, prostorna romarska cerkev. Tukaj so naši trije dečki l. 1705 na tleh Marijino podobo, ki je sedaj v velikem altarju. Vsled čudne pomoči, katero so prejemale ljudje, zidajo l. 1713 sedanjo cerkev.

Trije zvonovi so vглаšeni v *cis-mollu* z glasovi *cis-e-gis* in s premerom 135:112:97 cm.

Veliki zvon je vlil Benedikt Huetterer v Ljubljani 1753. Korenine so okinčane z angeljskimi glavami. Križ, Marija, sv. Florijan in grb Kranjske dežele. Sredi zvona je napis: **MONSTRATE ESSE MATREM**. (Pokaži da si naša mati.) Zgoraj beremo: **CANTABO RESONANS DIGNAS DE VIRGINE LAUDES**,

GRATIAE AD ORIGINEM HIC VOCAT ALMA PARENS.

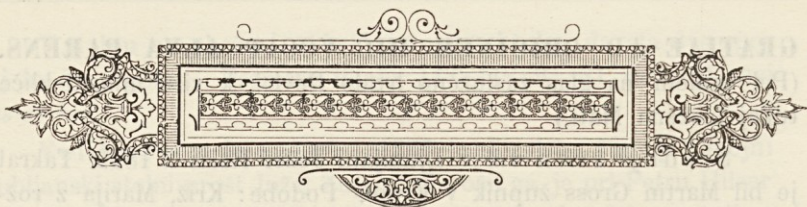
(Pel bodem na glas zaslužen hvalo Devici, k viru milosti kliče tukaj blažena Mati.)

Srednji zvon vžil v Ljubljani Jožef Reiss l. 1822. Takrat je bil Martin Gross župnik v Kropi. Podobe: Križ, Marija z rožnim vencem v roki in s krono na glavi, sv. Florijan in sv. Janez Nepomuk.

Mali je iz livarne Alberta Samassa. Napravila sta ga Janez in Amalija Fabijan l. 1869. Tehta 953 Œ. Križ in Marija brezmadežna.

Cerkev Matere božje „pri kapelici“ ima nad glavnim altarem še majhen stolp, v katerem je zvon za zadnjo uro (navček). Ljubljanski zvonar Benedikt Huetterer mu je dal l. 1752 glas $\bar{g}$ s premerem 47 cm. Kristusova glava (Ecce homo), Lavretanska Marija in Marijina hišica. Zgoraj napis: **S. MARIA LORETTO ORA PRO NOBIS.**

16. Lescé.

V Lescah je bila nekdanj znana božja pot. *) Znamenita je cerkev, posvečena **Mariji v nebo vzeti**. Zunaj ni videti družega kakor visoko zidovje; ako pa stopiš skozi glavna vrata, vgladaš veličastno hišo božjo. Velika in simetrično razdeljena stavba je 29·60 *m* dolga in 20·70 *m* široka. Pravijo da jo je zidala neka Koroška vojvodinja, ki je menda tudi tukaj pokopana pod altarjem sv. Katarine. Cerkev ima šest kapel. Na evangelijski strani sta altarja sv. Antona Paduanskega in sv. Andreja, na listni strani pa altarja sv. Katarine in sv. Janeza Krstnika. V zadnjih dveh kapelah stoji v eni krstni kamen, v drugi spovednica.

Gotove letnice, kedaj je bila cerkev zidana, do sedaj nisem mogel dobiti. Ljubljansko škofijsko poslopje je pri osodnem požaru l. 1600 popolnoma pogorelo z arhivom vred. Takrat so bile pokončane vse stare listine. Vendar se je iz družih aktov dognalo naslednje:

Milosti polna podoba Marijina v Lescah je bila povod, da so ustanovili tukaj slavni spredniki naše cesarske rodovine duhovsko službo in zidali bržkone tudi cerkev. Duhovniku so odločili dohodek iz zemljišč, katera so bila poprej lastnina Celjskih grofov. Zadnji Celjski grof je bil umorjen v Belem Gradu 11. novembra 1456 in njegova velikanska posestva so prišla v roke Avstrijskim vladarjem. Na Gorenjskem so dobili grajščine: Kranj, Neuburg

*) Seit Jahrhunderten schon befindet sich in der Pfarrkirche zu Lees das Gnadenbild U. L. F. Maria und dieser Ort wird deshalb seit Menschengedenken von der Nähe und Ferne an den hohen Marienfesten als Wallfahrtsort sehr zahlreich besucht. *Ljubljanski knezo-škofijski arhiv.*

nađ Preddivorom, Radolico, Wallenburg blizo Kamne Gorice in Weissenfels. Izvir beneficija moramo iskati toraj od l. 1456 dalje. Vtelesili so ga kolegijatnemu kapitolu v Novem Mestu. Ko je bil l. 1787 omenjeni kapitul ločen od Goriške škofije in podrejen Ljubljanski: tedaj je prišel Leški beneficij v neomejeno posest novo vstanovljene župnije v Lescah. L. 1775 je prodala država zemljišče za 13.000 gold. in duhovnik je vžival od te svote obresti, ki so iznašale letnih 520 gold.

Ako se spomnimo nazaj v 16. stoletje, najdemo na Gorenjskem mnogo privržencev Lutrovega krivoverstva. Najbolj vgodna tla so jim bila na Bledu, v Begunjah in v Radolici. Glavni predikant (oznanovalec) je bil Peter Kuplenik, bivši Kovorski župnik. L. 1572 je večkrat pridigoval v Lescah, trosil je pa svoje zmote že od l. 1564 dalje. Mož naj bi bil raje deloval v svoji prejšnji službi za zveličanje vernih. Toda zašel je na napačna pota in postal odpadnik. Avstrijski nadvojvoda Karol je zahteval, naj ga Radoliški grajščak Moric plem. Dietrichstein izžene iz tega okraja. Toda Dietrichstein ga je zagovarjal na vse načine, dajal mu hrano in ga hodil sam poslušat, drugi plemenitaši so ga pa podpirali z denarjem. Kljub temu je moral prestati Kuplenik veliko hudega. Ako bi bil toliko trpel za katoliško vero, bi ga lahko šteli v vrsto svetih spoznavalcev.

L. 1699 so vstanovili v Lescah bratovščino sv. Antona Paduanskega. Ljubljanski prošt Janez Preshern, (umrl 28. septembra 1704) se je posebno zanimal za-njo in je tudi prvi podpisan med udi. Namen bratovščini ni bil nadzemeljski ampak posvetni. Udje so molili vsak dan Oče naš, Češčena Marija in apostolsko vero, da bi po priprošnji sv. Antona blagoslovil Bog poljske pridelke. V vstanovnem pismu je omenjeno, naj se naslika na altar ali na bandero svetnikova podoba, ki drži med nevihto razpet plajšč nad poljem in okoli njega naj kleče kmetje proseči ga pomoči.*)

L. 1802 je hotela vlada izmed treh župnij: Ródine, Bégunje in Lescé eno opustiti. Z odlokom 25. marca 1802 je bila odprav-

*) Knjiga bratovščine, v močnem usnju vezana, hranjena je v farnem arhivu. Na prvi strani beremo: *Confraternitas s. Antonii Paduani erecta in leess filialis ecclesiae B. M. V. et approbata ab Innocentio XII. anno 1699. — Huius fraternitatis finis praecipue est conservatio frugum terrae per patrocinium s. Antonii, qui ad excitandam maiorem devotionem depingi potest in altari aut vexillo, inter tempestates flectentibus circa ipsum rusticis, extenso pallio super campā et seminata.*

ljena fara Lescé, ki naj se združi z Radolico. Župnišče naj se proda v korist vero-zakladu in v Radolici naj se ustanovi nova kapelanska služba, da bode dotični kapelan imel ob nedeljah in praznikih v Lescah zjutranjo in popoldansko božjo službo. Med ljudstvom nastane vsled tega silna razburjenost in tudi škofijstvo se krepko potegne za obstanek Leške župnije. V dopisu na deželno vlado pravi med drugim: „Die Pfarrpründe in Lees wird lediglich aus der frommen Stiftung des durchlauchtigsten Erzhäuses von Österreich und Kärnthen dotirt, kraft welcher auf immerwährende Zeiten ein Kurat zu Lees unterhalten werden solle und bisher immer unterhalten worden ist. Auch ist es nicht rathlich, fromme Anordnungen ohne irgend einen zwingenden Grund zu entkräften.“ Reč se je zavlekla štiri leta. Nazadnje so zmagale vendar prošnje faranov s priporočilom škofijstva. Župnija je bila 7. februarja 1806 zopet potrjena in potem razpisana.

V faro spadajo vasi: Lescé, Hraše, Hlebce in Nova Vas. Duhovska služba je bila ustanovljena že pred l. 1601, prava župnija pa 1787.

Župniki:

1. **Franc plem. Gandini** je oskrboval dušno pastirstvo od 1787 do 1791. Njegova dolžnost je bila tudi ta, da je imel za romarje vsako saboto pete Lavretanske litanije in da je obiskoval bolnike v Radolici.

2. **Janez Miha Grossl**, župnikoval od 1791 do 1802. Tega leta odide v Cerklje pri Kranju, od tu se poda 1813 v Železnike, kjer včaka l. 1816 zadnjo uro. V zidu tamošnje farne cerkve mu je vdela v spomin plošča, katera nam pove, da je bil ranjki župnik oče revežev in ustanovnik šole (*ozha teh ubogih, ustvarnik te sholle*).*) — Za njim pride v Lesce kot administrator Matija Pucher (1802—1806). V teh štirih letih fara ni imela vmeščenega župnika, ker jo je hotela vlada opustiti, kar se vendar k sreči ni zgodilo.

3. **Jernej Bastijanzhizh** (1806—1818), poprej vikar v Radolici, pobožen, svet mož. Spisal je l. 1783 knjižico: *Katholshku Podvuzhenje od tih pervih dveh Sakramentov S. Kersta inu S. Firme*. Umrli 14. januarja 1818 ob 1/28 zjutraj med sveto mašo vsled mertvouda (Schleimschlag) star 63 let. Pokopal ga je Mošenjski župnik Urban Aschbé. Nagrobni napis:

*) Ivan Lavrenčič: Zgodovina Cerkljanske fare 1890.

BARTHOLOMAEVS BASTIANZHIZH PAROCHVS ET DECANVS IN LEES.

(Jernej Bastijančič župnik in dekan v Lescah.)

4. **Jožef Jenko** (1818—1831). Poprej je bil kapelan v Mengšu. Odšel je kot kanonik v Novo Mesto. — Naslednik mu je imenovan

5. **Jožef Gogala** (1831—1846), bivši župnik v Zaspah. Na grobnem spominku beremo: *Hier harret der Auferstehung der sterbliche Leib des hochwürdigen Herrn Joseph Gogala, gewesenen Pfarrers in Lees, geboren in Veldes am 25. März 1786, gestorben am 2. September 1846.* Umrl je za jetiko. — Za njim pase Leške ovčice

6. **Gregor Sajz** (1847—1856). Kapelanoval je v Kamniku in v Cirknici, postal farni vikar v Novi Oselici in slednjič župnik na Blokah. Od tu je prišel v Lesce. Hudoben nagajivec mu je naslikal zajca na župnišče. Kdo bi bil tako zlobne šale vesel? Tudi župnik je ni bil. Vsled žalosti in jeze dobi žolčno mrzlico, ki ga spravi prezgodaj v grob. Sajz je bil rojen 6. marca 1798, umrl 8. septembra 1856. — Sedaj dobi župnijo

7. **Primož Kosec**, ki jo vlada osem let (1857—1865). Prišel je iz Poljan pri Loki. Škofijstvo ga je izmed 15 prosilcev priporočilo *primo loco* (na prvem mestu) zaradi vsestranskih dobrih lastnosti. Nad njegovim grobom je napis: Tukaj počiva častiti gospod Primož Kosec, fajmošter Leški, umrl 14. julija 1865, star 63 let.

Zanj pa molite ve
Hvaležne vse ovce.*)

8. Sedanji župnik **Friderik Hudovernig** je nastopil službo meseca februarja 1866. Občespoštovani gospod je bil imenovan 1891 škofijskim duhovnim svétnikom in je sedaj častiti starosta Radoliške dekanije.

Mrliška knjiga se začenja 24. maja 1787, krstna 6. junija 1787, poročna 28. januarija 1788.

* * *

*) Zanimiv kronogram se bere na pokopališču v Lescah na spominku neke matere:

POZHVAITE BRVMNLIH COSTI
DE VAS ANGELOV CLIZ OSHIVI (1832).

Prostorni stolp stoji ločen od cerkve. Zvonovi so vglašeni v *mollu* z glasovi *d-f-a* in s premerom 140 : 112 : 100 *cm*.

Veliki zvon je delo Antona Samassa v Ljubljani iz l. 1840. Podobe so spodaj ob robu: Križ, Marija v nebo vzeta obdana z angelji, sv. Jurij na konju in zmaj poleg njega. Napis ob krilu: **IN HONOREM DEI ET B. M. V. IN COEL. ASSUMPTAE PAROCHIANI ET BENEFAC.** (V čast božjo in blažene Device Marije v nebesa vzete župljani in dobrotniki.)

Srednji iz livarne Janeza Köder v Beljaku l. 1793. Takrat je bil v Lescah župnik Janez Miha Grossl in cerkveni ključar Andrej Collmar. Ta opazka se bere na zvonu. Podobe: Odrešenik s kroglo v roki, sv. Mihael s tehtnico in z mečem, sv. Janez Krstnik s križem in z jagnjetom, Marija brezmadežna z lilijo v roki in s kačo pod nogami, sv. Andrej in svetnik s palmo. Marija ima posebno lep obraz. Napis zgoraj ob vratu: **CONSECRATA IN HONOREM B. M. V., S. IOANNIS BAPTISTAE ET S. MICHAELIS ARCHANGELI.** (Posvečen v čast blaženi Devici Mariji, sv. Janezu Krstniku in sv. Mihaelu nadangelju.)

Mali s podobami: Križ, sv. Janez Krstnik, Marija z Jezusom v naročju, sv. Janez Nepomuk. Vlit ga je l. 1758 v Kranju Janez Kristijan Riser. Za okraske ima ženske glave.

Zraven teh treh zvonov visi še majhen zvon s premerom 53 *cm*. Križ, sv. Jožef, sv. Barbara. Podobe kot tolažba umirajočih kažejo, da je to mrliški zvon. Vlit za časa sedanjega župnika in duhovnega svetnika Friderika Hudovernika v Albert Samassovi livarni l. 1878.

17. Leše.

Dobro uro od božje poti na Brezjah se pride po poljskih kolovozih in stezah v Leše. To je majhna župnija **sv. Jakoba** s kakimi 400 prebivalci. Kdor bi iskal miru, ga tukaj gotovo najde, ako ga ima že v sreču. Kraj je bolj v strani, skrit v prijazni, tihi dolini. Svet je nekoliko močviren pa nenavadno rodoviten, odprt proti jugu in v zavetju pred vetrovi. Na severni strani ga straži visoka planina Dobrča, proti vzhodu in zapadu ga zakrivajo bolj nizki griči. Po pravici zasluži ime „Gorenjska Vipava.“

Posebne zgodovine o Lešah ne moremo pisati, vendar je bila duhovniška služba ustanovljena že l. 1745, podrejena župniji Radolice. Od 1769—1774 pastiroval je tukaj Wolfgang Gogala, ki je bil l. 1742 kapelan v Radolici. — Vasí: Leše, Palovče in Piračica so prosile l. 1780 Ljubljansko škofijstvo, da bi smel takratni beneficiját v Lešah Jakob Maguschar tudi krščeovati, pokopavati ter spisovati krstne in mrliške liste. Škofijstvo je vgodilo tej prošnji z odlokom 21. junija omenjenega leta toda s pristavkom, da ne sme biti oškodovan zarad tega na štolnih dohodkih Radoliški vikar. Zato sta Jakob Maguschar in Radoliški vikar Jernej Ressiman naredila pogodbo, da bode plačeval Lešanski beneficiját Radoliškemu vikarju vsako leto 3 gld. 15 kr. odškodnine za štolo. To pogodbo sta lastnoročno podpisala 30. junija 1780. — L. 1783 postanejo Leše samostojen vikarijat, patronatske pravice pa pripadejo stolnemu proštu Ljubljanskemu.

Prvotna mala cerkvice je bila postavljena okrog l. 1660. Letnica 1668 zunaj pri uri pa pomeni, da je bil takrat sozidan zvonik. — Mrliška knjiga se začinja l. 1781, krstna 1783, po-

ročna 1799. Od tega časa do danes je bilo 15 župnikov, pride toraj osem let na enega.

1. **Jakob Magushar** 1776—1794. Odšel je v Ljubno in umrl tam 28. marca 1801.

2. **Matevž Wolf** 1795—1796. Postal 22. novembra 1796 prvi naslednik Valentinu Vodniku na Koprivniku.

3. **Franc Petschar** 1796—1797. Odšel je za lokalnega kapelana v Ribno.

4. **Sebastijan Selak** 1797—1799.

5. **Franc Jabornigg** 1799—1801.

6. **Gabrijel Dornig** 1801—1806. Umrl v pokoju na Blejski Dobrávi 20. februarja 1822.

7. **Anton Ressmann** 1806—1822. Ta je staro cerkev podrl in zidal novo. Dolga je 19 metrov, široka 8 metrov in pol. Pri glavnem vходу v cerkev je na desni strani zunaj vzdana kamnita plošča z napisom: *Anton • Ressmann • vic • par • templique • restaurator • Loeschach • 30 • Oct • 1822 • obiit •* (Anton Ressmann župnijski vikar in graditelj cerkve, umrl v Lešah 30. oktobra 1822.)

8. **Lovrenc Poklukar** 1823—1826. Župnik enakega imena je pastiral v Gradu od 1833 do 1835.

9. **Jakob Preshern** 1827—1830. — 15. julija 1827 je posvetil cerkev knezo-škof Anton Alojz.

10. **Juri Košmerl** 1831. Postal župnik na Jesenicah, kjer je ostal do 1845.

11. **Janez Burger** 1832—1845.

12. **Janez Kunstelj** 1846—1854.

13. **Anton Smrekar** 1854—1877. Iz Leš odšel v Kranj, kjer je živel v pokoju do smrti 4. maja 1886.

14. **Alojz Kummer** 1877—1883. Dobil župnijo Brdo.

15. **Janez Tavčar** od 1883 dalje. Okusno je prenovil cerkev, duševno prerodil župnijo, vstanovil več bratovščin (rožnovenska s tri tisoč udi) ter vredil kot vnet cecilijanec cerkveno petje.

* * *

Zvonovi pojó v kvart-sekst-akordu z glasovi *f-hes- $\bar{a}$* . Menda niso bili namenjeni za Leše, ker podobe na zvonovih niso v nobeni bližnji zvezi z Lešanskimi svetniki. Premer jim je 104:76:59 cm.

Veliki zvon ima lepo izdelane podobe in okraske. Vsaka korenina je okinčana z grojzdom. Križ, sv. Andrej na postranskem križu, sv. Barbara, sv. Vid v kotlu. Napis: **MICH HAT GEGOSSEN GEORG STEINMETZ IN CILLI 1818.**

Srednji. Ta zvon so dobili iz Celovca, kjer ga je vлил Vincenc Gollner l. 1826. Na zvonu je pet majhnih podob, namreč: Marija z Jezusom v naročju in z rožnim vencem v roki, sv. Janez krščuje Jezusa, evangelist Luka z volom, sv. Martin na konju in revež poleg njega, vojščak s palmo in mečem.

Mali je ravno tega zvonarja in iz tega leta kakor srednji. Podobe: Križ, sv. Trojica venča Marijo, evangelist Matevž z angeljem, sv. Florijan.

18. Ljubno.

Ljubno se je že l. 1538 ponašalo z lončarsko zadrugo (Hafnerzunft). Morala je biti že tedaj precejšna vas, ki je imela gotovo tudi svojo cerkev, seveda kot podružnico vikarijata v Podbrezjah. Imenovala se je cerkev sv. Lovrenca v Leševju.

Ponosni zvonik so prizidali konec 18. stoletja največ s pomočjo bivšega tukajšnjega bogatina-veljaka Andreja Sporer, ki se je iz Nemčije sem priselil in si po kupčiji pridobil obilno premoženje. Bil je tudi dober kristijan ter zapustil precejšne glavnice za ustanovljene svete maše. Ko je izmrla možka vrsta te rodovine je nastopila ženska vrsta (Tomazin imenovana), katere blišč pa je kmalo zginil. Daljni sorodnik omenjene družine je Alfonz Pavich plem. Pfauenthal, ki biva v Zadru v Dalmaciji kot deželnega predsednika namestnik. Zgoraj imenovani Sporer je po zanesljivem ustmenem sporočilu podelil 1000 gld. za zidavo sedanjega stolpa. — Kapela svetih treh kraljev, ki je s prostorno zakristijo pod enim nadstrešjem, je bila prvotni cerkvi prizidana bržkone šele potem, ko so se jeli romarji tukaj shajati pri vdarjeni Mariji, tedaj gotovo ne pred l. 1692. Tega leta je bila vdarjena podoba (lesena soha) Marije Device, katera se je do tistega časa nahajala v lopi pred velikimi cerkvenimi vratmi. To nam spričuje kronogram z besedami:

STATVA DEIPARAE FVERAT PERCVSSA A MVRARIO
QVI POENITENS LVGEBAT II ANNIS SVPERSTES.

(Podoba božje Matere je bila vdarjena od zidarja, ki je v pokori žaloval dve leti.) Pisal se je Gregor Eržen, potoval menda tudi v Rim in umrl v Kamni Gorici.

Samostojna duhovnija je postala v Ljubnem l. 1786. — Krstna in mrtvaška matrika se pričeneja meseca avgusta 1786, poročna pa februarija 1787. Od tega časa je bilo devet župnikov in sicer:

1. **Janez Cerar**, nastopil 12. avgusta 1786, umrl v Ljubnem 12. julija 1794.

2. **Jakob Magushar**, nastopil 15. septembra 1794, umrl v Ljubnem 28. marca 1801. Od 1776 do 1794 je bil vikar v Lešah.

3. **Anton Bergant**, nastopil 20. maja 1801, odšel iz Ljubnega 7. aprila 1802.

4. **Jožef Petrizh**, nastopil 28. avgusta 1802, odšel iz Ljubnega 1. februarija 1817. Od tega časa je živel v pokoju na Spodnjem Brniku, kjer je zapustil ta svet februarija 1820.

5. **Filip Jakob Groschel**, nastopil 11. februarija 1817, umrl v Ljubnem 30. avgusta 1854. Poprej je bil vikar v Radolici.

6. **Matija Brolih**, nastopil 16. decembra 1854, odšel kot dekan v Šmarijo 24. aprila 1860.

7. **Anton Zarnik**, nastopil 24. aprila 1860, odšel za župnika v Naklo 1. oktobra 1865.

8. **Janez Vovk**, nastopil 1. oktobra 1865, odšel kot kanonik v Novo Mesto 20. septembra 1876.

9. **Janez Teran**, nastopil 20. septembra 1876 in še sedaj blagonosno deluje v Ljubnem.

Iz te vrste župnikov se razvidi, da so imeli Ljubenčani vedno rednega dušnega pastirja.

V Ljubnem je znana božja pot **Matere božje pomočnice** (*B. M. V. boni auxilii.*) Tukaj je bil nastavljen duhovnik Sebastijan Pogačar (špecialist za kronograme), podrejen vikarijatu Podbrezje. V Ljubnem je bival od l. 1755 do svoje smrti 7. decembra 1762. Zanj se berejo štiri vstanovljene maše. Ta je sklical l. 1759 stare duhovnjane, da bi pričali o čudnih prikaznih v Ljubenski cerkvi. Od njih je zvedel, da so videli ljudje večkrat čudno svetlobo nad cerkvijo, še preden je bila vdarjena Marijina podoba, da so se zvonovi sami glasili in da je bila cerkev razsvetljena. *) To znajo biti le ljudske pravljice.

*) *Multoties visi sunt prodigiosi splendores supra ecclesiam Lauffensem adhuc ante percussam statuam B. M. V. Item saepius audita est compulsio nemine funes trahente. Nocte festum purificationis B. M. V. praeunte invenerunt ecclesiam, prius ab aedituo clausam, apertam, illuminatam et peramoeno odore repletam. Desuper omnes genuflexi laudaverunt Deum, admirabilem in Matre sua.*

Opomnim še to, da je dal Podbreški župnik Gregor Engelmann prebarvati Marijino rano, pa brez uspeha.

Zgodovinskega pomena je bratovščina *) potrjena po papežu Klemenu XI. 4. julija 1704. Imenik dotičnih udov se pričenja z naslednjimi odličnjaki: Ljubljanski knezoškof Ernestus Amadeus; njegov glavni namestnik Karol Peer; škofovi dvorni kapelan Janez Nep. Castelliz; Mošenjski župnik Tomaž Erlach itd. Od 1757 do 1766 je zapisanih 3292 udov! Župnik Matija Brolih je obnovil to bratovščino, ki je bila zaspala v teku časov. Oživljena je bila s pismom sv. očeta Pija IX. 1858. Toda ker se morejo dotični odpustki le v tej cerkvi dobiti, je bratovščina precej omejena in ne vspeva dosti. Število sedanjih udov je le 359. (Iz knjige Ljubenske cerkve *Album Marianae Confraternitatis*, ki se rabi tudi za zgodovinopis.)

O prvih štirih župnikih ni skoraj nobenega sledu o delovanju. Tudi o Grošelnu, ki je bil tukaj 37 let, ni znano družega kot to, da je volil v svoji oporoki l. 1853 neko zemljišče učitelju za priboljšek. Ta odredba je dala pozneje veliko prepira. Sedanji župnik je imel zarad te vstanove veliko pisarij in sitnosti. Zadnji odlok deželnega šolskega sveta je prisodil dohodke te vstanove za porabo stvarnih šolskih potreb. — Brolih je dal zvoniku, ki je bil pokrit do tedaj s škodlami, sedanjo obliko na videz ponosno pa ne dosti praktično, ker prizadeva obilne stroške. — Zarnik je izvršil mnogo koristnih poprav pri župnišču, katerega je zidal poprej imenovani kurat Sebastijan Pogačar l. 1757. Letnica se bere nad portalom župnišča:

LAVS HIC DEO AC MARIAE.

(Čast tukaj Bogu in Mariji.)

Kapelanija je bila zidana že poprej, morda kmalo za l. 1692. — Jako vnet in skrben duhovni pastir je bil župnik Vovk. Za njegovega časa se je oskrbelo lepo zvonjenje in izdelani so bili vsi trije stranski altarji od Vurnika. — V času kar pastiruje sedanji župnik, se je napravil med drugim nov križev pot (od akademičnega slikarja Wolfa) in božji grob, ki ga je naredil Götzl. L. 1894 sta postavila brata Zupan za 1350 gold. nove orgle z 9 pevajočimi spremeni.

Izmed važnih dogodkov omenjam, da je l. 1828 pogorela streha na cerkvi in na zvoniku. 1829 je bila zopet prenovljena.

*) *Confraternitas Beatissimae V. Deiparae Mariae Thaumaturgae in Lauffen, auxiliatricis potentissimae bonae mortis.*

O tem spričuje napis nad srednjimi cerkvenimi vratmi, ki se glasi: *Deiparae Mariae haec aedes primo Octobris die incendio devastata est. Anno sequenti sumptibus benefactorum iterum reaedificata.* (Ta cerkev božje Matere Marije je bila 1. oktobra po požaru poškodovana. Naslednje leto zopet popravljena po darovih dobrotnikov.) — Lep kronogram (1755) beremo na kamniti plošči, ki pokriva rakev sredi cerkve:

ECCE MORS FIT ILLARIS ASSISTENTE DEIPARA.

(Glej srečno smrt, ako stoji Marija na strani.)

V Ljubenski župniji se je ohranila stara navada, da botri, nesoči otroka k krstu, vzemó kos kruha s seboj. Na poti v cerkev ga podelé prvemu, ki jih sreča. Morebiti pomeni to, koliko da je vredna miloščina. Ali pa da bi dodelil Bog otroku srečo v življenju, ker novorojenec že na prvem potu skazuje delo vsmiljenja. —

* * *

Zvonovi pojejo v kvart-sekst-akordu z glasovi *cis-fis-ais-cis*.
Premier 137 : 100 : 81 : 65 cm.

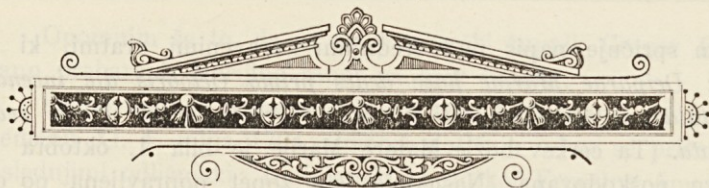
Veliki zvon. Ljubljanski zvonar Benedikt Hutterer mu je dal l. 1750 mogočen glas, ki se razlega z Ljubenskega griča daleč na okrog. V koreninah so vdlane angeljske glave. Podobe: Križ, Marija z žezlom v roki in z Jezusom v naročju, sv. Lovrenc. Napis: **TU TEMPLUM ET SACRARIUM SPIRITUS SANCTI, TOTIUS SANCTISSIMAE TRINITATIS NOBILE TRICLINIUM, PROTEGE NOS A MALIS.** (Ti tempelj in svetišče svetega Duha, presvete Trojice zlahtni prestol, varuj nas hudega.)

Drugi tehta 1084 $\mathcal{H}$. Dobili so ga s tretjim in četrtem zvonom iz Albert Samassove livarne l. 1873. Križ, Marija brez madeža spočeta, sv. Jurij in sv. Uršula. **VERNIM DUŠAM MIR IN POKOJ.**

Tretji je težak 562 $\mathcal{H}$. Križ in sv. Jožef. **MIR LJUDEM NA ZEMLJI.**

Na četrtem je Križ in sv. Florijan. **ČAST BOGU NA VIŠAVAH.** Teža 288 $\mathcal{H}$.

Metrika 1609 (9. v. 23)
19. Mošnje.

Mošnje so stara župnija, ki ima svojo prazgodovino. Oglejski patrijarh Peregrin je daroval l. 1156 cerkev Tarvizinskemu škofu grofu Urhu Treven. Patronat je imel l. 1377 grof Friderik Ortenburg, pozneje so pripadle te pravice Avstrijski vladarski hiši. L. 1399 je bil tukaj župnik (*plebanus*) Gaiseker Posch.*) Ravno ta letnica se bere pri glavnem vhodu v cerkev. V stari knjigi iz l. 1649 se imenuje župnija in cerkev **sv. Andreja** v Mošnjah *archiducalis parochia ad s. Andream in Mössnäch*. Mošnje imajo najstarejše farne matice v Radoliški dekaniji. Začenjajo se 15. februarija 1609.

Daljno zgodovino bomo razvideli v zaporedni vrsti Mošenjskih župnikov.

1. 1610 **Janez Wrezsl.**

2. 1614—1635 **Nikolaj Masius.**

3. 1635—1641 **Matija Grabnar.** Za Grabnarjem je bil nekoliko časa Martin Popall namestnik.

4. 1642—1676 **Andrej Novackg** (Novak). Za vodilo si je privzel besede 24. psalma: *Firmamentum est Dominus timentibus eum*. (Gospod je podpora njim, kateri se ga bojé.) Bil je pa tudi podpore potreben v tistem žalostnem času, ko je zadel interdikt Mošenjsko župnijo. To je huda cerkvena kazen, ki prepoveduje pri cerkvi vsa duhovska opravila. Interdikt je veljal od 20. oktobra 1646 do 1649. V tem času je bila cerkev zaprta in ljudje so morali iskati duhovne pomoči v Radolici, Kropi, Podbrezjah in

*) Glej *catalogus cleri* Ljubljanske škofije.

Kovorju. Vsak bode vprašal, zakaj je bila tako občutno kaznovana župnija in skoraj za tri leta? Novak nam to sam popisuje, ko pravi, da so ga napadli nekateri hudobni domačini, ki so pridrli v župnišče, razdejali tukaj kar so mogli dobiti itd. S kakim namenom so to storili, ni določno povedano. Župnik piše: *procul dubio instinctu diaboli* (gotovo po nagibu hudobnega duha). Pa je moral biti še kak drug vzrok.

5. 1678—1689 **Sebastijan Schumy.**

6. 1690—1725 **Jakob Prettner.** 4. decembra 1690 *terrae motus ingens non sine damno turris et ecclesiae.* (Hud potres, ki je poškodoval zvonik in cerkev.)

7. 1725—1756 **Tomaž Erlach**, *magister philosophiae et districtus superioris Carnioliae commissarius* (učenik modroslovja in škofijski komisar na Gorenjskem). Ud duhovniške bratovščine sv. Mihaela v Mengšu. *) Umrl 61 let star 16. julija 1756. Pokopal ga je Peter de Modersheim b, župnik v Šmartnem pri Kranju.

8. 1757—1758 **Franc Wolfgang Forgar**, *protonotarius apostolicus*, doktor bogoslovja in modroslovja. Neizprosna smrt je pobrala 49 letnega moža-učenjaka že 11. maja 1758.

9. 1761—1778 **Tomaž Prevodnik.** Prevodnik se je odpoval župniji. Za njim pride

10. 1778—1796 **Lenart Pettermann**, bivši katehet na normalnih šolah v Ljubljani. V reverzu dné 15. julija 1778 pravi, da bode vestno spolnoval vse dolžnosti, kakor se spodobi značajnemu duhovniku, zvestemu državljanu in katoliškemu kristjanu (wie es einem Ehrlichen Seelsorger, Getreuen Vasallen und Katholischen Christen gebührt). Vredno je brati Petermanov natančni zapisnik o cerkvenih reformah cesarja Jožefa II. Sploh je ta župnik rad vse zabilježil, kar se je zgodilo važnega na pr. da je l. 1782 potoval sv. Oče Pij VI. skozi Ljubljano na Dunaj itd. Omenja tudi veliko povodenj, ki je bila pred božičem l. 1779. Na Globokem, v Otočah in Podnartom je odnesla Sava mostove, v Kamni Gorici je bilo zasutih nekaj hiš in kovačnic. Njegov kapelan Luka Wirtitsch je šel pred svetim dnevom čez Radoliški most na Dobrávo, kjer je ostal deset dni, da so hodili ljudje tam k službi božji. — Peterman je umrl v Mošnjah vsled jetike 29. februarja 1796. Pokopal ga je Urban Criviz, dekan in župnik v Gorjah.

*) Glej Zgodovinski zbornik 1893.

11. 1796—1819 **Urban Aschb  **, poprej   pnik v Bégunjah. Gotovo ni slutil, kako imenitna bode    nekdaj kapela Matere božje na Brezjah, katero je dal on zidati l. 1800. Tudi Leopold Leyer (rojen v Kranju 21. novembra 1752), ki je naslikal l. 1814 sedanjo čudodelno podobo Marijino, ni mogel misliti, da postane na tem kraju čez 50 let glasovita božja pot. — Ažbe se preseli 1819 iz Mošenj kot stolni kanonik v Ljubljano in na njegovo mesto pride

12. 1819—1850 **Urban Polizhar**. Tudi on se je preselil, pa ne v Ljubljano ampak v neko boljšo domovino. Umrl je v Mošnjah 23. maja 1850, star 73 let. Na grobnem spominku bemo kratko vo  ilce :

Bog njim daj
Nebe  ski raj!

13. 1850—1867 **Andrej Potočnik**. V njegovi dobi se je začela božja pot na Brezjah. 22. septembra 1863 je bilo razglašeno prvo čudovito ozdravljenje. Deklici Mariji Tavčar, doma v Bégunjah na Gorenjskem, se med povzdigovanjem sključena noga zravn  a, da gre brez podpore na dom.

14. 1867—1878 **Janez Sajevic**. Imel je mnogo dela, ker se je ravno o njegovem času začela nenavadno obiskovati božja pot pri „Mariji pomagaj“ na Brezjah.

15. 1878—1893 **Franc Kummer**. Obilo posla mu je dalo zidanje nove cerkve na Brezjah, *) kjer je bil vložen temeljni kamen 9. oktobra 1889. Kummer odide kot dekan na Vrhniko in na njegovo mesto pride

16. 1893 sedanji župnik **Janez Berlic**, ki bode kmalo dovršil lepo stavbo v čast Mariji in v ponos naši deželi.

* * *

V ozkem stolpu so štirji zvonovi: veliki, srednji, mali in mrl  ski. Prvi trije pojó v *moll*-trizvoku z glasovi *cis-e-gis*.

Veliki zvon tehta 1950    s premerom 130 cm. Teža je za glas *cis* nekoliko majhna, tudi premer ni velik. Zvonarjeva umetnost je dala vendar zvonu lepo doneč odmev. Gotovo je dobro blago v njem. Ima veliko lepih okraskov v podobi vencev.

*) 37 metrov in pol dolga, 9 metrov in pol široka.

Križ, Marija z Jezusom v naročju in z rožnim vencem, sv. Andrej na križu, sv. Jakob s popotno palico, sv. Jurij na konju z zmajem, redovnik s križem na halji in z lestvo. (?) Napis nam pové, da so vlili zvon dediči Vincenca Samassa v Ljubljani l. 1823.

Srednji s premerom 109 cm. Križ, rožnenska Mati božja z Jezusom v naročju in s krono na glavi, sv. Andrej na križu, sv. Lovrenc s palmo in z železno mrežo. Napis ob krilu: **IOANN. IAC. SAMASSA ME FVDIT LABACI SVB R. D. LEONARDO PETERMAN, PAROCHO IN MESCHNA 1780.** (Janez Jakob Samassa me je vлил v Ljubljani, ko je bil Lenart Peterman župnik v Mošnjah 1780.)

Mali ima 600 $\mathcal{E}$ teže in 88 cm v premeru. Iz livarne Antona Samassa v Ljubljani 1840. Križ, sv. Mihael s tehtnico, z mečem in zmajem, sv. Florijan gasi gorečo cerkev.

Mrliški zvon je od zvonarja Alberta Samassa v Ljubljani iz l. 1893 in tehta 51 $\frac{1}{2}$ g. Angelj s trobento.

Pri Mariji pomagaj na Brezjah so štirje zvonovi v kvart-sekst-akordu z glasovi *c-f-a-c̣* in s skupno težo 5518 $\mathcal{E}$. Enako zvonjenje je v Bégunjah v skupni teži 5740 $\mathcal{E}$. Vrvi zvonov tekó v steklenih posodah (pušah). Na ta način ostanejo vrvi dolgo časa nepoškodovane, ker se ne trgajo ob gladkem steklu.

Veliki zvon. Podaril ga je l. 1893 iz ljubezni do preblazene Device posestnik Miha Studén iz Tupalič (fara Preddevor). Blagi mož ni mogel zapustiti lepšega spominka Mariji in sebi, kakor s tem činom. Nad 3200 $\mathcal{E}$ težek raznaša z veličastnim glasom *c* daleč okoli slavo pomočnice kristijanov. Premer v krilu 149 cm. Vлил Albert Samassa v Ljubljani. Podobe: Križ, Marija pomagaj, nadangelj Mihael, sv. Vid. Napis: **DAROVAL ME JE MIHA STVDÉN, DA ŽIVE RAZVESELJVJEM, MRTVE OBŽALVJEM, SLAVO MARIJI OZNANVJEM.**

Drugi zvon s premerom 109 cm in s težo 1244 $\mathcal{E}$. Prišel je l. 1863 iz livarne Antona Samassa v Ljubljani, ravno tako tretji in četrti. Križ, Marija pomagaj, sv. Vid v kotlu, sv. Florijan.

Tretji. Premer 87 cm, teža 687 $\mathcal{E}$, Križ, sv. Vid.

Četrti. Premer 73 cm, teža 387 $\mathcal{E}$. Oktava velikega zvona. Križ, sv. Andrej s postranskim križem, sv. Rok.

Slabe pol ure od Mošenj proti severu stoji na malem gričku **podružnica sv. Janeza Krstnika na Spodnjem Otoku**. Med ljudmi se govori, da je bilo tukaj nekaj jezero. To govorico potrjuje nekoliko kraj sam, ki se razprostira pod cerkvijo kakor v plitvem kotlu, dalje ime Otok in hiša ob glavni cesti pod klancem, kjer se pravi pri Brodcu.

Pri tej podružnici zvoní cerkvenik še dandanašnji ob ednajstih poludne. Prašam ga zakaj? Odgovori, da je začel o tem času (ob ednajstih) zvon sam zvoniti, ko so prišli tu-sem Turki. Čudnega zvonjenja se tako prestrašijo, da odidejo iz tega kraja.*)

Pred cerkvijo je lopa z lesenim stropom, na katerem je naslikanih veliko svetnikov. Glavna vrata imajo letnico 1694. V cerkvi je na listni strani kapela sv. Janeza Nepomuka. Njemu v čast se opravlja vsako leto meseca maja devetdnevnic.**)

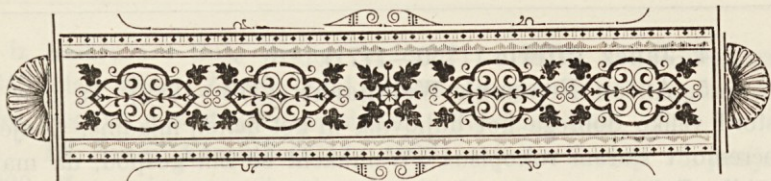
Večji zvon je iz l. 1797 zvonarja Janeza Jakoba Samassa. Premer 87 cm, teža 615 $\mathcal{E}$, glas h. Križ, Marija obdana z angelji, sv. Janez evangelist.

Manjši ima v premeru 78 cm z glasom $\overline{cis}$. Križ, čudna Marijina podoba z Jezusovim imenom, sv. Janez Krstnik in sv. Janez Nepomuk. V lil Celovski zvonar Vincenc Gollner l. 1831.

*) Ko je umrl cesar Karol IV. 29. novembra 1378 v Pragi, začeli so zvonovi sami zvoniti v stolnici sv. Vida. Ljudstvo povečuje s to pravljico cesarja, ker je bil ljubljenec narodov. Ljubil je pa tudi on Češko deželo kakor najboljši oče.

**) Precej okoren kronogram (1762) pri vhodu v kapelo se glasi: *Sub vexillo Ioannis Nep., boni nominis sigillove confessionis patroni sibi singularis, lacti certant atque vincunt confratres.*

20. Olše.

Od Krope do Podnarta se razteguje rodovitna dolina s sočnatimi travniki in z obilico sadnega drevja. Namaka jo voda Lipnica, ki se izteka v Savo. Prav blizu tega iztoka vgladamo na mali višini župnijsko cerkev Olše. *) Stari Olšanje so jo postavili v čast varuhu o povodnjih **sv. Nikolaju**. Izpod cerkve žuborí bister studenček. Kedaj je bila zidana se ne more natanjko določiti. Starejša je na vsak način kakor njena podružnica na Češnjici, ki je iz l. 1696. — Župnija ni velika pa vendar precej raztresena. Pripadajo jej vasi: Poljšica, Rovte, Dobrávica, Češnjica (s podružnico s Tomaža) in Brézovica.

Do l. 1731 so imele Olše mater-faro v Šmartnem pri Kranju. Z vstanovnim pismom knezo-škofa Feliksa grofa Schrottenbach iz dné 20. novembra 1731 pa postanejo samostojna duhovnija. In to je bilo tudi potrebno, ker so morali hoditi ljudje dve uri in pol do farne cerkve.

1. Prvi duhovni pastir je bil **Gašper Glavatizh** (1731—1744). Poprej je kapelanoval več let v Šmartnem pri Kranju in ravno vsled njegovega truda so dobili Olšanje lastno duhovnijo. Z Olš odide v Kropo, kjer umrje 78 let star 19. oktobra 1761. — Za njim oskrbuje nekoliko mesecev izpraznjeno službo Miha Snediz, kateremu sledi

2. **Martin Suppan** (1744—1748). To je bržkone tisti, ki je zidal v Bohinjski Srednji Vasi novo cerkev l. 1755.

3. **Karol Jožef Marburger** (1748—1750). Odšel je v Gorje, kjer je umrl 7. januarija 1754.

*) Pravilno ime je Olše, na Olšah, Olšanje. Ljudstvo izgovarja Ovše.

4. **Janez Piterle** (1750—1771).

5. **Anton Nepomuk Weihnacht** (1772—1789). Ta mož je storil veliko dobrega kot duhovnik in kot učitelj mladine. O njem beremo v starem rokopisu: „Weihnacht so bili gospod, da malo takih. Pobožno so opravljali službo božjo in vpeljali cerkveno petje. Otrokom so dajali hrano in jih učili krščanski nauk, brati, pisati in računati. V cerkvi so napravili vse tri altarje nove, zidali prvo nadstropje v župnišču in zasadili zlahtno sadno drevje na vrtu. V zapisnikih in povsod je bil najlepši red. Umrli so 16. novembra 1789, stari 56 let. Ko jih odkopljejo po 54 letih (1843) najdejo glavo še vso celo in z vsemi zobmi. Spodobno jo vmijejo in zopet pokopljejo. Ljudstvo jih ima za svetnika.*) Weihnachtu so dali dva meseca pred smrtjo duhovnega pomočnika z imenom Janez Jenzhizh, ki je ostal na Olšah do 12. decembra 1789. — Za njim pride

6. **Luka Wirtitsch** (1789—1810) bivši kapelan v Mošnjah.

7. **Matija Suppan** (1811—1812).

8. **Jožef Pogatschar** (1813—1814).

9. **Jurij Zhebul** (1814—1820). Šel je v pokoj, ki ga je preživel v Podbrezjah ter ondi umrl 28. oktobra 1825.

10. **Gašper Schoklitsch** (1820—1830.) Šoklič dobí župnijo precej zapuščeno. Pri poslopih se hitro pozna, ako ni vsako leto nekaj popravljenega. Z veseljem se poprime dela, naredí nov žagrad, razširi pokopališče, namesto starega lesenega kora zida nov kor in izvrši več poprav pri župnišču. — Na Olšah ga obišče večkrat dijak Jernej Widmer, poznejši knezo-škof Ljubljanski. Soznanila sta se takrat, ko je bil Šoklič kapelan v Kranju. (Glej zgodovino Brezniške fare.)

11. **Janez Supanz** (1830—1843). Rojen v Komendi l. 1790, umrl na Olšah 25. marca 1843. Poprej je bil kapelan pri sv. Jakobu v Ljubljani, od koder pride na Olše. Tukaj ga slovesno vmesti kanonik Jakob Praprotnik, Lénartkov z Dobráve. Grobni napis pravi o Zupancu, da je bil apostoljsko goreč in kot oče revežev evangeljsko radodaren (*apostolice indefessus pauperumque pater evangelice liberalis*).

12. **Jožef Žemlja** 1843, rojen na Selu pri Breznici. Njemu je bilo odmerjeno le malo časa na Olšah, samo tri mesece. Prišel

*) Na Olšah je lepa navada, da izkopano mrtvaško glavo sorodniki dotičnega vmijejo, zavijó v bel prt in zopet zagrebejo pri pogrebu družega mrliča. To se vidi tudi drugod po Gorenjskem n. pr. v Kranjski gori in v Ratečah. *Pis.*

je iz Ambrusa v Suhi Krajini in umrl za jetiko 15. septembra 1843, star 39 let. Žemlja je bil jezikoslovec, pesnik in tudi glasbar. Glej njegovo povest „Sedem sinov“ v Novicah 1848.

13. **Janez Klapšič** (1843—1869), rojen v Krašnji 16. junija 1800. Mnogo je popravil pri cerkvi in župnišču, marljiv dopisnik bil Novicam in Danici, sploh nadarjen in vrl duhovnik. Stara leta preživel v prijetnem pokoju v Trziču, kjer je prebival v lastni hiši poleg farne cerkve. Umrl 1. februarja 1884.

14. **Janez Habé** (1869—1894). V Olškem župnijskem arhivu je zapisal o sebi naslednje vrstice: „Rojen 1811 v Črnem Vrhju nad Idrijo, žegnan 2. avgusta 1835, služil v mnogih krajih za kaplana, potem v Zavrach in v Dražgošah za fajmoštra, meseca septembra 1869 peršel na Olše, kjer je 27. septembra 1885 zlato mašo imel in postal duhovni svétnik.“ — Habé je bil skromen, pobožen in učen duhovnik, izredno bistrega spomina, odličen zgodovinar. Vešč klasičnih jezikov, tudi Hebrejščine, je govoril in pisal Slovenski, Nemški, Italijanski, Francozki in nekoliko Angleški. Župljani so mu bili zvesto vdani, otroci so ga ljubili kot očeta. Šel je v pokoj dné 10. maja 1894 v Kranj, kjer je nagle smrti umrl 9. septembra 1895.

15. **Jožef Preša**, prišel iz Peč v Moravški dekaniji 10. maja 1894.

Krstna knjiga se začinja 28. novembra 1730, poročna 30. maja 1731, mrliška 20. junija 1731.

* * *

Olšanje imajo majhne zvonove s premerom 97 : 73 : 64 cm. Veliki zvon toraj še celega metra nima. Neka čudna zmes so glasovi *as-des-ā* (kvarta s pol-tonom!) Izmed župnijskih cerkev je tukaj in v Rátečah najslabše zvonjenje. — Nad zvonovi je odprto stolpovo podstrešje, kjer imajo postovke jako prijetno stanovanje. Sedanji župnik ima namen zvikšati zvonikov zid in napraviti nove zvonove. Naj ga z veseljem podpirajo pri tem potrebnem delu njegovi farani!

Veliki zvon vlil Janez Jakob Samassa l. 1790. Križ, Marija z Jezusom v naročju in z žezlom v roki, sv Nikolaj.

Srednji s podobami: Križ, Marija brez madeža spočeta, sv. Nikolaj. **SANCTE NICOLAE ORA PRO NOBIS.** (Sv. Nikolaj prosi za nas.) Zvonar Benedikt Huetterer v Ljubljani l. 1750.

Mali zvon so kupili l. 1824 o Kovorju. Menda niso gledali na glas ampak na bolj nizko ceno. Križ, Marija brez madeža spočeta, sv. Jožef. Vlil Vincenc Samassa l. 1811.

Med Olšami in Kropo je skrita za smrekovim gojzdom vas **Češnjica**. Podružnica stoji ločena od hiš na nekoliko vzvišenem prostoru in je posvečena sv. Tomažu apostolu. Nad glavnimi vratmi je v kamnu vdolbena letnica 1696 z imenom Bastian Papler. Takrat je bila cerkev bržkone zidana, popravljena pa 1763. V cerkvi beremo na oboku zidarjevo opazko: Velbana 1814. Nad velikim altarjem je izrek sv. Tomaža: „Moj Gospod in moj Bog!“

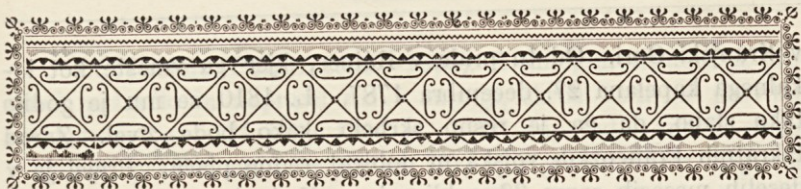
Večji zvon ima 80 cm v premeru in glas *h*. Vlil Gašper Franchi v Ljubljani l. 1719. Križ, Marija s sklenjenima rokama, sv. Francišek Ksav. in sv. Florijan. Napis:

OPVS HOĆ MIRACVLOSAE AVXILIATRICI
VICINITATIS CROPENSIS VIRGINIQVE PLENAE
GRATIIIS PERPETVIS AEVIS.

(Ta zvon je posvečen čudodelni pomočnici Kroparske soseske in devici polni milosti za vedne čase). Kronogram daje letnico 1717.

Manjši s premerom 66 cm in z glasom *ā*. Tudi ta je iz livarne Gašperja Franchi l. 1711. Križ, žalostna Mati božja, sv. Jožef, sv. Vid v kotlu. Velike in široke podobe. **A FULGURE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE.** (Treska in hudega vremena reši nas Gospod.)

21. Ráteče.

Ime Ráteče se najlozje razlaga iz besede „raztéčeje,“ ker je tukaj naravna meja med Kranjsko in Koroško ali med Savskim in Dravskim vodovjem. Kraj ima visoko lego (870 metrov nad morjem), dolgo zimo in pozno spomlad. Na južni strani ga obdajajo sinji vrhovi Julskih Alp: Mangart, Ponca, Ciprnik in Mojstrovka. — Vsa župnija je skupna velika vas z lastno občino. V 124 hišnih številkah stanuje nad 900 ljudi. Rátečane prištevajo prvotnim prebivalcem gorenjske Doline. Znano je, da radi delajo pa tudi radi molijo. Ohranili so do sedaj mnogo starih običajev, posebno v nošnji. Več družinskih imen je podobno Laškim besedam n. pr. Benét, Kavalár, Popódi.

Farna cerkev stoji na vzhodni strani vasi in je posvečena **sv. Duhu**. Ljudska pravljica govori, da je nek gospodar iz Rožičeve hiše redil gosí. Gosi znanjkajo, čez več časa pa pridejo nazaj in se vsedejo na griček blizu hiš. Mož ima to kot opomin, naj postavi tukaj kak spominek Bogu v čast. Res zida na tem kraju lepo Gotiško kapelo. Železno banderce, ki stoji na strehi velikega altarja, ima vsekano letnico 1607. — L. 1791 so podaljšali cerkev in postavili na-njo originalen zvonik, ki ima podobo Pruske „pikelhaube.“

Mrliška knjiga se začenja 16. oktobra 1787, krstna 21. oktobra 1787, poročna 21. marca 1788. Samostojna duhovnija je bila ustanovljena l. 1785. Oskrbovali so jo naslednji duhovniki:

1. **P. Honorij Terschan** (1785—1821). Moža je zadela osoda kakor več družih njegovih tovaršev, da je moral iti iz samostana na deželo „duše past.“ Najprej je bil duhovni pomočnik

v Kranjski Gori. Od tu pride v Ráteče, kjer ga vmesté kot lokalnega kapelana 27. decembra 1787. L. 1810 se mu je godilo tako slabo, da ga je resno skrbelo, kako bode živel. Zarad takratnih Francozkih vojská ni dobival redne plače. Prejel je v desetih mesecih samo 32 goldinarjev. V dopisu na škofijstvo iz dné 12. oktobra 1810 se pritožuje o veliki dragini in omenja, da je moral pretrpeti marsikaj hudega o vojskinem času (Ertragung mancher Kriegsbeschwerden). Zato prosi, naj mu pregledajo opravljanje farnih in vero-zakladnih maš, da bode mogel vsaj pri navadnih mašah kaj zaslužiti*) in tako shajati za silo (um noch eine kurze Zeit kümmerlichst leben zu können). Z ozirom na veliko potrebo je škofijstvo odobrilo prošnjo. — V Rátečah je bival P. Honorij celih 36 let ter zapustil to solzno dolino 12. junija 1821 star 68 let. Ljudje pripovedujejo, da mu je „padar“ dal neko zdravilo in da je precej potem umrl. Dolžili so zdravnika, da je kriv njegove smrti. Zdravnik hoče dokazati svojo nedolžnost, povzije ravno tisto zdravilo in tudi sam kmalo na tó umrje. Morebiti je bilo zdravilo premočno ali je prišel slučajno kak strup vmes? — Človek se skoraj zabava, ko bere v mrliški knjigi Tržanove izraze za različne bolezni n. pr.: Pol leta star otrok umrje an Seitenstechen oder Zwicken, 70letni mož vor lauter Alter und Elend, enoletna deklica an gewöhnlicher Kinderkrankheit, 60letni gospodar von einem Fichtenbaume gefallen und auf der Stelle maustodt geblieben, 83letni starček an der Engbrüstigkeit itd.

2. Gregor Appalik (1822—1824).

3. Jakob Dollenz (1825—1842). Rojen v Begunjah na Gorenjskem 9. oktobra 1792, posvečen 19. novembra 1815. Odšel za župnika v Dobrniče, kjer je umrl 16. marca 1846.

4. Andrej Dremelj (1843—1888). V priljubljenem kraju službuje 45 let! Žalibog da je zanemaril v tem dolgem času cerkev in župnišče in da se je postaralo z njegovo starostjo tudi vse drugo. Seveda ko se privadimo slabega, že ne vemo, da je slabo. Dremelj veliko premišljuje in skuša, kako bi iznašel vedno gibanje (*perpetuum mobile*). A ne more odpraviti ovir in s to zavestjo odide k zbranim očetom v večnost 23. marca 1891. Dve leti in pol je preživel v pokoju ter včakal kot zlatomašnik in starosta škofije 89 let. Sedaj počiva na Ráteškem pokopališču poleg velikega števila tistih, katere je on spremil v večnost.

*) Za navadne (*manualne*) maše so dajali takrat 7, največ 12 krajc.! Pis.

5. **Vincenc Poláj** (1889—1896). Z mnogim trdom je prenovil zastarélo in napravil red v župniji, skrbel tudi za pravilno cerkveno petje. — 24. julija 1889 je ob 10. dopoldne vdarila strela v zvonik, predrila obok in šla na kor, kjer je razdrobila orgle in tudi v cerkvi napravila mnogo škode. Župnik je bil takrat ravno v stolpu. Gotovo ga je varovala božja roka, da se mu ni zgodilo nič žalega. Odšel je v Retéče pri Škofji Loki 3. novembra 1896.

6. **Jožef Lavtižar**, nastopil 3. decembra 1896.

Velika nesreča je zadela vas 28. aprila 1888. Takrat je nastal grozen požar, ki je vpepelil 28 hiš.

V vasi je **podružnica sv. Tomaža** s farnim pokopališčem. Cerkevno svetišče bi znalo biti iz srednje Gotiške dobe (14. stoletje). Zazidana Romanska okna pa pričajo, da je bila stavljena cerkev mnogo let poprej. Pri velikem altarju na evangeljski strani je omarica za sv. olje. Iz tega sklepamo, da je ta cerkev precej starejša kakor farna, ker bi bila taka shramba sicer nepotrebna. Zakristijo je dal zidati Kranjskogorski župnik Martin Pappler l. 1758. Začrneli stolp spričuje sam o svoji starodavnosti; pravijo da je iz paganskih časov. — Rátečane so menda težko spreobrnil k pravi veri. Zato so jim izbrali za patrona sv. Tomaža (?).

Omeniti moram, kakošno ustno izročilo je ohranjeno med ljudstvom iz časa Turških napadov proti koncu 15. stoletja. Ko izvedo Rátečani, da se bliža sovražnik, skrbi jih zelo, kako bi rešili svojo cerkvico. Na misel jim pride čuden, skoraj otročji pripomoček. Zvežejo jo zunaj okrog in okrog z močno blagoslovljeno verigo. S tem so pokazali trdno zaupanje na božjo pomoč, zakaj Turčin se pač ni mogel bati tega strašila. Njemu ni dosti mar, ali je cerkev zvezana z verigo ali ne. In glej čudo! Turki niso šli po navadni poti mimo cerkve s svojimi mulami, ampak po drugi strani so prodirali na Koroško. — Res veliko so morali trpeti prednamci v tistih časih. Krščansko ljudstvo je trepetalo pred sovragom, ki je zapuščal za seboj krvave sledóve, požgane vasi in podrte cerkve. Da je bila sila velika, spričujejo nam očitne molitve, ki so se opravljale takrat. V knjigi „*Listi inu Evangelia*“, katero je izdal Jurij Japel, župnik na Ježici l. 1796, imamo še ohranjene „*Molitve po Litaniiah vsih Svetnikov v' zajtu vojske zhes turka*.“ Glasijo se:

Pis. 78. Deus venerunt gentes.*)

O Bog! Ajdji so v' tvojo ěrbshino pershli, inu so tvoj sveti tempel k' nezhasti sturili, inu is Jerusalema eno groblo kamenja naredili.

Oni so tvojih slushabnikov trupla tizham k' shpishi dali, inu měsu tvojih Svetnikov sverinam naprejmetali.

Oni so okuli Jerusalema koker vodo kri prelivali, inu nikoger ni blu, kateri bi bil te mertve pokopoval.

Mi smo nashim sosědam k' shpotu postali; inu leti, kateri so okuli nas, so zhes nas smeh inu sashpotuvanje dershali.

O Gospod! koku dovgu se bosh zhes nas serdil, inu tvoj serd koker ogn gorěti pustil.

Resuj (razsuj) o Gospod! tvojo jěso zhes Ajde, kateri tebe ne sposnajo, inu zhes taiste krajlestva, katera na tvoje S. Imě ne klizhejo.

Sakaj oni so ta isvoleni folk Jakoba posherli, inu njega prebivalshe k' eni pushavi naredili.

Ne misli o Gospod! na nashe stare pregrehe, prehiti nas s' tvojo milostjo: sakaj mi smo silnu revni postali . . .

Pusti pred tvoje oblizhje priti sdihtvanje tvojih jetnikov, inu s' tvojo mozžno roko ohrani nas pred to naprejštojezho smertjo . .

Mi pak tvoj folk, inu ovze tvoje pashe sahvalimo tebe věkomej, inu tvoje zhasti od enega rodu do drugiga osnanujemo.

Zhast bodi Bogu Ozhetu . . .

Molimo.

Vsigamogozhni vezhni Bog, v' kateriga rokah je vsa oblast inu praviza vsih krajlestv, pridi na pomozh Christianskimu folku, de sbiralsha tih Turkov, kateri na svojo grosovitno mozh savupajo, bodo skus mozh tvoje roke poterti. Skus Gospoda nashiga Jesusa Christusa Amen.

* * *

V širokem in nenavadno nizkem stolpu župnijske cerkve so trije zvonovi s premerom 107:80:69 cm. Glasovi so jim *g-h-ě*. Ta nevsmiljeni pol-ton! Za zvonjenjem na Olšah je to najslabše izmed farnih cerkev v dekaniji.

*) Ta psalm kaže, kakor da bi bil David z očmi gledal Turške silovitosti.

Veliki zvon s težo 1197 ž. Vžil Anton Samassa 1861.
Sv. Trojica, Križ, sv. Florijan. Napis ob krilu:

**SANCTE SPIRITVS! IMPLERE CORDA IGNE
CHARITATIS.**

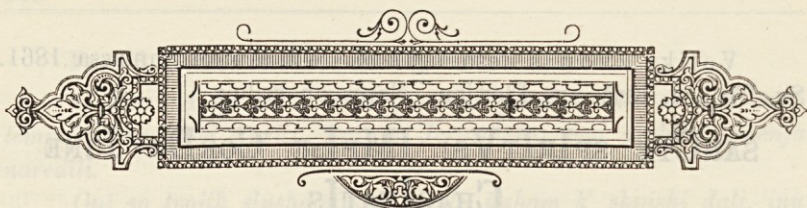
(Sveti Duh! napolni srca z ognjem ljubezni.)

Srednji iz l. 1747 zvonarja Jožefa Samassa. Križ, Marija z žezlom v roki in z Jezusom v naročju, sv. Janez Nepomuk, sv. Urh. Napis pod klobukom: **A FULGURE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE.** (Treska in hudega vremena reši nas Gospod.)

Mali iz livarne Ignacija Janeza Köder v Beljaku l. 1792. Na koreninah šest možkih glav. Križ, sv. Mihael s tehtnico in z mečem. **PER LIBERALITATEM PAROCHIANORUM ET PER INDUSTRIAM R. D. HONORII TERSCHAN PROVISORIS FUSA SUM ANNO 1792.** (Po dobroti faranov in po trudu č. g. Honorija Terschan oskrbnika sem bil vlit l. 1792.)

Zgodovinsko važen zvon visi pri podružnici sv. Tomaža. Glasil se je gotovo mnogokrat, ker se kembelj precej pozna v zvonu. Premer 43 cm. Brez okraskov in brez podob. Pod koreninami je napis: **✠ iesus ✠ maria ✠ anna ✠
XXI ✠ lucas ✠ marcus ✠ ioannes ✠ matheus.** Številka XXI pomeni letnico z izpuščeno stotico in tisočico. Ker so rabili Gotiške male črke približno od 1450 do 1550, je zvon iz l. 1521. Tisočletnico in stoletnico izpuščamo tudi mi velikokrat v govorjenju ali celo v pisavi.

22. Srednja Vas v Bohinju.

Stara fara **sv. Martina** v Srednji Vasi šteje okrog 2400 duš. Ljudje prebivajo večinoma v ravnini in sicer skupno v velikih vaseh. Po leti gredo s svojo živinico na planine in marsikatera hiša je takrat popolno izpraznjena. — Do 1788 je bila v vsem Bohinju samo ta župnija. Tega leta izločijo več spodnjih vasi ter vstanové samostojno duhovnijo na Bistrici, l. 1791 pa na Koprivniku, da zgubi mati-fara nad 2000 duhovnijanov. Ko pripade l. 1833 tudi vas Savica Bistriški župniji, so prebivalci odločno zahtevali, naj se pokopujejo še zanaprej v Srednji Vasi. Srenjski župnik Janez Kumer tega ni mogel privoliti in zato mrliča ni hotel pokopati, katerega so prinesli možje k pogrebu. Ker možje ničesar ne opravijo, prinesejo družega mrliča žené na pokopališče. Toda s silo se navadno ne doseže veliko. Tudi njim se ni boljše godilo, še kaznovane so bile pri gosposki. Tako se ljudem priljubi kraj, kamor so navajeni hoditi k službi božji in kjer jim počivajo dragi sorodniki.

Farna cerkev ima impozantno lego nad vasjo na precej vzvišenem kraju. Do nje pelje 185 stopnjic. V tej strmini je središče vernega ljudstva, ki mora biti vselej veselo, kadar stopi v veličastno hišo božjo. Saj ima v tako lepi cerkvi svoja pozemeljska nebesa. Kakor je obdaril Stvarnik vso okolico z neko naravno silovitostjo, tako so pripravili tudi Njemu stanovanje z velikimi dimenzijami na vse strani. Čuditi se je, kako so mogli prebivalci iz lastne moči postaviti tako zgradbo. Seveda je pripomogel k temu ves Bohinj, ker je bila takrat samo ta farna

cerkev. Dozidali so jo l. 1755, kakor kaže napis nad glavnimi vratmi:

DEO AC SANCTO MARTINO ANTISTITI LIBATA.

(Bogu in svetemu Martinu škofu posvečena.) Zidanje je vodil takratni župnik Martin Suppan.

V začetku so jo nameravali delati pod vasjo. Že so mislili kopati temelj, kar zmanjka čez noč orodje, katero so ondi pustili. Vse skupaj najdejo na Rávnjah, kjer stoji sedanja cerkev. Někateri so razlagali ta dogodek na nadnaraven način, toda kmalo pridejo na pravi sled. Nihče drugi kakor zgornji prebivalci so prenesli po noči natihoma krampe, lopate itd. tu-sem, da bi imeli nekoliko bližje k službi božji in njihova je obveljala. — Vsa stavba sloni na skalnati podlagi; le na kraju, kjer je veliki altar, niso dobili trdnih tal, da so morali narediti „brano“ (jelseve pilote).

Farne matice se začenjajo sicer že l. 1628, pa manjkajo semtertje za nekaj let. Še le od 1667 so redne, da se držé skupaj. — V 17. stoletju najdemo neko posebno zvezo Srednje Vasi z Radolico. Župniki v Srednji Vasi so odhajali kot vikarji v Radolico in tudi Radoliški vikarji so bili imenovani za župnike v Srednji Vasi.

Duhovniška služba je bila vstanovljena l. 1571. Takrat je pastiroval tukaj iz Radolice poslani namestnik Janez Plachuta. (Stran 71.) Poznejši župniki so v zaporedni vrsti naslednji:

1. 1617 **Matija Wankho.**
2. 1619 **Gabrijel Clemenz.**
3. 1624—1628 **Miha Popall.**
4. 1629 **Andrej Mroule.**
5. 1643—1650 **Karol Ratto.** Odšel je v Kropo, kjer ga dobimo od 1650 do 1652.
6. 1650—1667 **Jurij Drobnizius.** Prišel je z Jesenic tu-sem.
7. 1667—1679 **Andrej Lukeshizh.** Poprej vikar v Radolici.
8. 1680—1681 **Peter Tazoll.**
9. 1681—1682 **Gašper Cernetiz.** Poprej vikar v Radolici.
10. 1682—1694 **Filip Jakob Rosmann.** 1695 ga nahajamo kot vikarja v Radolici. Umrl je v Lescah (?).
11. 1694—1705 **Marka Preshern.** 1687 vikar v Radolici. Umrl v Srednji Vasi 21. januarija 1705.

12. 1705 **Janez Jožef Jenzen**. Poprej je bil kapelan v Kranju (*divinorum cooperato Crainburgi*). Šel je na Štirske, kjer je umrl v Braslovčah 12. maja 1724. O njem se bere v mrliški knjigi Braslovške fare: *Die 15. Maji 1724 sepultus est admodum reverendus dominus Joanes Josephus Jenzen, commissarius Fraslaviensis, sacramentis munitus, aetatis suae 55 annorum. Praesentibus novem sacerdotibus in Criptam depositus fuit.* (15. maja 1724 je bil pokopan prečastiti gospod Janez Jožef Jenzen, pooblaščenec v Braslovčah, previden s sv. zakramenti, star 55 let. Navzočih je bilo devet duhovnikov, ko so ga položilo v rakvo.)

13. 1720—1737 **Valentin Hozhevar**. *Baccalaureus ss. Theologiae* (bogoslavski učenjak), umrl tukaj 21. aprila 1737.

14. 1737. **Sebastijan Pogazhar**. Tega moža nahajamo v Radoliški dekaniji na treh krajih: 1733—1737 kot vikarja v Radolici, 1737—1742 kot župnika v Bohinjski Srednji Vasi, 1755—1762 kot duhovnega pastirja v Ljubnem. Od l. 1742 dalje je župnikoval na Igu in v Sori, v mlajših letih pa kapelanoval na Štorskem. Moral je biti precej učen, ker ima naslov *ss. Theologiae Baccalaureus formatus*, toda nikjer ni bil prav zadovoljen. Njegovo posebno veselje je bilo kovanje kronogramov, katerih je zapustil veliko število in sicer nekaj prav kratkih, jedrnatih. (Glej Ljubno.) Iz vseh odseva pobožno srce in zaupanje na Boga. V Sori trdno sklene, počakati tukaj zadnjo uro (*hic obitum exspectans instanter suspirans petit, ut Deus agonizaturus sit propitius*), pa se vendar preseli v Ljubno. Pogačar se je rodil v Zgornjih Gorjah 17. januarija 1693*) in umrl v Ljubnem vsled mrtvouda (*apoplexia tactus*) 7. decembra 1762.

15. 1742 **Matevž Clemenž**. Umrl v Srednji Vasi.

16. 1750 **Martin Suppan**. Zidal novo cerkev l. 1755.

17. 1761 **Janez Jurij Cepper**. Postal vikar v Gornjem Gradu. O njem piše Ignac Orožen v knjigi „Diöcese Lavant“: Cepper von Rodesheim Georg, Commissär in Oberburg 1762—1767, war 1767 im November Pfarrer zu Igg.

18. 1762—1766 **Peter Anton de Nemizhoff**. Pokopan v cerkvi.

19. 1766—1773 **Avguštin Castellez**. Se je preselil kot župnik v Grad.

20. 1773 **Karol Franc Benegalia**. Od 1788 do 1792 lokalist na Dobrávi pri Kropi.

*) Anton Koblar: Zgodovina Sorske fare 1883.

21. 1779—1801 **Anton Schliber**. Na pokopališču ima na spominku napis: *Hic jacet medius pastor inter oves Antonius Schliber parochus Wochinae a die 22. apr. 1779 usque ad sui obitus diem 29. nov. 1801.* (Tukaj počiva pastir v sredi ovčic Anton Schliber, župnik v Bohinju od 22. aprila 1779 do dneva svoje smrti 29. novembra 1801.)

22. 1802 **Jožef Mullei**. Umrl v Šentvidu pri Ljubljani.

23. 1806 **Matevž Pinter**.

24. 1813—1816 **Filip Jakob Pagon**. Odšel na Bohinjsko Bistrico. Od l. 1804 do 1813 je bil župnik na Dovjih.

25. 1816—1825 **Gregor Shun**. Rojen v Trbojah 10. marca 1780. Iz Srednje Vasi je odšel v Šentjurij pri Kranju, kjer je župnikoval od 1825 do 1843. Tega leta je bil vpokojen, se preselil v Kranj in ondi umrl.

26. 1826—1841 **Janez Nep. Kumer**. Prepisal je vse stare matrike v posebne knjige, kar ni bilo lahko delo za tako veliko župnijo. Nasledniki so mu gotovo za ta trud hvaležni.

27. 1841—1845 **Janez Krstnik Kovazhizh**.

28. 1846—1861 **Anton Porenta**. Pokopan v Srednji Vasi. Na grobnem spominku je kratko obrisano njegovo življenje z besedami: Anton Porenta, rojen v vasi Peven v Starološki fari 26. maja 1804, v mašnika posvečen 19. julija 1831, vstanovljen na faro sv. Martina v Bohinju 24. maja 1846, v Gospodu zaspal 28. januarija 1861.

29. 1861—1882 **Luka Porenta**. Preživel je ves čas duhovskega službovanja v tukajšnji fari: najprej kot kapelan pri svojem stricu in po smrti njegov naslednik. V življenju združena počivata tudi na pokopališču skupaj. Na grobu g. Lukeža beremo: Luka Porenta, rojen 12. oktobra 1823 v Pevnu, posvečen 5. julija 1848, umrl v Srednji Vasi 3. junija 1882.

Naj v sredi blagih del počiva,

Vesetje rajsko tam vživa.

30. Sedanji župnik **Matija Zarnik** vodi Srénjsko faro od 5. oktobra 1882. Njegova skrb za lepoto hiše božje se vidi pri župnijski cerkvi in pri vseh podružnicah.

* * *

Ne samo s cerkvijo ampak tudi z mogočnim zvonjenjem se lahko ponaša slavna župnija sv. Martina v Bohinju. Zvo-

novi so vглаšeni v *cis-moll* trizvoku z glasovi *cis-e-gis-cis*.
 Premier 150 : 126 : 100 : 75 *cm*. V lil jih je Albert Samassa l. 1869.
 Samo drugi zvon je iz novejšega časa (1885). Kinčajo jih lepi
 Slovenski napisi v pesniški obliki.

Veliki zvon tehta 3564 kg in je za Radoliškim najtežji
 v dekaniji. Na njem ste dve podobi: Križ in sv. Martin. Napis:

**VSAKI ČAS
 KLICAL VAS,
 VABIL BOM
 V BOŽJI DOM.**

Krasno se razlega njegov glas iz visokega domovanja odmevajoč
 ob skalnatih stenah bližnjih snežnikov.

Drugi ima 1095 $\frac{h}{g}$. Križ, Marija brez madeža spočeta,
 sv. Janez Krstnik. Ob krilu:

**KO GLASI ZVONOV VAM IZ LINE DONÉ,
 K MOLITVI POVZDIGNITE SRCA, ROKÉ.**

Tretji s težo 1040 kg . Križ, sv. Štefan.

**ČUJ DOLINA IN VIŠAVA
 KO GLASI SE BOŽJA SLAVA.**

Četrty 433 kg . Križ, sv. Anton puščavnik. **ŽIVIM INO
 MRTVIM MIR.**

Podružnica sv. Duha. Skoraj pol ure se mora hoditi ob
 jezeru do te cerkve. Razun cerkvenikovega stanovanja ni nobene
 hiše v obližju. Pravljica pripoveduje, da veliko let niso dozoreli
 poljski pridelki v Bohinju. Zato gredo možje na Tirolsko prašat
 nekega vedeža, kaj bi storili, da bode polje zopet obrodilo. Tu-
 kaj izvedo, da morajo ob južni strani jezera zidati cerkev in
 praznik zaobljubiti tri kvatrne srede (jesenske ne). Vsled tega
 držé Bohinjci iz zgornje in spodnje doline še dandanes te „za-
 ljubljene“ praznike ter pošiljajo vsako tretje leto neko miloščino
 na Tirolsko. Patronske opravilo obhajajo pri sv. Duhu binkoštni
 ponedeljek, „žegnanje“ pa zahvalno nedeljo.

Zvonovi pojejo v *a-dur* trizvoku z glasovi *a-cis-e*. Pre-
 mer 93 : 77 : 67 *cm*.

Veliki zvon 455 h/g . Križ, Marija brez madeža spočeta, svetnik z volom (sv. Luka?). Vlil Albert Samassa 1879.

Srednji iz l. 1766. *) Križ, Marija pomagaj, sv. Pavel. **SANCTE PAULE ORA PRO NOBIS.** Zvonar Baltaser Schneider v Ljubljani.

Mali 178 h/g . Križ. Iz livarne Alberta Samassa 1879.

Sv. Janez Krstnik pri jezeru. O Gotiški cerkvi sodijo, da je zidana v 14. stoletju. Znamenite so slike, s katerimi je znotraj okrašena. Veliki altar ima letnico 1668, prižnica 1711.

Večji zvon s premerom 74 cm in z glasom h . Križ, Marija brez madeža spočeta, sv. Janez Krstnik. Vлил Ant. Samassa 1827.

Manjši 61 cm in glas $\bar{d}$. Križ, sv. Janez Krstnik. Ravno tega zvonarja iz l. 1837.

Sv. Pavel pri Stari Fužini. Cerkev stoji na vzhodnji strani zunaj vasi in ima okusno slikan Gotiški prezbiterij (svetišče).

Večji zvon *gis* s premerom 100 cm. Janez Jakob Samassa l. 1770. Podobe: Križ, sv. Pavel, sv. Blaž, sv. Vid. **SANCTA MARIA ORA PRO NOBIS.** (Sveta Marija prosi za nas.)

Manjši 82 cm, s težo 500 $\bar{z}$ in z glasom h . Križ, Marija brez madeža spočeta, sv. Martin. Zvonar Anton Samassa 1834.

Oba zvonova imata krepek, čist glas. Pogrešata še enega tovarša (s 1600 $\bar{z}$). Veljal bi sicer kakih 1400 gold., pa saj je Stara Fužina velika vas. Morebiti ga napravijo danes ali jutri.

Sv. Marjeta v Jereki. Precej velika cerkev stoji na nizkem griču nekoliko ločena od hiš. Posvetil jo je 3. oktobra 1502 Ljubljanski knezo-škof Krištof Rauber, ki je bil poleg tega tudi pogumen vojščak in moder državnik. Krasno izrezljani veliki altar ima letnico 1685. Zvonovi so iz livarne Alberta Samassa s premerom 105 : 81 : 71 cm in z glasovi *fis - ais - cis*.

Veliki zvon 623 h/g . Sv. Marjeta. Napis: **TI ZVONOVI SO BILI VLITI, KO JE BIL PRI FARI V SREDNJI VASI ŽUPNIK MATIJA ZARNIK** 1892.

Srednji 286 h/g . Marija z Jezusom v naročju.

Mali 208 h/g . Sv. Florijan.

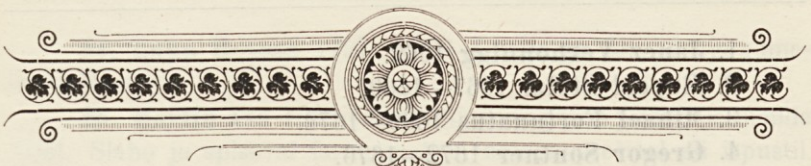
*) V Bohinju ni nič starih zvonov, ta je najstarejši. Vse je prišlo zvonarjem v roke. Pis.

Pri sv. Marjeti so imeli v starih časih majhen zvon z imenom „šklendrea.“ Mimo je nesla čarovnica točo v predpasniku. Ko pa zapoje sv. Marjete šklendrea in zaboka vol sv. Martina, zbeži prestrašena čarovnica z ledenim zrnjem v gorovje. Kaj pomeni ta pravljica družega kakor zaupanje ljudstva na zvonjenje ob hudi uri?

Opazka. Zvonjenje ob nevihti je na vsak način nevarno v zvonikih brez strelovodov. To je pokazala žalostna skušnja že na več krajih. Akoravno zvon sam nima nikakoršne moči, da bi odganjal pogubonosne oblake, je vendar hvalevredna stara navada, da se zvoni ob hudi uri v stolpih, ki so zavarovani pred strelo. Glas posvečenega zvona nas namreč opominja, naj iščemo pomoči v molitvi, ki je dobra in potrebna v vsakem oziru. Zato ob času nevihte zbrana družina moli angeljevo česčenje. Vsi so takrat nekako prestrašeni, ko sijejo strele po zraku in rožlja grom po nebeškem oboku. Z zaupanjem prosijo Boga, da bi milostljivo odvrnil vsako nesrečo. — V določbi iz l. 1827 za našo škofijo (*Ordo cultus divini*) beremo sledeči opomin:

Brevis pulsus minoris campanae imminente aliqua tempestate, quo populus ad preces pro avertendo fulgure et noxia tempestate fundendas invitatur, omnino probatur; nequaquam vero illa immoderata campanarum strepitatio, quae ad avertendam tempestatem, utpote a Dei voluntate dependentem, inepta, vitae pulsantium saepe periculosa atque ideo interdicta est. (Popolnoma odobrujemo kratko znamenje z malim zvonom, s katerim se vabi ljudstvo k molitvi ob hudi uri. Prepovedano pa je dolgo zvonjenje, ki je mnogokrat za življenje nevarno.)

23. Weissenfels.

Vpodnožju Mangarta je raztresena Nemška naselbina, ki je po naravni legi že na Koroškem pa vendar še pripada Ljubljanski škofiji. To je trg Weissenfels ali kakor pravijo bližnji Slovenski sosedi „pri Fužinah.“ Železni izdelki, ki se pošiljajo po svetu, dajejo bolj revnemu ljudstvu nekoliko zaslužka.

Župnijska cerkev **sv. Lenarta** je precej visoka in bolj ozka Gotiška stavba iz 15. veka. Zvonik, kakoršnih so veliko naredili v 18. stoletju je s čebulno obliko to je: z izbuhnjeno streho in se cerkveni zidavi nikakor ne prilega.

Za cerkveno zgodovino Weissenfels-a razločujemo tri glavne dobe in sicer:

a) Cerkev je bila do 1682 podružnica Kranjske Gore, akoravno je imela lastne duhovnike. Duhovniško službo najdemo ustanovljeno že l. 1439 (*annus erectionis beneficii*).*) Krstni kamen je stal vsaj že 1572, ker je bil pred l. 1601 zaradi luteranstva zaklenjen 29 let.

b) Od 1682 do 1820 je bila duhovnija samostojen vikarijat. Prvi vikar Matija Pogaznigk se podpisuje celo kot *primus parochus* (prvi župnik).

c) L. 1820 postane c. kr. župnija.

Krstna knjiga se začne 1662, mrliška 1667, poročna še-le 1771.

Duhovniki so se vrstili večinoma precej hitro drug za drugim. Imenujejo se: *curatus*, *provisor*, *vicarius*, *parochus*. Bili so naslednji:

*) *Catalogus cleri* Ljubljanske škofije.

1. **Janez Verhonnigg** 1662.
2. **Rupert Stölzl** 1667—1669.
3. **Mihael Fortunatus** 1669—1672.
4. **Gregor Sontner** 1672—1676.
5. **Jakob Waudth** 1677—1678.
6. **Daniel Reze** 1678—1679.
7. **Juri Pelle** 1679—1682.
8. **Matija Pogaznigk** 1682—1691. Prvi samostojni vikar.
9. **Lenart Boshiz** 1691—1694.
10. **Janez Schauouiz** 1694—1700.
11. **Jakob Primoschiz** 1700—1703.
12. **Jakob Schimon** 1703—1710.
13. **Matija Luchasizh** 1710—1717.
14. **Andrej Lucanizh** 1717—1720. Umrl v Weissenfels-u star 48 let. Pokopal ga je 18. maja 1720 Trbiški župnik Andrej Walzee.
15. **Matija Feiller** 1720—1722.
16. **Andrej Perner** 1722—1735.
17. **Janez Sherouz** 1736—1738. Tega najdemo na Jesenicah kot župnika od 1739 do 1747, l. 1748 pa kot vikarja in pooblaščenca (*commissarius*) v Radolici. Podpisan je Sherouz in Sherauz.
18. **Janez Shigan** 1738—1747. Umrl je tukaj v 49. letu svojih dni. Položili so ga k počitku 5. oktobra 1747 *in medio ecclesiae* (sredi cerkve). Bil je učen mož, poseben dobrotnik cerkve, župnišča in naslednikov. (*S. Theologiae baccalaureus formatus, insignis ecclesiae, domus parochialis et successorum benefactor.*)
19. **Matevž Presterl** 1747—1748.
20. **Štefan Machtig** 1748—1778, poprej kapelan v Radolici. V Weissenfels-u je pastiroval 30 let in obhajal zlato mašo. Eno leto je živel vpokojen v Kavalarjevi, sedaj Malijevi hiši, slednjič zamenjal življenje s smrtjo 23. novembra 1779, ko je včakal 79 let.
21. **Janez Jacolitsch** 1779—1786.
22. **P. Pius Debellak** 1787—1791, bivši redovnik. Sosed mu je bil v bližnjih Rátečah tudi redovnik P. Honorius Terschan. Doba cesarja Jožefa II. je oba pregnala iz samostanskega zidovja na deželo v dušno pastirstvo.
23. **Jakob Pettermann** 1791—1797. Šele 36 let star se poslovi s tega sveta 25. marca 1797. Vročinsko bolezen (*Faulungsfieber*) je nalezal pri bolniku, katerega je vzdignil na postelji.

24. **Luka Resosa** 1797—1809. Ljudje ga še poznajo z imenom Resolija.

25. **Martin Asu** 1810—1813. Njegovo pravo pisanje je menda Osel. Slabo je spisoval farne matice, mnogo prečrtal ali izpustil. Človeka obide skoraj jeza, ko vidi tako malomarnost.

26. **Andrej Schmalz** 1813—1814.

27. **Frane Pierz** 1815—1819. Rojen 20. novembra 1785 v Kamniški župniji, posvečen 1813. Bil je duhovni pomočnik v Kranjski Gori, vikar v Weissenfels-u, župnik v Pečah in slednjič v Podbrezjah. Povsod, kjer je služboval, je zasadil lepe sadne vrte. Imenujejo ga očeta umne sadjereje na Kranjskem. L. 1835 se odpove župniji, proda svoje imetje in odide — že 49 let star — v Ameriko za misijonarja. Sam se temu čudi v pesmi:

Kdo bi bil mi tó povedal,
Sam nikdár bi ne verjel,
Da Ameriko bom gledal,
V něj slovensko pesem pel?

Deloval je 38 let med divjimi Indijani in postal njihov apostol. L. 1873 pride 88letni starček nazaj v svojo domovino. Nekoliko časa prebiva v frančiškanskem samostanu v Kamniku, potem pa v Ljubljani, kjer zatisne trudne oči k večnemu počitku dne 22. januarja 1880. Ginljivo slovo mu je govoril na grobu Ljubljanski proš Jozef Zupan.

28. **Jurij Senkel** 1820—1830, prvi c. kr. župnik. V krstno knjigo je zapisal 23. oktobra 1820 opazko: Hier ist dieses Vikariat zu einer k. k. Pfarr erhoben. Odšel je na Blejsko Dobrávo, kjer je preživel stare dni v pokoju kot zlatomašnik in umrl 12. junija 1831. — Za njim oskrbuje Weissenfels eno leto Anton Shelesnik, kateremu sledi

29. **Alojz Ambrosh** 1831—1858. Vladal je župnijo 27 let in bil original, da malo takih. Nosil se je prav po domače, oblečen v črnem pražnju. Iz fare se kar ganil ni. Vina ni pil, ampak sladkorno vodo, prilegel se mu je tudi kak požirek žganja. Baval se je z mizarstvom in ključavničarstvom. Izmed domače živali so mu bili najbolj priljubljeni — mački. Imel je te zverijadi vedno kakih 15, pa samo črne. Pri vseh oknih so vun kukali, po zimi pa so se grel v „kahlah“ v peči, gospodar pa pri peči in zraven njega njegov imeniten psiček Mačkin. Kadar je Mačkin tulil na dvorišču, brž so zagnali praznovorni ljudje: „Mačkin tuli, kmalo bode mrlič v fari.“ Ambrož se je tako podomačil v

kraju, da je jokal, ko je šel v Ljubljano v pokoj. Še odtod je hotel pobegniti nazaj v Weissenfels. V oporoki se je spomnil tudi cerkve in revežev.

30. Jožef Vovk 1858—1863. Rojen je bil v Gradu 6. marca 1815, posvečen 1839. Koncem l. 1863 je odšel za župnika v Komendo, kjer je deloval samo pet let. Pobralla ga je pljučnica 54 let starega 5. februarja 1869.

31. Vencelj Pehárc 1863—1867. Rojen v Ljubljani 7. septembra 1828, posvečen 1851. Naredil je l. 1865 novo župnišče, postal je župnik na Sori in umrl v Ljubljanski bolnišnici 9. januarja 1881.

32. Andrej Vole 1867—1882. Kapelanoval je v Selcih, Bohinjski Srednji Vasi, v Gradu in Boštanju. Po dolgem delovanju v Weissenfels-u si je zaslužil že kaj boljšega in dobil zato župnijo Šentvid pri Ljubljani. Tukaj je ostal do 1890. Sedaj živi v pokoju v Viševku nad Kranjem, kjer še marljivo deluje v duhovnem pastirstvu.*) — Naslednik v Weissenfels-u mu je bil imenovan administrator Janez Tavčar, ki se je preselil l. 1883 kot župnik v Leše.

33. Janez Belec 1883—1886. Rojen v Radomlji pri Kamniku 3. aprila 1856, posvečen 1879, umrl kot farni oskrbnik pri sv. Duhu na Dolenjskem dne 9. junija 1889.

34. Janez Molj 1886—1891. Cerkvi je oskrbel lepa Gotiška okna, ki so bila poprej (v nasprotju s cerkveno zidavo) čveterovoglata. Odšel je v Stranje nad Kamnikom.

35. Šimen Ažman 1891—1893. Sedaj je župnik na Bohinjski Bistrici.

36. Ignac Fertin 1893—. Poprej je bil duhovni vodja v ženski kaznilnici v Bégunjah.

Zidanje cerkve in stolpa sega v daljno preteklost. Zunaj cerkve za velikim altarjem je v steni vzdana kamnita plošča z letnico 1465. — Kapelani so hodili nekdanje celo iz Radolice opravljati tu sem službo božjo. Zato so morali pripraviti domačini oves za konja. Med ljudmi je splošno govorjenje, da so v starih časih mrličje iz vse Gorenjske Doline pokopávali na Ródinah. Odtod šaljivi rek: Ko je mož pokojno ženo spremil na Ródi (podružnico Radoliške župnije), se je nazaj gredé že oženil in pripeljal

*) Pravilna pisava je Viševke, ne Olševke. Pol ure pod Viševkom je vas Visoko. Viševke ima ta pomen, da stoji višje kakor Visoko. *Pis.*

s seboj novo gospodinjo. — Okoli l. 1797 je bila pridelana cerkvi kapela žalostne Matere božje. Zidati jo je dal domači dobrotnik Anton Cavallár, ki je daroval tudi orgle. To kapelo so med potjo na sv. Višarje obiskovali romarji, tako da je bila tukaj celo neka božja pot. O prazniku žalostne Matere božje so bili veliki shodi s Slovenskim in Nemškim cerkvenim govorom. Še sedaj pride marsikak popotnik v kapelo molit.

Žalostni časi so nastopili za Weissenfels, ko se je začela širiti Lutrova vera v tem kraju. Ljudje so bili okoli 30 let brez duhovnika (1570—1601). V stari knjigi, katero hrani posestnik Šmolinar, se bere: „Zu Weissenfels in der Kirchen dess H. Leonardis ist nach Reformirung dess Lutherthumbs der 29 Jahr lang verschlossen-gestandene Tauff-Brunn von denen Herrn Commissariis am 15. März 1601 eröffnet, und nach 29 Jahren so frisch und lauter und hell gefunden worden als wenn das Wasser den Augenblick aus einem Brunn oder Bach wäre geschöpffet worden.“ Pri omenjeni komisiji je bil navzoč Jakob Haumann, župnik v Šmartnem pri Kranju.

Kot kratkočasnico dodam zgodbo o vislicah. Med črnim in belim potokom (Schwarzenbach in Weissenbach) stojé še danes podrtije vislic „Der Weissenfelser Galgen.“ Pripoveduje se, da so nekdaj Trbižani prosili Weissenfelžarje, naj bi jim dovolili za en slučaj nekega svojih zločincev obesiti na njihovih vislicah. A dobé kratek odgovor: „Das sind unsere Rechte. Wir haben den Galgen für uns und unsere Kinder gebaut, nicht aber für fremde Halunken.“

* * *

Farni trije zvonovi pojó v *fis-moll* trizvoku z glasovi *fis-a-cis*.

Veliki zvon. Premier 107 *cm* s težo 1217 *℔*. Sv. Trojica, Križ, Marija brezmadežna. Anton Samassa ga je vlil v Ljubljani l. 1861. Napis ob krilu v treh jezikih: **PFARRGEMEINDE WEISSENFELS. AVE MARIA! PROSI ZA NAS JEZUSA.**

Srednji. Zelo zanimiv zvon, ki je bil prenešen iz starega sedaj podrtega grada v farni stolp. Premier 92 *cm*, brez okraskov. Zvonarjevega imena ni, sklepam pa iz več vzrokov, da ga je vlil Hieronimus Roger v Beljaku kakor srednji zvon na Dovjih. Na

zvonu je vpodobljen sv. Lenart v meniški halji, s trivogelnikom na glavi, z opatsko palico v levi roki, v desni drži verige. Vsa podoba te spominja Martina Lutra. Pod sv. Lenartom je svetinja vdelana v zvon. Na njej vidiš moža, ki davi zverino držeč jo za zgornjo in spodnjo čeljust. Na drugi strani je letnica **1548**. Tukaj ste dve svetinji, ena predstavlja sv. Janeza Krstnika in okrog vsake je napis, katerega ne bode lahko raztolmačiti. Ob vratu zvona beremo: ✠ ora ✠ pro ✠ nobis ✠ sancte ✠ leonarde ✠ ut ✠ digni ✠ efficiamur ✠ promissio-
nibus ✠ christi ✠ timor ✠ domini ✠ scientiae ✠ initium ✠ est ✠ salomon ✠ in ✠ capite ✠ primo.
(Prosi za nas sveti Lenart, da bodemo vredni obljub Kristusovih. Strah Gospodov je začetek modrosti. Salomon v prvem poglavju).

Mali. Nov zvon iz livarne Alberta Samassa l. 1891. Premer 74 cm, tehta 259 $\frac{h}{g}$. Marija brezmadežna. Napis ob krilu: **REGINA SINE LABE ORIGINALI CONCEPTA ORA PRO NOBIS**. (Kraljica brez izvirnega madeža spočeta prosi za nas!)

V stolpiču kapele sv. Janeza Nepom. pod klancem sta dva zvona.

Večji zvon. Premer 65 cm, postranska višina 47 cm. Ima veliko podob in nič okrasov. Podobe pomenjajo obljubo Odrešenika v raju n. pr. angelj z mečem itd. Napis z Latinskimi velikimi črkami: **AUS • DEN • FEUER • PIN • ICH • GEFLOSEN • ERASMUS • STAMPFEL • HAT • MICH • ZU VILACH • GOSEN • 1586 • ER • WIERDT • DER • SLANGEN • DEN • KOPH • ZERTRETEN**.

Manjši. S premerom 40 cm brez zvonarjevega imena. Križ, Marija z Jezusom v naročju. Pod križem letnica 1842.

24. Zásip.

Zupnijo **sv. Janeza Krstnika** v Zaspih je ustanovil grof Lamberg, posestnik Bégunjske grajščine Kazenstein. Njegovo kamnito podobo vgladaš v cerkvi pod korom na desni strani. Bil je bogat plemenitaš, imel veliko posestev in tudi v Zaspih $2\frac{1}{3}$ zemlje. To je podaril Zaspiški fari. Vstanovnega pisma ni več, ker je menda zgorelo v nekem požaru. Gotovo je to, da je l. 1465 pastiroval tukaj vikar Martin Moschina. V Zaspih je bila v začetku neka duhovniška služba (*beneficium Lambergicum*) in prvi Ljubljanski škof Žiga de Lamberg, ki je bil vstanovnikov sorodnik, je povzdignil to službo v župnijo. Lahko toraj trdimo, da ima fara svoj začetek prav takrat kakor škofija (1463). Škofijo je vladalo do sedaj 27 škofov, Zaspiško župnijo pa 24 župnikov.

Stara cerkev je bila gotovo zelo revna, sicer bi ne bili zidali nove za tako majhno župnijo, ki je obsegala takrat samo vas Zásip s 330 prebivalci. Sedanja cerkev je visoka okroglasta stavba, dodelana l. 1778 in posvečena 1. julija 1792 po škofu Jožefu Mikolič, ki je bil glavni namestnik nadškofa Mihaela Brigido. Za zidanje so z dovoljenjem deželne vlade porabili tudi kapital za vstanovljene maše (1391 gold.). Določeno je bilo, naj bratovščina sv. Katarine na Homu s svojimi letnimi dohodki plačuje vstanovljene maše, ki sedaj niso imele nobene glavnice. Kmalo potem — za časa cesarja Jožefa II. — prenehala pa je tudi bratovščina.

Cerkvica sv. Katarine, ki stoji nad vasjo na gričku Homu, je zelo stara. Že okoli l. 1500 najdemo tukaj poprej imenovano bratovščino, katero je potrdil papež Aleksander VI., ki

je vladal od 1492—1503. Na Homu so vsako leto zaklali eno kravo (bavho) in kdorkoli je prišel takrat na Hom, dobil je v dar kos mesa ali pečenke. Vrstili so se kmetje iz Zasp in Muž, da je eden kravo dal v ta namen. Z bratovščino je jenjala tudi ta navada.

Med ljudmi je govorica, da so skriti „šaci“ pri sv. Katarini. Zato se vidi semtrtje kaka izkopana jama pred cerkvijo. Tukaj omenim resničen dogodek, ki se je vršil jeseni l. 1860. Takrat so odnesli trije tujci izkopano skrinjico, v kateri je bilo vrednosti okrog 70.000 gld. (?) Poslušajmo, kako je pripovedoval stari Žažman iz Grada to zgodbo:

„Imel sem brata, ki je bil benediktinec in nekaj časa profesor v Gorici. Tega sem včasih obiskal. Nazaj gredé iz Gorice sem hodil s tujim človekom do Kanala. Marsikaj sva se pogovarjala, med drugim tudi o Bledu. Imenoval sem mu naše bližnje vasi in cerkve. Ko prideva v Kanal se vstavi tujec pred hišo zraven mostu in pravi, da je tukaj doma. Slišal sem, da so ga ljudje vpraševali: „No Čuk, kje pa si ti hodil?“

„V saboto pred sv. Andrejem pa pridejo v Grad trije popotniki, ki ostanejo pri nas (pri Žažmanu) čez noč. Drugi dan — v nedeljo — so po maši kosili. Dva sta bila iz Kanala, eden iz nekega družega kraja. Čuka sem seveda precej spoznal. Po kosilu me vpraša Čuk: „Ali bi šli z nami, bodemo vsak en par volov kupili?“ Čas sem imel, ker sem prišel ravno od zjutranje maše, toraj se jim pridružim. Vest mi je pa precej rekla, da imajo ti ljudje nekaj družega v glavi. Šli smo naravnost na Hom, pa ne skozi Záspiško vas ampak po stranski poti za vasjo. Meni se je to sumljivo zdelo, ker sem si mislil: Če so prišli res vole kupovat, zakaj ne gredo okoli kmetov, da bi kaj „zglihali.“ Na Homu so gledali nekoliko časa skozi okno v cerkev, potem pregledovali neke „šrifte“, katere je Čuk izvlekel iz žepa. Zapisano so imeli: dvojna vrata, en oreh, neko drugo drevo, tri stopnice, ena stopnica pred cerkvijo, ena v lopo, ena v cerkev. Pri sebi so imeli tudi tisto mero — kako jej že pravijo — ki kaže na štiri kraje sveta in so jo obračali na vse strani. Meni je bilo tako čudno pri srcu, da sem jih hotel precej popustiti. Potem so šli še uni trije z menoj nazaj v Grad.“

„Po južini me Čuk prosi, da bi mu posodil kramp in lopato. Oboje sem mu prinesel. Lopato je snel in se opiral na „štil“, kramp je nesel pod „pruštafom.“ Šli so zopet na Hom, jaz sem doma ostal, po litanijah so bili pa že v Gradu. Za „lon“ mi niso nič dali. Nekoliko so se zahvalili potem pa odšli še tisti dan v Bohinj in čez Bačo domu na Tominsko.“

„Ko je gosposka to izvedela, bila je velika preiskava v Radolici, v Kanalu in v Gorici, toda brezuspešno. Toliko je prišlo na dan, da je nek Francozki general l. 1812 zakopal tukaj precej denarja in velike dragocenosti. Ženska, ki je bila v nekaki zvezi z generalom, je razodela Čuku to skrivnost. Bisere je sebi izgovorila, drugo je prepustila Čuku. Skrinjica pa, katero so dobili ti trije Tominci, bila je prav plitvo zakopana pri stopnici, ki pelje v lopo.“ —

Tako je pripovedoval stari Žažman o najdenem zakladu na Homu.

Podružnica sv. Štefana na Blejski Dobrávi je spadala nekdaž v Grajsko faro. L. 1787 pride k Zaspiski župniji. Takrat je imela 32 hišnih števil, sedaj jih ima 42. Dobráva je čedna vas z lepo lego na polotoku med Savo in Radolno.

Pot k župniji v Zásip pelje čez slavno-znani Šum, pa je precej nerodna, posebno v velikem deževju, dolga $\frac{3}{4}$ ure navadne hoje.

Ljubljanski knezo-škof Ernest grof Attems je Dobravsko cerkev posvetil 13. septembra 1743. L. 1861 so jo podaljšali tako, da je sedaj prejšnja lopa predelana v cerkev. Tudi pokopališče so razširili l. 1877. Veliki altar je kamniten; naredil ga je iz domačega marmorja Janez Vurnik starejši, podobar v Radolici. — Nekdaž je bil pri tej cerkvi v praznik sv. Štefana velik konjski shod. Prišli so posestniki s konji, da so jih priporočili sv. Štefanu. (Glej podružnico Kupljénik v župniji Bohinjska Bela.) Sedaj te navade ni več. Pač pa pridejo ljudje iz bližnjih krajev v obilnem številu k službi božji in prinesejo kak dar za srečo pri konjih.

Vrsta Zaspiskih župnikov je naslednja:*)

1. Prvi se bere vikar **Martin Moschina** l. 1465. (Stran 24.)
2. Za njim je bil dušni pastir nek **Matevž**. Njegov priimek ni znan. L. 1518 je postal prvi kapelan roženvenske cerkve v Kranju.**)

3. **Marko Schlahniz** (1532—1556). Marks Schlachtnitsch se nahaja župnik v Gorjah l. 1567.

4. **Krištof Callep** (1556—1560).

5. **Jurij Asslaar** (1560—1585). O njegovem času je bival l. 1572 v Zaspih Grajski odstavljeni župnik luteran **Krištof Faschang**.

6. **Avguštin Ollegshiz** (1585—1605).

7. **Sebastijan Asbarnig** (1605—1611).

8. **Matija Dienstmann** (1611—1618).

9. **Janez Dienstmann** (1618—1627).

10. **Tobija Staydler** (1627—1640).

*) Do 1678 so letnice le približno naznanjene, kolikor se je mogla vrsta župnikov posneti iz urbarija. Od 1678 dalje imamo matrike.

**) Letopis Slovenske matice l. 1870, str. 109.

11. **Janez Klinniz** (1640—1651).

12. **Matija Amschel** (1652—1661).

13. **Janez Jakob Globotschnik** (1662—1664).

14. **Matija Meshan** (1664—1678). Ud duhovniške bratovščine sv. Mihaela v Mengšu. Pozneje kapelan v Ribnici (*cooperator Reifnici*). Umrl 1. januarija 1697. *)

15. **Luka Osellius** (Osel). Župnikoval je od 1678 do oktobra 1695 in napravil farne matice. Poročna knjiga se začne 25. avgusta, mrliška 25. septembra, krstna 13. oktobra, vse iz l. 1678. O Osellius-u beremo v stari listini opazko: *Lucas Osellius, quondam cooperator ad s. Georgium in campestribus, parochus Aspen-sis, obiit 20. novembr. 1695.* (Luka Osellius, nekdanj kapelan v Šentjurju na polju, župnik v Zaspih, umrl 20. novembra 1695.) Vendar ga v mrliški matriki Zaspiške fare ne najdemo zapisanega. Ali so ga pozabili vpisati ali pa sploh ni umrl v Zaspih.

16. **Vilhelm Jakob Pregl** od decembra 1695 do konca februarja 1725.

17. **Valentin Samniz** od maja 1725 do novembra 1751.

18. **Anton Federer**. Župnikoval je v Zaspih 22 let, namreč od 4. januarja 1752 do 11. maja 1774. Ta dan je umrl star 54 let. Edini Federer je zaznamovan v mrliški knjigi, da je tukaj umrl. Iz tega sklepamo, da so šli drugi pred smrtjo iz Zaspega. — Za njim pride namestnik (provisor) Janez Prettner, ki oskrbuje župnijo pol leta. Temu sledi

19. **Jožef Gollmayr** (1774—1779). Njegovo ime naj se ohrani v posebno častnem spominu, ker je sozidal l. 1778 lepo Zaspiško cerkev. Zakaj da se je 1779 župniji odpovedal ni znano.

20. **Anton Muchovitz** (1779—1800). Prišel je iz Ihana. Iz Zaspega je odšel na Tunjce, od tukaj na Koroško. Njegov naslednik

21. **Gregor Walland** vodi župnijo 25 let: od 8. julija 1800 do 25. septembra 1825. Poprej je bil dve leti župnik na Bohinjski Bistrici. V pokoju umrl na Primskovem pri Kranju dné 19. maja 1832.

22. **Jožef Gogala** (1825—1831), rojen v Gradu 25. marca 1786. Nekoliko časa je bil profesor bogoslovja v Ljubljani, potem župnik v Selcah, od koder pride v Zasip. Umrl kot župnik v Lescah 2. septembra 1846 star 60 let.

*) Zgodovinski zbornik 1893, štev. 24.

23. **Jožef vitez Hillmayer**, bivši kapelan v Cerkljah na Gorenjskem, je vladal Zaspiško župnijo od 27. marca 1832 do svečnice 1867. Bistroumen in zgovoren mož je povedal marsikako dovtipno in — akoravno zlahtnega stanu — počutil se prav dobro med kmetiškim ljudstvom. Gotovo mu je vgajala lepa Blejska okolica, ker je bil Zaspljanom 34 let in 10 mesecev duhovni oče. L. 1867 dobi Kürnberggov kanonikat v Ljubljani, kjer živi do smrti 30. oktobra 1880. Včakal je lepo starost 80 let. — Za Hillmayerjem pride v Zasip 6. februarija 1867 sedanji župnik

24. **Frančišek Jeréb**, ki si je nabral v tem času mnogo vsestranskih zaslug, vredil to in drugo, imel več let vsakdanjo šolo itd.

Naj dostavim vrsti župnikov še one duhovnike, ki so pastirovali **na Dobrávi**. Ker pot iz Dobráve k farni cerkvi ni pripravna, po zimi v ledu celo nevarna, imajo Dobrávci že od l. 1788 kakega vpokojenega duhovnika ali deficijenta, ako ga morejo dobiti. Opravlja jim božjo službo, podučuje otroke in oskrbuje bolnike. Za ta trud ima čedno stanovanje, lep vrt in še nekaj drugih dohodkov. — Do sedaj so bili tukaj sledeči dušni pastirji:

1. Jožef Respet od 1788 do 1799. Odšel je na Koprivnik v Bohinju.

2. Anton Pasler od 1804 do 5. novembra 1811. Ta dan je umrl na Dobrávi.

3. Klemen Velicogna od 1812 do 1813.

4. Gabrijel Dornig od 1818 do smrti 20. februarija 1822. Bil je vikar v Lešah od 1801 do 1806.

5. Jurij Senkel, zlatomašnik. Prišel je kot vpokojeni župnik l. 1830 iz Weissenfels-a in tukaj umrl 12. junija 1831.

6. Miha Wagathey, zlatomašnik, bivši lokalist na Koroški Beli. Na Dobrávi biva od februarija 1832 do l. 1833. Podá se v Poljane nad Škofjo Loko obiskat sorodnike in ogledat hišo, katero je dal zidati. Po čudni neprevidnosti mu zakurijo sobo, kjer je prenočil. Zid je bil seveda še ves vlažen, kakor pri vsaki novi stavbi in starček se zaduši v zaduhlem zraku 15. novembra 1833.

7. Andrej Fik, zlatomašnik. Na Dobrávi od 1893 do 11. oktobra 1842, ko je dokončal potovanje na tem svetu.

8. Primož Bertonzel, prišel iz Kresnic na Dobrávo in bival tukaj od 1843 do 30. decembra 1861.

9. Miha Rosman od 1862 do 4. decembra 1868, ki je bil zadnji dan njegovega življenja. Od 1835—1858 je pastiroval na Dobrávi pri Kropi.

10. Anton Koželj, deficijent iz Tržaške škofije. Na Dobrávi od 1869 do 1881, odšel v Drago pri Trstu.

11. Šimen Vajvoda od 1882 do 16. decembra 1885. Takrat se je preselil v večnost.

12. Matija Košár, vpokojeni župnik Lavantinske vladikovine, Dobrávcem duhovni pastir od 1887 do 4. novembra 1895, ko se poslovil in odide v Radomlje pri Kamniku.

13. Janez Hudovernik od 7. novembra 1895.

Iz zapisnika razvidimo, da počiva na Dobrávskem pokopališču več zaslužnih mož, ki so našli v tem mirnem kraju od-dihljaj po dolgem, trudapolnem delu v Gospodovi službi.

* * *

V prostornem farnem stolpu, ki je zidan nad glavnim cerkvenim vhodom, so trije zvonovi v *des-dur* trizvoku z glasovi *des-f-as*. V premeru 133:108:95 *cm*.

Veliki zvon ima mogočno doneč glas. Vlil ga je Anton Samassa v Ljubljani l. 1856 s težo 2140 *℥*. Sv. Trojica, Križ, Marija brezmadežna, sv. Janez Krstnik. Napis ob krilu: **AD MAIOREM DEI GLORIAM, B. M. V. ET S. IOANNIS BAPT. HONOREM.** (V večjo čast božjo, v slavo blažene Device Marije in sv. Janeza Krstnika.)

Srednji tehta 672 kil. Prišel je l. 1882 iz Albert Samassove livarne, ker se je ubil poprejšnji srednji zvon. Križ, Marija obdana s svetlobo, sv. Jožef z Jezusom v naročju in z lilijo v roki.

Mali je ravno tega zvonarja in iz tega leta kakor veliki. Tehta 792 *℥* s podobami: Križ, sv. Jožef, sv. Jurij na konju in pod njim zmaj. Napis: **FIDELEM GREGEM ASPENSEM VOCA AD DOMINVM.** (Verno čedo Zaspisko kličem k Gospodu.)

V malih linah visí mrliški zvon. Premer 43 *cm*, teža 83 *ž*. Odrešenik sveta s črkama $\mathcal{A} \ \Omega$ (Alpha in Omega), sv. Jožef z Jezusom v naročju in z lilijo v roki. Vlil Albert Samassa l. 1873.

Pri podružnici sv. Štefana na Blejski Dobrávi je zvonjenje v *fis*-moll trizvoku. Glasovi so *fis*-*a*-*cis* s premerom 106: 88: 70.

Veliki zvon s težo 1117 *ž*. Podobe: Križ, Marija obdana z angelji, sv. Štefan. Anton Samassa ga je vlil v Ljubljani l. 1864. Napis: **PRAESENTE CVRATO MICHAELE ROZMAN.** (Ko je bil tukaj duhovnik Miha Rozman.)*

Srednji tehta 722 *ž*. Križ, Marija brezmadežna. Slovenski napis: **VLIL ALBERT SAMASSA V LJUBLJANI 1871.**

Mali je tega zvonarja in tega leta kakor veliki. Križ, sv. Jernej s knjigo in z nožem, sv. Avguštin. Tehta 326 *ž*.

Dobro četrť ure nad Zaspiško župnijsko cerkvijo stoji na lepem prostoru prijazna **cerkvica sv. Katarine na Homu**. Omenil sem jo že poprej. Od tu imaš obširen razgled po okolici. Ako bi šel še nekoliko časa po drugi strani navzdol, prišel bi kmalo do vode Radolne, ki bobni v mogočnem šumu čez skalovje. V stolpu najdemo dva precej stara zvoná. V začetku 19. stoletja od 1809—1813, ko so gospodovali Francozi v naših krajih, bila sta menda prenešena na Hom z Blejskega grada.

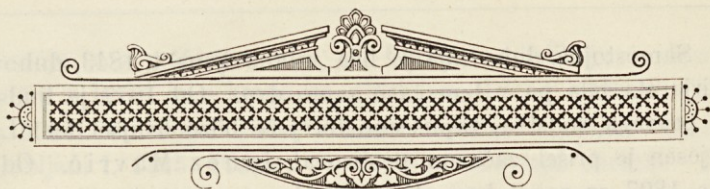
Večji zvon ima glas $\bar{c}$ in 50 *cm* premera. Ob krilu je precej okrušen. Na zvonu ste dve kratki in široki podobi: Mašnik s križem v roki in sv. Anton Paduanski v meniški halji z vrstico prepasan, z Jezusom v naročju in z lilijo v roki. Zgoraj pod klobukom beremo napis: **SANCTE ANTONI ORA PRO NOBIS. A: 1720.** (Sveti Anton prosi za nas.)

*) Miha Rozman je na Blejski Dobrávi pokopan. Na grobnem spominku ima napis: Tukaj počiva častiti gospod Miha Rozman, rojen 2. maja 1795, umrl 4. decembra 1868.

Daj mu Jezus naš pastir
Večni pokoj, večni mir!

Manjši zvon je kvinta večjega z glasom $\overline{g}$. Premera ima 36 cm in lepe okraske. Podobe: Sveta Trojica v jajčastem okviru: Oče in Sin venčata Marijo, nad njimi sv. Duh. Križ in pod njim mrtvaška glava. Marija Lavretanska z Jezusom v naročju, petkrat prevezana. Dva angelja neseta Marijino hišico. Napis zgoraj: **S. MARIA LORETTA ORA PRO NOBIS.** (Sv. Marija Lavretanska prosi za nas.) Spodaj ob krilu: **O. I. A. S. L. 1744.** Črke ne morejo pomeniti drugega kakor zvonarja, ki je živel v tistem času namreč: *Opus Iosephi Antonii Samassa Labaci.* (Delo Jožefa Antona Samassa v Ljubljani.)

25. Sv. Križ nad Jesenicami.

Majhna duhovnija, ki šteje okoli 300 prebivalcev, je skrita v lepem planinskem svetu 942 metrov nad morjem. Oddaljena je $\frac{5}{4}$ ure peš hoje z Jesenic in ima trojno ime: Sv. Križ, Rovte in Planina. Sedaj je še lokalna kapelanija; potrebno bi bilo, da se vredi kmalo z imenom prave župnije. V cerkvi je vzdana na vsaki strani kamnita plošča. Na listni strani beremo, da je l. 1624 Ljubljanski knezo-škof Tomaž Chrön postavil tukaj sveti Križ. S tem je zaznamoval kraj, na katerem naj se zida cerkev. Ko je bila zidana, jo je knezo-škof Žiga Krištof grof Herberstein slovesno posvetil. *)

Na evangelijski strani je letnica 1683. Takrat je bil v Rimu papež Inocenc XI., Avstrijsko državo je vladal cesar Leopold I. Ravno to leto so bili premagani Turki, ki so mislili da imajo že Dunaj v svoji oblasti. V Rovtah nad Jesenicami pa je bila dodelana v tem času cerkev. Postavila sta jo v čast **sv. Križu**, angeljem varuhom in sv. devici mučenici Justini Ljubljanski prošt Oktavij baron Bucellini in njegov brat Janez Andrej. **)

*) Izvirnik na listni strani se glasi: *Anno salutis MDCXXIV hic locus per s. Crucis positionem a cels. principe episcopo Thoma Chrön pro structura hujus templi designatus fuit. Quo exstructo et fundato a cels. principe episcopo Sigismundo Christophoro ex comitibus ab Herberstein solemni ritu consecratum est. Quidquid orantes petitis, accipietis et fiet vobis.*

**) Izvirnik na evangelijski strani: *Anno salutis MDCLXXXIII sedente Innocentio XI. romano pontifice, imperante Leopoldo Austriaco romano imperatore, soluta Dei manu Vienna ab immani Turcarum obsidione, templum*

Samostojna duhovnija je bila ustanovljena l. 1843, duhovna pastirja sta bila pa v tem času samo dva. Od 1877 je ljudstvo brez pravega vodstva, zapuščeno torej že blizo dvajset let! Lansko jesen je prišel začasno pastirovat Janez Mavrič. Od 1. aprila 1897 so zopet brez duhovnika!

Mrliška knjiga se začenja 1. novembra 1844, krstna 5. novembra 1844, poročna 11. januarija 1845.

Prvi duhovni oskrbnik je bil tukaj **Andrej Smolé** in sicer od 1844 do 1866. Smolé je bil priljubljen spovednik, znan v bližnji in daljni okolici. Ko odide v pokoj, postane pri sv. Križu l. 1866 administrator **Janez Dolničar**, ki je bil Rovtarjem duhovni oče do svoje smrti. Dolničar se poda 2. avgusta 1877 po opravkih na Jesenice in se vrne zvečer v hudi nevihti proti domu. To je bila njegova zadnja pot. Ker ga pozno v noč ni nazaj, gredo mu naproti, toda najdejo ga mrtvega na tleh pri neki lési, dobro četrť ure od župnišča. Nekateri so sodili, da ga je ubila strela; bolj verjetno je, da se je spodtaknil v temi in se z glavo vdaril ob kamen. V mrliški knjigi se bere, da je umrl „an zufälliger erlittener Kopfverletzung“ (slučajno poškodovanje na glavi). Ljudje pripovedujejo, da je Dolničar ravno na tem kraju vedno hitro mimo hodil, ker je v bregu neka skala prav nerodno visela na cesti. Pokopal ga je Jeseniški župnik Janez Keršič 6. avgusta 1877 na pokopališču pri sv. Križu.

* * *

V velikih linah so trije zvonovi v *fis-dur* trizvoku z glasovi *fis-ais-cis*. Za tako majhen kraj prav dobro zvonjenje.

Veliki zvon. Premer 109 *cm* s težo 1197 *℔*. Iz livarne Antona Samassa v Ljubljani 1858. Križ, Marija brezmadežna, sv. Jožef z Jezusom v naročju in z lilijo v roki, sv. Florijan.

Srednji. Premer 90 *cm*, tehta 732 *℔*. Iz livarne Antona Samassa v Ljubljani 1858. Križ, žalostna Mati božja s Kristusom

hoc ab Octavio cathed: eccl: Labac: praeposito et Joa: Andrea Bucellini fratibus lib: bar: dominis in Sava jam pridem ab ipsorum antenatis in votis habitum ad honorem Exaltationis s. Crucis, s. Angeli custodis, s. Justinae Virg: et Mart: a fundamentis exstructum est. Nihil perditur quod offertur superis. His multa si dederis, plura recipies.

v naročju in z mečem v srcu, sv. Barbara s kelihom v desnici, s palmo v levici in s krono na glavi, sv. Helena s križem v roki.

Mali. Vlil Jožef Reiss v imenu dedičev Vincenca Samassa v Ljubljani l. 1815. Premer 71 *cm*. Ima zelo lepe okraske. Križ, Marija s sklenjenima rokama, sv. Jožef. To so trije glavni zavetniki ob smrtni uri. Napis zgoraj ob vratu:

**DES LEIBES BIST DU LEDIG,
GOTT SEI DER SEELE GNÄDIG.**

V Slovenskem bi se reklo:

Sedaj si prost telesa,
Bog duši daj nebesa!

V malih linah visí star zvon s premerom 53 *cm*. Vlil ga je Elias Sombrakh l. 1616. Napis: **AD LAUDEM JESU ET MARIAE. O JESU, MAGISTER BONE, PROPITIUS ESTO POPULO TUO.** (V slavo Jezusovo in Marijino. O Jezus, dobri učenik, milostljiv bodi svojemu ljudstvu.) Črke in besede, ki so na zvonu: **M. K. P. R. CONSECR. LUCAS KOPRIVIZ** je težko raztolmačiti.

Župnijske matice v kronologiški vrsti.

1.	Mošnje	iz l.	1609
2.	Kropa	”	1627
3.	Srednja Vas v Bohinju	”	1628
4.	Gorje	”	1634
5.	Kranjska Gora	”	1638
6.	Jesenice	”	1640
7.	Weissenfels	”	1662
8.	Radolica	”	1667
9.	Grad	”	1670
10.	Koroška Bela	”	1672
11.	Dovje	”	1677
12.	Zásip	”	1678
13.	Olše	”	1730
14.	Kamna Gorica	”	1751
15.	Leše	”	1781
16.	Breznica	”	1783
17.	Bégunje	”	1783
18.	Ljubno	”	1786
19.	Lescé	”	1787
20.	Ráteče	”	1787
21.	Dobráva	”	1788
22.	Bohinjska Bistrica	”	1788
23.	Bohinjska Bela	”	1789
24.	Koprivnik	”	1793
25.	Sv. Križ nad Jesenicami	”	1844

A.

Zvonovi po starosti.

(Razvrsteni do l. 1800.)

Pri šesterih zvonovih se ne more natanjko določiti letnica, ker nimajo zaznamovane. Približno jim prisojam iz nekaterih znamenj, zlasti iz podobe črk, naslednjo starost:

1. Mali zvon v Sebénjah 14. stoletje (?).
2. Mali zvon v Mójstrani 14. ali 15. stoletje.
3. Mali zvon na Selu 14. ali 15. stoletje.
4. Večji zvon v Bódešičah pred l. 1550.
5. Mali zvon v Mévkušu pred l. 1550.
6. Srednji zvon na Selu pred l. 1550.

Z določno označenim letom so zvonovi:

Leto	Leto
1521 Pri sv. Tomažu v Rátečah.	1711 Manjši na Češnjici (župnija Olše).
1534 Zvon „želja“ (Wunsch-glocke) na Blejskem Otoku.	1719 Srednji in mali na Blejskem Otoku.
1548 Srednji zvon v Weissenfels-u.	1719 Večji na Češnjici (župnija Olše).
1550 Srednji na Dovjih.	1720 Večji pri sv. Katarini na Homu.
1558 Srednji in mali na Kupljénku.	1722 Tretji v Kropi.
1586 Večji zvon v stolpiču pod klancem v Weissenfels-u.	1722 Srednji pod Kórenom.
1613 Mali pri sv. Luciji.	1725 Srednji v Gorjah.
1616 Mrliški pri sv. Križu nad Jesenicami.	1725 Večji v Mójstrani.
1618 Mali v Bódešičah.	1733 Mali na Dovjih.
1638 Mali na Savi.	1737 Veliki na Blejskem Otoku.
1666 V vaškem lesenem stolpu na Dovjih.	1737 Večji na Rečici.
1705 Mali na Bregu.	1738 Srednji v Gradu.
1710 Četrtri v Kropi.	1744 Manjši pri sv. Katarini na Homu.
	1745 Veliki v Žirovnici.

Leto	Leto
1747 Mali v Gorjah.	1770 Mali na Bohinjski Beli.
1747 Srednji v Rátečah.	1775 Mali na Lancovem.
1747 Večji v Ribnem.	1778 Večji pri sv. Luciji.
1750 Veliki v Ljubnem.	1779 Mrliški v Gradu.
1750 Srednji na Olšah.	1780 Srednji v Mošnjah.
1752 Mrliški pri Kapelici v Kropi.	1781 Drugi v Kropi.
1753 Veliki pri Kapelici v Kropi.	1790 Veliki na Olšah.
1755 Srednji in mali na Ródinah.	1791 Veliki in mali v Gradu.
1758 Mrliški v Radolici.	1791 Veliki na Ródinah.
1758 Mali v Lescah.	1792 Mali v Rátečah.
1763 Veliki pod Korenom.	1793 Srednji v Lescah.
1764 Srednji v Otočah.	1795 Večji na Lancovem.
1764 Mali v Ribnem.	1797 Večji na Spodnjem Otoku pri Mošnjah.
1766 Srednji pri sv. Duhu ob Bohinjskem jezeru.	1797 Večji na Bregu.
1770 Večji pri sv. Pavlu (Stara Fužina).	1800 Srednji in mali na Bitnjah.
	1800 Srednji na Koprivniku.

Vsi drugi so iz 19. stoletja.

B.

Veliki zvonovi župnijskih cerkev.

(Razvrsteni po premeru v krilu.)

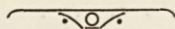
	<i>cm</i>
1. Radolica	166
2. Bohinjska Bistrica	152
3. Srednja Vas v Bohinju	150
4. Breznica	150
5. Kropa	148
6. Bégunje	147
7. Gorje	145
8. Kranjska Gora	141
9. Lescé	140
10. Kamna Gorica	138
11. Ljubno	137
12. Zásip	133
13. Mošnje	130
14. Bohinjska Bela	128
15. Koroška Bela	128
16. Jesenice	126
17. Dovje	122
18. Grad	121
19. Dobráva pri Kropi	119
20. Koprivnik	111
21. Sv. Križ nad Jesenicami	109
22. Weissenfels	107
23. Ráteče	107
24. Leše	104
25. Olše	97

C. Veliki zvonovi podružnic.

(Razvrsteni po premeru v krilu.)

	<i>cm</i>		<i>cm</i>
1. Marija pom. na Brezjah	149	17. Nemški Rovt . . .	90
2. Blejski Otok . . .	140	18. Otok pri Mošnjah .	87
3. Bitnje v Bohinju . .	140	19. Breg	87
4. Ródine	138	20. Ribno	85
5. Kapelica pri Kropi .	135	21. Brod	83
6. Pod Kórenom . . .	112	22. Vrba	82
7. Blejska Dobráva . .	106	23. Češnjica nad Olšami .	80
8. Spodnje Gorje . . .	106	24. Rečica	79
9. Jereka	105	25. Mójstrana	78
10. Otoče	102	26. Studenčice	77
11. Stara Fužina . . .	100	27. Žirovnica	76
12. Lancovo	100	28. Sv. Janez pri Bohinj-	
13. Sv. Lucija	100	skem jezeru	74
14. Sv. Duh pri Boh. jezeru	93	29. Selo	73
15. Kupljénik	93	30. Bódešiče	48
16. Sv. Peter nad Begunj.	92	31. Sv. Tomaž v Rátečah	43

S k l e p.

Zvonovi nam velikokrat pojó. Njihovi glasovi so pesmi brez besedi, pa jih vendar dobro razumemo. Kličejo nas v cerkev, vabijo k molitvi, oznanjajo delapust pred nedeljami in prazniki, razglašujejo nesreče, spremljajo naše ranjke k počitku. In enkrat bodo spremljali tudi nas na zadnji poti. Kje? in kedaj? —

Želim, da bi peli srečno odhodnico Tebi in meni!

